

OIKEUDET TOMAT EDUT VIRKASUHTEESSA

Lapin yliopisto
Maisteritutkielma
Rikosoikeus
Johanna Ikonen
2019

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Oikeudettomat edut virkasuhteessa

Tekijä: Johanna Ikonen

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Rikosoikeus

Työn laji: Tutkielma_X_Laudaturtyö__ Lisensiaatintyö__ Kirjallinen työ__

Sivumäärä: XVI + 77 + 1 liite

Vuosi: 2019

Tiivistelmä:

Tutkielmassa selvitetään rikoslain 40 luvun lahjusrikosten tunnusmerkistöä ja niihin liittyvää oikeuskäytäntöä. Tutkimuksessa tutkittavat rikosnimikkeet ovat lahjuksen ottaminen, lahjusrikkomus ja tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen. Tutkielma antaa vastauksen kysymykseen, millaiset edut ovat kiellettyjä virkasuhteessa eli mitkä ominaisuudet ja olosuhteet tekevät virkamiehen vastaanottamasta edusta kielletyn. Tutkimus on oikeusdogmaattinen.

Lahjusrikokset ovat osa laajempaa korruptiota torjuvaa sääntelyä ja virkarikosten ydinaluetta. Korruptio rapauttaa kansalaisten luottamusta yhdenvertaisuuteen viranomaisten edessä. Lahjusrikossäännökset ilmentävät virkavelvollisuuden vastaista menettelyä. Lahjusrikoslainsäädännön tarkoituksena on ylläpitää kansalaisten luottamusta virkatoiminnan lainmukaisuuteen ja torjua siihen kohdistuvaa uhkaa.

Virkamies ei saa virkasuhteessaan ottaa vastaan muita etuja kuin, mihin hänellä on lakiin perustuva oikeus. Yleiskielen sana *lahjus* tarkoittaa lahjaa tai muuta oikeudetonta etua. Edut voivat olla aineellisia tai aineettomia, kuten rahaa, kohtuuttoman suuria alennuksia, kustannettuja ulkomaanmatkoja tai kestitystä.

Lahjuksen ottamisen tunnusmerkistöön kuuluu, että etu on luvattava, tarjottava tai annettava virkamiehelle tämän toiminnasta palvelussuhteessa. Yhteys palvelussuhteeseen on olemassa myös virkamiehen viettäessä vapaa-aikaansa. Arvioinnissa otetaan huomioon virkamiehen palvelussuhteessaan omaavat toimintamahdollisuudet. Edun vastaanottamisen ajoittuminen juuri siihen aikaan, kun vastaanottaja on tekemässä tarjoajan kannalta merkittävää virkatointia, viittaa siihen, että etu liittyy asianomaisen mahdollisuuksiin vaikuttaa virkatoimen sisältöön.

Vastaanotetun edun oikeudettomuuden kannalta keskeisintä on se, missä tarkoituksessa etu on vastaanotettu. Lahjuksen ottamisena rangaistavaa on sellaisen edun vastaanottaminen, joka on omiaan vaikuttamaan virkamiehen toimintaan palvelussuhteessa. Lahjusrikkomuksesta kyse on silloin, kun etu on omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. On omiaan sanamuoto viittaa abstraktiin vaaraan.

Lahjusrikokset ovat rangaistavia vain tahallisina. Mikäli tahallisuus jää näyttämättä, voi arvioitavaksi tulla, onko virkamies syyllistynyt tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen. Myös tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistöä on käyty tutkielmassa läpi.

Avainsanat: lahjonta, virkamiesoikeus, virkavastuu, korruptio, rikosoikeus

Sisällysluettelo

Lähteet	V
1 Johdanto ja tutkimuskysymykset	1
1.1 Lahjonta korruption muotona Suomessa.....	1
1.2 Lahjonta virkarikoksena	3
1.3 Tutkimuksesta	5
2 Lainsäädäntö	8
2.1 Taustaa.....	8
2.2 Sääntelyn rakenne	9
2.3 Lainkohdat.....	10
3 Tekijä eli kielletyn edun vastaanottaja	14
3.1 Soveltamisalasäännökset	14
3.2 Määritelmät.....	15
3.3 Edun saajana muu kuin virkamies itse	21
3.4 Virkamiehen ominaisuudet	22
3.4.1 Asema.....	22
3.4.2 Työtehtävät.....	24
4 Lahjukset ja tyyppitilanteet	26
4.1 Lahjus	26
4.1.1 Edun arvo.....	28
4.1.2 Aineettomat edut.....	29
4.1.3 Oikeudettomuus	30
4.2 Tyypillisiä etuja	31
4.2.1 Liikeyritysten tarjoamat kestitykset ja matkat.....	31
4.2.2 Ystävyys ja esteellisyys	36
4.3 Kokonaisarviointi	39
5 Menettelystä	41
5.1 Yhteys palvelussuhteeseen tai virkatehtäviin	41
5.1.1 Toiminta palvelussuhteessa.....	41
5.1.2 Yhteys palvelussuhteeseen.....	44
5.1.3 Virkaa toimittaessa.....	47
5.2 Edun vastaanottaminen	48
6 On omiaan -arviointi	51

6.1	Vaikutus palvelussuhteeseen	51
6.2	Luottamus viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen	53
6.2.1	Luottamuksen heikentymisen arvioinnista.....	54
6.2.2	Näkökulma.....	55
7	Tahallisuus ja tuottamus	58
7.1	Tahallisuuden arviointi.....	58
7.1.1	Tahallisuuden muodot.....	60
7.1.2	Yrityksen rangaistavuus.....	62
7.1.3	Tekijän mieltäminen.....	63
7.1.4	Tekijän tietoisuudelle asetettavat edellytykset	65
7.1.5	Muut tahallisuuden arviointiin vaikuttavat seikat	67
7.2	Tuottamus ja vähäisyys	71
8	Lopuksi	74
Liite 1		78

Lähteet

Kirjallisuus ja artikkelit

Aarnio (1989)

Aarnio, Aulis, 1989. Laintulkinnan teoria. Yleisen oikeustieteen oppikirja. Wener Söderström Oy. Juva.

Asp – Ulväng – Jareborg (2010)

Asp, Petter – Ulväng, Magnus – Jareborg, Nils, 2010. Kriminalrättens grunder. Iustus. Uppsala 2010.

Boucht – Frände (2007)

Boucht, Jonas – Frände, Dan, 2007. Finsk straffrätt. Grundkurs i straffrättens allmänna lärör. Polisskolan. Tampere.

Bruun – Mäenpää – Tuori (1988)

Bruun, Niklas – Mäenpää, Olli – Tuori, Kaarlo, 1988. Uusi virkamiesoikeus. Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset. Keuruu.

Delhey, Dan – Newton, Kenneth (2004)

Delhey, Dan – Newton, Kenneth, 2004. Social trust: Global pattern of nordic exceptionalism. WZB Discussion Paper, No. SP I 2004-202.

Duff (1983)

Duff, Anthony, 1983. Caldwell and Lawrence. The Retreat from Subjectivism. Oxford Journal of legal Studies s. 77 ss.

Fishman – Golden (2018)

Fishman, Ray – Golden, Miriam A, 2018. Korruptio: Yhteiskunnan vihollinen numero yksi. Suom. Hannu Laurila. Vastapaino. Tampere.

Forsman (1938)

Forsman, Jaakko, 1938. Anteckningar enligt professor Jaakko Forsman föreläsningar öfver de särskilda brotten enligt strafflagen af den 19 december 1889. Fjärde afdelning. Brotten mot statens rättsgebit. Andra upplagan. Med av lagstiftningens utveckling föränledda rättelser och tillägg utgiven av Brynolf Honkasalo. Åbo.

Frände (2001)

Frände, Dan, 2001. Allmän straffrätt. Publikationer från Juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet. Helsinki.

Frände (2012)

Frände, Dan, 2012. Yleinen rikosoikeus. Suom. Markus Wahlberg. Edita Publishing Oy. Porvoo.

Haavisto (2017)

Haavisto, Jukka, 2017. Lahjusrikoksista –Edunsaajana työnantaja. Teoksesta Kirjoituksia talousrikosoikeudesta. Koponen, Pekka; Lahti, Raimo & Timo, Ojala (toim.) Helsingin hovioikeus. Helsinki.

Hirvonen (2011)

Hirvonen, Ari, 2011. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja. Helsinki.

Honkasalo (1962)

Honkasalo, Brynolf, 1962. Suomen rikosoikeus: erityinen osa. 3. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. B-sarja. Helsinki.

Honkasalo (1967)

Honkasalo, Brynolf, 1967. Suomen rikosoikeus. Yleiset opit. Toinen osa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. B-sarja N:o 34. Helsinki.

Husa – Mutanen – Pohjalainen (2008)

Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjalainen Teuvo, 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa: Ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. 2. Uudistettu painos. Talentum. Helsinki.

Kimpimäki (2017)

Kimpimäki, Minna, 2017. Corruption in a non-corrupt country: what does corruption look like in Finland? *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*. s. 233-252.

Kolehmainen (2015)

Kolehmainen, Antti, 2015. Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä. Teoksesta *Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodeista ja arvostelusta*. Miettinen, Tarmo (toim.). Edilex 2015/29.

Koponen (2002)

Koponen, Pekka, 2002. Tahallisuudesta talousrikoksissa. *Oikeustiede-Jurisprudentia* 23/2002 s. 237-342.

Koponen (2004)

Koponen, Pekka, 2004. Talousrikokset rikos- ja prosessioikeuden yhtymäkohdassa. Erityisesti tahallisuuden ja syytesidonnaisuuden kannalta tarkasteltuna. *Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 249*. Helsinki.

Koponen (2007)

Koponen, Pekka, 2007. Ongelmallinen olosuhdetahallisuus meillä ja Yhdysvalloissa – ovatko systematiikka ja yhdenvertaisuus ylläpidettävissä? *Defensor Legis* 2007/1 s. 37-53.

Koponen – Lahti – Elo (2018)

Koponen, Pekka – Lahti, Raimo – Elo, Elina, 2018. Valittuja kysymyksiä rikos- ja rikosprosessioikeudesta I. *Helsingin hovioikeus*. Helsinki.

Laitinen (1989)

Laitinen, Ahti, 1989. Vallan rikokset. Oikeussosiologinen tutkimus organisaatio rikollisuudesta ja sen yhteiskunnallisista edellytyksistä. *Lakimiesliiton kustannus*. Jyväskylä.

Lakanen (1999)

Lakanen, Tapio, 1999. Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen. *Lakimiesliiton kustannus*. Helsinki.

Leppänen – Muttilainen (2012)

Leppänen, Anna – Muttilainen, Vesa, 2012. Poliisin tietoon tullut korruptionrikollisuus Suomessa 2007-2010. Seurantamenetelmän kehittäminen ja rikosepäilyjen ominaispiirteet. Poliisi ammattikorkeakoulun raportteja 100. Tampere.

Nuotio (1998)

Nuotio, Kimmo, 1988. Teko, vaara, seuraus. Rikosvastuun filosofisista, kriminaalipoliittisista ja lainopillisista perusteista. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 216. Helsinki.

Nuutila (1996)

Nuutila, Ari-Matti, 1996. Rikosoikeudellinen huolimattomuus. Fahrlässigkeit als Verhaltensform und Als Schuldform Mit deutscher Zusammenfassung. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki.

Nuutila (1997)

Nuutila, Ari-Matti, 1997. Rikoslain yleinen osa. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki.

Nuutila (2000)

Nuutila, Ari-Matti, 2000. Oikeustapauskommentti (KKO 2000:40). Teoksesta Timonen Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 1/2000. Internet. Ei sivunumerointia.

Nuutila (2013)

Nuutila, Ari-Matti, 2013. Vapaa joukkotiedotus korruption torjunnassa. Teoksessa Hinkkanen, Ville-Mäkipää, Leena (toim.): Suomalainen kriminaalipolitiikka. Näkökulmia teoriaan ja käytäntöön. Tapio Lappi-Seppälän juhlakirja. Helsinki.

Mansikka (2013)

Mansikka, Tanja, 2013. Suhdetoiminta harvoin lahjontaa? – Lahjusrikokset lainvalmisteluaineiston ja ennakkotapausten valossa. Defensor Legis 2/2013 s. 171-195.

Matikkala (2005)

Matikkala, Jussi, 2005. Tahallisuudesta rikosoikeudessa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 263. Vammala.

Parviainen (2010)

Parviainen, Mervi, 2010. Kenen on vastuu? Vastuut ja seuraamukset palvelussuhteessa. Edita. Helsinki.

Peurala (2011)

Peurala, Johanna, 2011. Assessing the corruption Prevention Measures and the Bribery Criminalisations in the Finnish Anti-Corruption Framework. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 19 (2011) 319-362. Helsinki.

Pohjanoksa (1984)

Pohjanoksa, Markku, 1984. Lahjomarikoksen erityiskysymyksiä syyttäjän kannalta. Teoksesta *Lahjomat*, Lakimiesliiton koulutuskeskuksen julkaisusarja n:o 41, Vammala. s. 63-79.

Rautio (2011)

Rautio, Ilkka, 2011. RL 40: Virkarikokset ja julkisyhteisön työntekijän rikokset. Teoksesta Koskinen, Pekka – Lappi-Seppälä, Tapio – Majanen, Martti – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Rautio, Ilkka – Heinonen, Olavi, 2011. *Rikosoikeus*. Helsinki.

Rautio (2013)

Rautio, Ilkka, 2013. RL 40: Virkarikokset ja julkisyhteisön työntekijän rikokset. Teoksesta Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, 2013. *Rikosoikeus*. Neljäs, muuttamaton painos. Helsinki.

Salminen – Mäntysalo (2013)

Salminen, Ari – Mäntysalo, Venla, 2013. Epäeettisestä tuomittavaan: korruptio ja hyvä veli –verkostot Suomessa. Vaasan yliopiston julkaisuja, selvityksiä ja raportteja 182. Vaasan yliopisto. Vaasa.

Salminen – Viinamäki – Ikola-Norrbacka (2007)

Salminen, Ari – Viinamäki, Olli-Pekka – Ikola-Norrbacka, Rinna, 2007. *The Control of Corruption in Finland*. *Administration and Public Management Review*. Vaasa. s. 81-96.

Salovaara (1948)

Salovaara, Niilo, 1948. Rikoksen yrityksestä. Erityisesti n.s. kelvotonta yritystä silmällä pitäen. Rikosoikeudellinen tutkimus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja N:o 30. Helsinki.

Tapani (2005)

Tapani, Jussi, 2005. Mistä puhumme, kun puhumme olosuhdetahallisuudesta?, teoksessa Juhlajulkaisu Eero Backman s. 283–301, Turku.

Tapani – Tolvanen (2006)

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti: Oikeuskäytäntöä. KKO 2006:37 ja rikosoikeuden yleisten oppien ihmema. Lakimies 5/2006 s. 838-873.

Tapani – Tolvanen (2013)

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti, 2013. Rikosoikeuden yleinen osa. Vastuuoppi. Toinen uudistettu painos. Talentum. Helsinki.

Uslaner (2008)

Uslaner, E.M, 2008. Corruption, Inequality, and the Rule of Law. Cambridge University Press. New York.

Vihriälä (2012)

Vihriälä, Helena, 2012. Tahallisuuden näyttäminen. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki.

Viitanen (2007)

Viitanen, Marko, 2007. Poliisin rikokset. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 28/2007. Helsinki.

Viljanen (1984)

Viljanen, Pekka, 1984. Virkarikoksista: rikosoikeudellinen tutkimus rangaistavan teon virkarikosominaisuudesta ja sen merkityksestä. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 163. Vammala.

Viljanen (1990)

Viljanen, Pekka, 1990. Virkarikokset ja julkisyhteisön työntekijän rikokset. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki.

Viljanen (2000)

Viljanen, Pekka: Oikeustapauskommentti (KKO 2000:40). Lakimies 2000. s. 606-620.

Viljanen (2002)

Viljanen, Pekka, 2002. Oikeustapauskommentti (KKO 2002:51). Teoksesta Timonen Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 1/2002. Internet. Ei sivunumerointia.

Viljanen (2008)

Viljanen, Pekka, 2008. Yritysten ja virkamiesten välinen kanssakäyminen rikoslain 16 ja 40 lukujen lahjusrikossäännösten kannalta –sallitun ja kielletyn välistä rajanvetoa erityisesti oikeuskäytännön valossa. Defensor legis N:o 4/2008

Viljanen (2011)

Viljanen, Pekka, 2011. OECD arvioi lahjonnan vastaisen yleissopimuksen täytäntöönpanoa Suomessa – Muutamia kommentteja syksyllä 2010 valmistuneesta Suomea koskevasta maaraportista. Defensor legis N:o 1/2011 s. 27-36

Viljanen (2017)

Viljanen, Pekka, 2017. Oikeustapauskommentti (KKO 2017:67). Teoksesta Timonen Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2/2017. Internet. Ei sivunumerointia.

Viljanen (2018)

Viljanen, Pekka, 2018. Virkarikokset. Teoksesta Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg Markus. Keskeiset rikokset. Edita Publishing Oy. Keuruu.

Virallislähteet

HaVM 5/1994 vp.

HaVM 5/1994 vp Hallintovaliokunnan mietintö n:o 5 hallituksen esityksestä valtion virkamieslaiksi ja laiksi valtion virkaehtosopimuslain muuttamisesta.

HE 88/1981 vp

HE 88/1981 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle hallintomenettelylaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laieksi

HE 58/1988 vp

HE 58/1988 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle virkarikoslainsäädännön uudistamisesta.

HE 309/1993 vp

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 1/1998 vp

HE 1/1998 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi.

HE 77/2001 vp

HE 77/2001 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle lahjontaa koskevan Euroopan neuvoston rikosoikeudellisen yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä sekä eräiden virkarikoksia ja niihin liittyviä rikoksia koskevien säännösten muuttamisesta.

HE 44/2002 vp

HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 79/2010 vp

HE 79/2010 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle lahjontaa koskevan Euroopan neuvoston rikosoikeudellisen yleissopimuksen lisäpöytäkirjan ja yleissopimukseen tehdyn varauman

peruuttamisen hyväksymisestä sekä laiksi lisäpöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laiksi rikoslain muuttamisesta.

LaVM 28/2002 vp

LaVM 28/2002 vp. Lakivaliokunnan mietintö. Hallituksen esitys rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

Muut

Grecon kolmannen arviointikierroksen raportti Third Evaluation Round, Evaluation Report On Finland on Incriminations (ETS 173 and 191, GPC 2).

Helsingin Sanomat: Vantaan lahjustapauksen syyttäjä: Suomessa edelleen vaikea tunnistaa rakenteellista korruptiota. 6.3.2019. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006025614.html>. Viitattu 23.9.2019.

Helsingin Sanomat: Hovioikeuden tuomio Vantaan lahjusjutussa yllätti rikosoikeuden professorin: ”Aika raju muutos”. 6.3.2019. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006025894.html>. Viitattu 23.9.2019.

Helsingin Sanomat: Historiallista Peltomäen korruptiovyöhytiä aletaan puida oikeudessa – näin raha liikkui syyttäjän mukaan Vantaan rakennushankkeissa. 24.8.2016. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000002917455.html>. Viitattu 23.9.2019.

Transparency international:

<https://www.transparency.org/what-is-corruption#define>. Viitattu 16.11.2019.

<https://www.transparency.org/cpi2018>. Viitattu 16.11.2019

https://www.transparency.org/news/feature/tackling_crisis_of_democracy_promoting_rule_of_law_and_fighting_corruption. Viitattu 16.11.2019

Yle: Oikeusministerin kanta ei muutu: Kuluttajariitalautakunnan puheenjohtaja voi jatkaa. 29.10.2013 <https://yle.fi/uutiset/3-6907279>. Viitattu 17.11.2019.

Yle: Lahjustuomio ei vaikuta Espoon teknisen toimen johtajan töihin. 14.6.2011. <https://yle.fi/uutiset/3-5375262> Viitattu 17.11.2019.

Viitattut oikeustapaukset

Korkein oikeus

KKO 1996:67

KKO 1997:33

KKO 2000:40

KKO 2002:51

KKO 2006:37

KKO 2016:39

KKO 2017:67

Hovioikeus

Helsingin HO 17.10.2001 t 2745 (R 99/3069)

Helsingin HO 29.8.2003 T 2516 (R 02/4247)

Helsingin HO 20.7.2006 T 2216 (R 05/1074)

Helsingin HO 25.6.2009 T 1719 (R 08/3016)

Helsingin HO 7.6.2013 T1681 (R 11/2264)

Helsingin HO 27.6.2013 T.1904 (R 12/1702)

Helsingin HO 27.8.2013 T 2274 (R 12/2341)

Helsingin HO 10.6.2015 T 15/125783 (R 14/2469)

Helsingin HO 30.9.2016 T 16/139427 (R 15/2302)

Helsingin HO 25.1.2019 T 19/103506 (R 16/2192)

Helsingin HO 6.3.2019 T 107334 (R 17/2013)

Itä-Suomen HO 3.11.1994 T 2042 (R 94/715)

Vaasan HO 16.5.2007 T 668 (R 06/1095)

Kärjäoikeus

Helsingin KO 14.6.2019 T 19/127873 (R 17/6127)

Hämeenlinnan KO 6.5.2005 T 05/462 (R 05/155)

Kanta-Hämeen KO 31.5.2016 T 16/123480 (R 15/1038)

Lappeenrannan KO 14.7.2008 T 08/886 (R 08/344)

Pohjanmaan KO 18.4.2018 T 18/116861 (R 17/ 889)

Raaseporin KO 2.7.2006 T 06/133 (R 05/958)

Lyhenteet

DF	Defensor legis
EN	Euroopan neuvosto
EU	Euroopan Unioni
Greco	Group of States against Corruption
HaVM	Hallintovaliokunnan mietintö
HD	Högsta domstolen
HE	Hallituksen esitys
HL	Hallintolaki
HO	Hovioikeus
KKO	Korkein oikeus
KO	Käräjäoikeus
KunL	Kuntalaki
LM	Lakimies
OECD	Organisation for Economic Co-operation and development (taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö)
RL	Rikoslaki
Vp	Valtiopäivät
VVirkamL	Valtion virkamieslaki

1 Johdanto ja tutkimuskysymykset

1.1 Lahjonta korruption muotona Suomessa

Lahjonta on keskeinen korruption muoto.¹ Euroopan neuvoston rikosoikeudellisessa yleis-sopimuksessa eli EN:n korruptiosopimuksessa (Sops 108/2002) korostetaan lahjonnan olevan uhka oikeusvaltioperiaatteelle, demokratialle ja ihmisoikeuksille. Lisäksi lahjonta heikentää hyvää hallintoa, oikeudenmukaisuutta ja yhteiskunnallista tasa-arvoa, estää taloudellista kehitystä sekä vaarantaa instituutioiden vakauden ja yhteiskunnan moraaliset lähtökohdat. Kaikkialla maailmassa korruption ja sen myötä lahjonnan ilmeneminen johtaa yhteiskunnallis-moraalisiin haittoihin: ahneuteen, kohtuuttomuuteen ja luottamuspulaan virkamiehiä kohtaan. Korruptio rapauttaa kansalaisten luottamusta yhdenvertaisuuteen viranomaisten edessä ja aiheuttaa sosiaalista eriarvoisuutta, minkä seurauksena esimerkiksi päätöksenteosta tulee hidasta ja kankeaa.² Korruptiotilanteissa on läsnä vastuullinen asema ja sen väärinkäyttö sekä sen seurauksena syntyvä yksityinen etu.³

Suomea pidetään korruption suhteen mallimaana. Suomessa esiintyvää korruptiota käsittelevissä julkaisuissa mainitaan usein Suomen kelpo sijoitus Transparency Internationalin julkaisemassa Corruption perceptions Indexissä. Vuonna 2018 Suomi sijoittui kyseisessä maavertailussa maailman kolmanneksi vähiten korruptoituneeksi maaksi heti Tanskan ja Uuden-Seelannin jälkeen.⁴ Transparency Internationalin mukaan listan kärjessä olevia maita yhdistää vahva lehdistönvapaus, valtion budjetin läpinäkyvyys, riippumaton oikeuslaitos ja johdossa olevien henkilöiden lahjomattomuus.⁵ Korkea luottamus päättäviin tahoihin säilyttää korruptiota alhaisena ja siten ylläpitää väestön tasa-arvoa.⁶ Suomessa esiintyvä korruptio on suuremman mittaluokan rakenteellista⁷ sekä vaikeammin havaittavissa olevaa korruptiota, joka useimmin ilmenee elinkeinoelämässä sekä viranomaisten toiminnassa.⁸

---

¹ Transparency Internationalin määritelmän mukaan korruptiossa on kysymys oman edun tavoittelusta väärinkäyttämällä vastuullista asemaa (*corruption is the abuse of entrusted power for private gain*)

² Fisman – Golden (2018), s. 16

³ Mansikkamäki – Muttilainen (2016) s. 5

⁴ Transparency Internationalin julkaisema Corruption perceptions index 2018

⁵ Transparency International 29.1.2019, Tackling the crisis of democracy, promoting rule of law and fighting corruption

⁶ Delhey – Newton (2004) s. 8; Uslaner (2008) s. 65

⁷ Salminen–Mäntysalo (2013) s. 13-15. Salminen ja Mäntysalo määrittelevät rakenteellisen eli institutionaalisen korruption rakenteisiin hiipiväksi korruptioksi. Sen ongelmia ovat muun muassa jääviysongelmat päätök-

Poliisiammattikorkeakoulussa valmistui vuonna 2016 Talousrikollisuuden tila ja poliisin tietoon tullut korruptiorikollisuus –projekti, jossa tarkasteltiin korruptiorikollisuuden piirteitä vuosina 2011-2014. Sama tutkimus toteutettiin ensimmäisen kerran vuonna 2012, jolloin tarkasteluvälinä olivat vuodet 2007-2010⁹. Tutkimuksissa tehtiin poimintoja poliisi-asiaintietojärjestelmään tarkoituksena saada selville, kuinka moneen kirjattuun rikosepäilyyn liittyy korruptiota tai sen piirteitä. Tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa voidaan havaita, että vuosina 2007-2014 poliisiasian tietojärjestelmään kirjattiin yhteensä 75 rikosepäilyä, joissa kyseessä on ollut virkamiehen syyllistyminen lahjusrikokseen.¹⁰ TuottamukSELLISEN virkavelvollisuuden rikkomisen rikosepäilyjä kirjattiin poliisiasian tietojärjestelmään 560 tapauksen verran jo pelkästään vuosina 2011-2014.¹¹ Tosin on syytä huomata, että niistä vain pienessä osassa on ollut kyse kielletyn edun vastaanottamiseen liittyvästä toiminnasta. Analyysi vahvisti aiemmin todettua havaintoa siitä, että lahjonta on yksi korruption vähiten ilmenevistä muodoista Suomessa.¹² Toisaalta vastavuoroinen lahjonta on yksi ongelmallisimmista piilorikollisuuden muodoista, joka onnistuessaan hyödyttää kumpaakin osapuolta ja näin ollen osapuolet haluavat pitää sen salassa.¹³

Lahjonnan määrästä on sen piilorikosominaisuuden takia vaikeaa saada luotettavaa tietoa.¹⁴ Julkisuudessa on esitetty kantoja, ettei Suomesta löydy keinoja havaita rakenteellista korruptiota. Asia nousi jälleen keskusteluun maaliskuussa 2019, kun Vantaan kaupunginjohtajan ympärille kietoutuneessa lahjusrikosvyyhdissä jaettiin hovioikeudessa yllättävän lievät tuomiot.¹⁵ Lahjusrikosten esitutkinta saa alkunsa useimmiten median tekemien paljastusten¹⁶ tai oikeusasiamiehelle tehtyjen kanteluiden myötä.¹⁷ Esimerkiksi Kemijoki Oy:ta ja Pohjois-Suomen vesioikeuden jäseniä koskenut tapaus (KKO 2000:40) sai alkunsa, kun

---

senteossa, ristikkäiset hallituspaikat ja sellainen lainsäätäminen, jossa kuullaan vain tiettyjä sidosryhmiä. Tällaisten korruptiotilanteiden kautta syntyy yhteys hyvä veli –verkostoihin. Institutionaalinen korruptio on yleensä usean toimijan yhtä aikaa harjoittamaa ja se tulee erottaa yksilöön kohdistuvasta korruptiosta.

⁸ Salminen – Mäntysalo (2013) s. 1

⁹ Leppänen – Muttilainen (2012) s. 5-6

¹⁰ Mansikkamäki – Muttilainen (2016) s. 8. Tapauksista 43 rikosnimikkeenä oli lahjuksen ottaminen, kymmenessä sen törkeän tekemuoto ja 22 lahjusrikkomus.

¹¹ Mansikkamäki – Muttilainen (2016) s. 9

¹² Mansikkamäki – Muttilainen (2016) s. 1-3

¹³ Peurala (2011) s. 324

¹⁴ Viljanen (2018) s. 878; Nuutila (2013) s. 280

¹⁵ HS 24.8.2016 Historiallista Peltomäen korruptiovyöhytiä aletaan puida oikeudessa – näin raha liikkui syyttäjän mukaan Vantaan rakennushankkeissa; HS 6.3.2019 Hovioikeuden tuomio Vantaan lahjusjutussa yllätti rikosoikeuden professorin: ”Aika raju muutos”; HS 6.3.2019 Vantaan lahjustapauksen syyttäjä: Suomessa edelleen vaikea tunnistaa rakenteellista korruptiota

¹⁶ Nuutila (2013) s. 280

¹⁷ Oikeusasiamiehen roolista kts. Salminen (2007) s. 88-91

vuonna 1996 kymmenen henkilöä kanteli eduskunnan oikeusasiamiehelle Kemijoki Oy:n edustajien ja Pohjois-Suomen vesioikeuden jäsenten yhteisestä ravintolaillasta. Oikeusasiamies määräsi asiassa keskusrikospoliisin tutkimuksesta, joka laajeni koskemaan viiden vuoden ajalta kymmeniä muitakin kestitystapahtumia Kelukosken voimalaitoksen ja Vuotoksen tekoallashankkeen yhteydessä.¹⁸ Sen sijaan Pohjanmaan käräjäoikeuden 18.4.2018 antaman tuomion 18/116861 tapauksen esitutkina aloitettiin verohallinnon suorittaman verotarkastuskertomuksen perusteella, sillä verotarkastuksessa oli kiinnitetty huomiota yrityksen suureen edustuskulujen määrään. Osallistujalistalla havaittiin esiintyvän tiettyjä kaupungin virkamiehiä, minkä seurauksena veroviranomainen ilmoitti asiasta kaupungille.

Muita selittäviä syitä alhaiselle korruptiolle ja lahjonnan ilmenemiselle on Suomen asema korkeasti säänneltynä hyvinvointivaltiona, jossa lain säännösten noudattaminen on perinteisesti ollut korkealla tasolla ja koska korruption ilmeneminen myös muissa muodoissa on pysynyt maltillisena. Lisäksi viranomaisessa asioiminen luonnistuu ilman lahjontaa, eli toisin sanoen lahjominen ei ole ainoa keino saada asiaansa käsitellyksi. Vaikka virkamiesten palkat eivät puolestaan ole erityisen korkeita, ovat ne kuitenkin keskiverto palkkaluokissa, jolloin heillä ei ole välttämätöntä tarvetta elintason ylläpitämiseksi ottaa vastaan lahjuksia.¹⁹

1.2 Lahjonta virkarikoksena

Valtiolla ja muilla julkisyhteisöillä on erityinen mahdollisuus käyttää julkista valtaa niin kansalaisia kuin muita yhteisöjä kohtaan. Julkisen vallan käytön vastapainona on järjestelmä, joka turvaa vallankäytön lainmukaisuuden. Järjestelmä edellyttää erityistä valvontaa ja vastuuta.²⁰

Virkamiehet ovat palvelussuhteessaan virkasuhteessa. Virkamiehen erityisasemaan kuuluu oleellisesti virkavastuu²¹, eli muita laajempi vastuu työssä tehdyistä virheistä. Virkavastuu-

---

¹⁸ Nuutila (2000)

¹⁹ Kimpimäki (2017) s. 17-18; Salminen – Viinamäki – Ikola-Norrbacka (2007) s. 81-84

²⁰ Rautio (2013) s. 1101. Poliisi huolehtii yleisvalvontaviranomaisena viranomaistoiminnan valvonnasta. Erityisiä laillisuusvalvontaviranomaisia ovat valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies.

²¹ Virkavastuun perustana Suomen lainsäädännössä voidaan pitää perustuslain (731/1999) 2 §:n 3 momenttia, jonka mukaan kaiken julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia sekä 118 §:n 1 momenttia, jonka mukaan virkamies vastaa virkatointensa lainmukaisuudesta, ja hän on myös vastuussa sellaisesta monijäsenisen toimielimen päätöksestä, jota hän on toimielimen jäsenenä kannattanut.

ta ja -velvollisuutta koskevilla säännöksillä on luotu mahdollisuus ohjata virkatoimintaa ja ryhtyä ilmenneiden virheiden johdosta toimenpiteisiin. Virka- ja julkisyhteisön työntekijöiden rikoksia koskevat säännökset ovat osa virkavastuusääntelyä.²² Virkavelvollisuudet asettavat virkasuhteessa toimivalle vaatimukset siitä, kuinka hänen tulee hoitaa työnsä ja käyttäytyä. Virkamiesten asemaa ja velvollisuuksia koskevat säännökset sisältyvät valtion virkamiesten osalta valtion virkamieslakiin (750/1994, VVirkamL) ja kunnan virkamiesten osalta kuntalakiin (410/2015, KunL).

Hallintovaliokunta on valtion virkamieslakia koskevassa mietinnössään (HaVM 5/1994 vp) korostanut, että julkisten tehtävien hoitamisen luonne ja siihen liittyvä vastuu edellyttää, että lainsäädännössä kiinnitetään huomiota virkamiesaseman itsenäisyyteen. Virkamies toimii julkisen vallan edustajana sekä toteuttajana. Voidaan sanoa virkamiehen toimivan kansalaisten palvelijana: virkamiehen tehtävänä on turvata, että kansalaiselle kuuluvat edut ja oikeudet toteutuvat. Hallintovaliokunta muistuttaa mietinnössään, että kansalaisen on voitava luottaa siihen, että valtion tehtäviä hoitaa koulutettu, ammattitaitoinen ja pätevä henkilöstö.²³

Rikosoikeudellinen virkavastuu on vastuuta virkarikoksesta. Sen toteutuminen edellyttää laiminlyönnistä tai teosta säädettyä rangaistusuhkaa.²⁴ Lahjusrikokset ovat virkarikosten ydinaluetta.²⁵ Kaikki tutkielman aiheena olevat lahjusrikossäännökset ilmentävät muiden rikoslain (39/1889) 40 luvun rangaistussäännösten (lahjuksen ottamista kansanedustajana koskevaa säännöstä lukuun ottamatta) ohella virkavelvollisuuden vastaista menettelyä.²⁶ Rikoslain lahjusrikoksia koskevan sääntelyn tavoitteena on turvata virkatoimen oikeellisuus ja edistää virkatoiminnan tasapuolisuutta sekä riippumattomuutta epäasiallisista vaikutteista. Tasapuolisuus ja riippumattomuus ovat virkatoiminnan lainmukaisuuden edellytyksiä. Lahjusrikoslainsäädännön tarkoituksena on ylläpitää kansalaisten luottamusta virkatoiminnan lainmukaisuuteen ja torjua kyseiseen lainmukaisuuteen kohdistuvaa uhkaa. Yhteiskunnan kannalta vakavimpia rikoksia ovat juuri ne rikokset, joilla välittömästi vaarannetaan virkatoiminnan lainmukaisuutta. Lain esitöiden (HE 58/1988 vp) mukaan huolestut-

---

²² Rautio (2013) s. 1101

²³ HaVM 5/1994 vp s. 3

²⁴ Parviainen (2010) s. 28

²⁵ Viljanen (2018) s. 878

²⁶ Rautio (2013) s. 1106

tavimpia ovat sellaiset tapaukset, joilla pyritään vaikuttamaan lahjuksen vastaanottajan toimintaan tämän palvelussuhteessa.²⁷

1.3 Tutkimuksesta

Suomalainen lahjusrikoslainsäädäntö ja oikeuskäytäntö on kohdannut kritiikkiä epätasmlisyydestä ja kyvyttömyydestä tunnistaa sekä puuttua aktiivisesti lahjontaan. Lahjusrikkomuksen, lahjuksen ottamisen ja lahjuksen antamisen perustelut ovat lain esitöissä läheisessä yhteydessä toisiinsa ja tämä saattaa osaltaan aiheuttaa sekaannusta tunnusmerkistöjen välillä.²⁸ Myös lahjonnan vastaisten valtioiden ryhmä Greco (Group of States against Corruption) on ottanut kantaa lainsäädännön epätasmlisyyteen.²⁹ Lahjomarikosten tunnusmerkistöjä on arvosteltu siitä, etteivät ne riittävän täsmällisesti kuvaa sitä, milloin on kysymys rangaistavasta lahjan ottamisesta ja milloin ei.³⁰ Myös oikeuskäytäntö on osaltaan saanut kritiikkiä, eikä esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisuihin tai ratkaisujen perusteluihin olla aina oltu erityisen tyytyväisiä.³¹

Tämän kritiikin valossa olen tutkinut lahjusrikoksiin liittyvää lainsäädäntöä, oikeustapauksia ja oikeuskirjallisuuden kannanottoja. Olen rajannut tutkimuksen koskemaan nimenomaan toimintaa virkamiehen syyllisyyden näkökulmasta. Tähän syynä on edellisen luvun perustelut virkavelvollisuuden merkityksellisyydestä ja se, että juuri virkamiehet epäasiallisella toiminnallaan nimenomaisesti mahdollistavat luottamuksen heikentymisen julkista valtaa kohtaan. Rikoslain 16 lukuun sijoitetut säännökset lahjuksen antamisesta eivät ole virkarikossäännöksiä, mutta kyseiset lainkohdat on kuitenkin esitelty tutkielmassa päällisin puolin selkeyden ja niiden informatiivisuuden vuoksi. Tutkielmassa tutkin erityisesti rajanvetoa kielletyn ja sallitun edun ottamisen välillä ja sitä, millaisten edellytysten pitää täyttyä, jotta virkamiehen voidaan katsoa syyllistyneen kielletyn edun vastaanottamiseen.

---

²⁷ HE 58/1988 vp s. 46-47

²⁸ HE 79/2010 s. 24-25; kts. Mansikka (2013) s. 174,

²⁹ Kts. Grecon kolmannen arviointikierrroksen raportti Third Evaluation Round, Evaluation Report On Finland on Incriminations (ETS 173 and 191, GPC 2)

³⁰ HE 58/1988 vp s. 47

³¹ Tapani – Tolvanen (2006) s. 838-873. Jussi Tapani ja Matti Tolvanen arvostelivat korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2006:37 (ään.) perusteluja pakoin kovinkin sanakääntein; HS 10.9.2019 ”Syyttäjä tyrmistyi korkeimman oikeuden päätöksestä vapauttaa törkeästä lahjuksen ottamisesta syytetty Vantaan entinen kaupunginjohtaja” Kihlakunnansyyttäjä Tuire Tamminiemi kertoi Helsingin sanomien uutisessa olleensa erittäin pettynyt siihen, ettei korkein oikeus ottanut Vantaan kaupunginjohtajaan liittyvää lahjusrikostapausta käsitte-lyyn.

Tutkimus on lainopillinen eli oikeusdogmaattinen, sillä sen tutkimuskohteena on voimassa oleva, eli pätevä ja velvoittava oikeus.³² Lainoppi rakentuu voimassaolevien oikeuslähteiden varaan ja sen keskeisimpänä tutkimusongelmana on selvittää, millainen sisältö on kulloinkin käsiteltävässä oikeusongelmassa³³: mikä on asiaan liittyvää voimassa olevaa oikeutta ja mikä merkitys asiassa on lailla ja muista oikeuslähteistä löytyvällä materiaalilla. Lainoppi on kuvaavaa eli deskriptiivistä tiedettä, koska se antaa kuvauksen voimassaolevasta oikeudesta. Se ei kuitenkaan ole yksiselitteinen kuvaus oikeudesta, sillä se on aina myös kannanottoa siitä, kuinka kyseistä oikeutta pitää tulkita ja systematisoida.³⁴

Lainopin perinteisinä tehtävinä on tulkinta ja systematisointi.³⁵ Systematisoinnin avulla luodaan ja kehitetään oikeudellista käsitejärjestelmää, jonka varassa tulkitaan oikeutta. Sen lisäksi, että systematisointi auttaa kyseisen oikeusjärjestyksen sisältöön tutustumista ja löytämään tarvittavat säännökset, auttaa se myös hahmottamaan kokonaiskuvaa oikeudellisista järjestelyistä ja niiden välisistä keskinäissuhteista.³⁶ Systematisointikannanotot käsittelevät sitä, mikä on voimassa olevan oikeuden tietynhetkinen sisältö vallitsevan lainopin mukaisesti. Huomiota kiinnitetään tällöin siihen, miten oikeus on tosiasiallisesti toteutunut ja miten se tulee mahdollisesti tulevaisuudessa toteutumaan.³⁷ Lainsäätäjän tuottamat oikeusnormit luovat materiaalin, jota lainoppi oikeudenaloittain järjestää ja tämän pohjalta rakentaa johdonmukaista ja yhtenäistä oikeusjärjestelmää.³⁸

Käyn tutkimuksessa läpi lahjuksen ottamisen, lahjusrikkomuksen ja tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistöt. Viimeksi mainittua käsitellään vain niiltä osin, kun se voisi tulla edun vastaanottamisen myötä rikosnimikkeeksi. Tahallisuusarviointi on merkittävässä roolissa tutkimuksessani. Lahjusrikokset vaativat virkamiehen tahallisuutta, mutta tahallisuuden puuttuessa voi arvioitavaksi tulla myös tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen. Näin vastuu lahjusten ottamisesta on ulotettu laajalle.³⁹ Virkamies ei saa vaatia mitään muita etuja tehtävistään, kuin asianmukaisen palkan ja säännösten mukaisen korvauksen.

---

³² Hirvonen (2011) s. 21-22

³³ Husa – Mutanen – Pohjolainen (2008) s. 20

³⁴ Hirvonen (2011) s. 23-25

³⁵ Aarnio (1989) s. 288

³⁶ Husa – Mutanen – Pohjolainen (2008) s. 20-21

³⁷ Kolehmainen (2015) s. 2

³⁸ Hirvonen (2011) s. 25

³⁹ Frände (2012) s. 60

Oikeustapausten käsittelylle on jätetty merkittävä osa. Tutkimuksessa on käytetty korkeimman oikeuden, hovioikeuksien ja joltain osin myös käräjäoikeuksien ratkaisukäytäntöjä esimerkkeinä siitä, kuinka oikeuskäytännössä on voimassa olevaa oikeutta tulkittu. Pekka Koponen on osuvasti kuvannut ”[r]ikoksen tunnusmerkistö kuvataan abstraktisten oikeustositseikkojen avulla rangaistussäännöksessä. Näin ollen lainsäädännössä ei voida koskaan yksityiskohtaisesti ja tyhjentävästi kuvata rangaistavia menettelyjä. Lainkäyttäjä joutuu aina sovittamaan tosielämän tapahtumat konkreettisina oikeustositseikkoina yleisempään tunnusmerkistöön ja arvioimaan niiden vastaavuutta. Vielä vaikeamman tehtävän edessä lainsoveltaja kuitenkin periaatteessa on rikoksen subjektiivisen puolen kohdalla mm. tahallisuutta arvioidessaan. Tunnusmerkistöissä rikoksen subjektiiviset edellytykset esitetään hyvin yleisluonteisilla käsitteillä, joiden sisältö on ollut oikeustieteen ja -käytännön varassa.”⁴⁰

---

⁴⁰ Koponen (2002) s. 246

2 Lainsäädäntö

2.1 Taustaa

Lahjusrikossäännösten nykymuoto on joitakin muutoksia lukuun ottamatta peräisin vuodelta 2002, jolloin lainsäädäntöä uudistettiin lahjusrikosten osalta. Uudistuksen yhtenä tavoitteena oli saattaa virkarikossäännökset vastaamaan rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksuttua lainsäädäntötapaa.⁴¹ Myös virkamieskäsitteen täsmentäminen koettiin tarpeelliseksi ja se muutettiin yhdenmukaiseksi vastaavan hallinto-oikeudellisen käsitteen kanssa.⁴² Rangaistusasteikkoa ei uudistuksen yhteydessä muutettu.

Toisena merkittävänä syynä uudistukselle oli EN:n korruptiosopimuksen voimaan saattaminen kansallisen lainsäädännön tasolla.⁴³ Kyseisen korruptiosopimuksen tavoitteena on suojella yhteiskuntaa lahjontaa vastaan esimerkiksi asianmukaisella lainsäädännöllä ja ennaltaehkäisevillä toimenpiteillä.⁴⁴ Jo ennen EN:n korruptiosopimuksen voimaantuloa Suomen rikoslain lahjusrikoksia koskevat säännökset olivat jo itsessään varsin kattavia, joten korruptiosopimus edellytti tehtäväksi vain pieniä tarkistuksia kansalliseen rikoslainsäädäntöön.⁴⁵ Merkittävin muutos korruptiosopimuksen voimaansaattamisen myötä oli lahjusrikossäännösten ulottaminen koskemaan myös kansanedustajia. Lakiuudistuksen myötä kansanedustajan lahjominen ja lahjuksen ottaminen kansanedustajana säädettiin rangaistavaksi. Edellä mainitut rangaistussäännökset koskevat myös kansanedustajaehdokasta.⁴⁶

Korruptiosopimuksen lisäksi Suomi on hyväksynyt muun muassa Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamista koskevaan yleissopimukseen liittyvästä pöytäkirjasta annetun neuvoston säädöksen⁴⁷, EU:n lahjussopimuksen⁴⁸ ja OECD:n lahjussopimuksen

---

⁴¹ HE 77/2001 vp s. 5. Edellisen kerran virkarikossäännöksiä uudistettiin merkittävästi vuonna 1990, eikä tällöin uudistuksessa voitu noudattaa rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksuttuja lakiteknisia ja systemaattisia ratkaisuja.

⁴² HE 77/2001 vp s. 5 Ongelmana oli, että rikosoikeudellinen virkamieskäsite oli laajempi kuin hallinto-oikeudellinen vastaava käsite ja näin ollen omiaan aiheuttamaan epätietoisuutta.

⁴³ Euroopan neuvoston lahjontaa koskeva rikosoikeudellinen yleissopimus. ETS N.o 173. Strasbourg 27.1.1999

⁴⁴ EN:n korruptiosopimus painottaa, että nopea ja hyvin toimiva kansainvälinen yhteistyö rikosasioissa on edellytys tehokkaalle taistelulle lahjontaa vastaa.

⁴⁵ HE 77/2001 vp s. 14. Esimerkiksi rikoslain 40 luvun 1 §:ssä käytetty sanamuoto ”pyytää” oli ennen uudistusta sanamuoto ”vaatii”.

⁴⁶ HE 77/2001 vp s. 13-14

⁴⁷ Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamista koskevaa yleissopimukseen liittyvästä pöytäkirjasta 27 päivänä syyskuuta 1996 annettu neuvoston säädös (96/C 313/01)

(SopS 14/1999). Lisäksi Suomi on liittynyt Yhdistyneiden kansakuntien korruption vastaiseen yleissopimukseen (SopS 58/2006).

2.2 Säätelyn rakenne

Virkatoimintaa koskevat lahjusrikokset muodostuvat kahdesta osa-alueesta: lahjuksen antamisesta ja lahjuksen ottamisesta. Lahjuksen ottamista kutsutaan passiiviseksi lahjomiseksi ja lahjuksen antamista puolestaan aktiiviseksi lahjomiseksi.⁴⁹ Lahjuksen antamista ja ottamista koskevat säännökset ovat periaatteessa toistensa peilikuvia, sillä niiden tunnusmerkistöillä on pääosin samat piirteet. Edellä mainittu ei kuitenkaan tarkoita sitä, että henkilön syyllistyessä lahjuksen antamiseen tai ottamiseen, syyllistyisi myös teon toinen osapuoli vastaavaan lahjusrikokseen, sillä tekijältä vaadittu tahallisuuden edellyttämä tietoisuus ei välttämättä ole sama molemmilla osapuolilla.⁵⁰

Rikoslain 16 lukuun on sijoitettu virkamiehen lahjomista koskevat säännökset nimikkeillä lahjuksen antaminen (RL 16:13)⁵¹ ja törkeä lahjuksen antaminen (RL 16:14). Lahjusrikokset, joihin virkamies voi syyllistyä on sijoitettu omaan lukuunsa, rikoslain 40 lukuun. Nimikkeet ovat lahjuksen ottaminen (RL 40:1) ja sen törkeä tekemuoto (RL 40:2) sekä lahjusrikkomus (RL 40:3). Lisäksi tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen (RL 40:10) voi tulla kyseeseen virkamiesten osalta, kun teon tahallisuus on jäänyt näyttämättä.

---

⁴⁸ Euroopan unionista tehdyn sopimuksen K.3 artiklan 2 kohdan c alakohdan nojalla tehty sellaisen lahjonnan, jossa on osallisina Euroopan yhteisöjen virkamiehiä tai Euroopan unionin jäsenvaltioiden virkamiehiä, torjumista koskeva yleissopimus

⁴⁹ Viljanen (2018) s. 878

⁵⁰ Rautio (2013) s. 1107; Viljanen (2018) s. 878-879 Lakiteknisesti aktiivista lahjomista ei käsitellä osallisuutena passiiviseen lahjomiseen. Lahjuksen antaminen ja ottaminen ovat molemmat periaatteessa itsenäisiä rikoksia ja näin ollen lahjuksen antajaa ei voi tuomita osallisuudesta lahjuksen ottamiseen tai päinvastoin. Jos henkilö sen sijaan välittää lahjuksen sen antajalta saajalle, syyllistyy hän molempien rikosten avunantoon. Esimerkiksi Helsingin HO 30.9.2016 T 16/139427 tapauksessa käsiteltiin muun ohella avunantoa törkeään lahjuksen ottamiseen.

⁵¹ Rikoslain 16 luvun 13 §:n mukaan se, joka virkamiehelle lupaa, tarjoaa tai antaa hänen toiminnastaan palvelussuhteessa hänelle tai toiselle tarkoitettun lahjan tai muun edun, jolla vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan taikka joka on omiaan vaikuttamaan virkamiehen toimintaan palvelussuhteessa, on tuomittava lahjuksen antamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Lahjuksen antamisesta tuomitaan myös se, joka virkamiehen toiminnasta palvelussuhteessa lupaa, tarjoaa tai antaa 1 momentissa tarkoitettun lahjan tai edun toiselle.

2.3 Lainkohdat

Lahjuksen ottamista koskevilla säännöksillä pyritään estämään palvelussuhteessa tapahtuva oikeudettomien etujen vaatimista tai vastaavasti sellaisten etujen vastaanottamista tai hyväksymistä, joilla pyritään vaikuttamaan virkamiehen toimintaan palvelussuhteessa. Rikoslain 40 luvun 1 §:n mukaan,

jos virkamies toiminnastaan palvelussuhteessa itselleen tai toiselle

- 1) pyytää lahjan tai muun oikeudettoman edun taikka tekee muutoin aloitteen sellaisen edun saamiseksi,
- 2) ottaa vastaan lahjan tai muun edun, jolla vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan taikka joka on omiaan vaikuttamaan hänen toimintaansa palvelussuhteessa, taikka
- 3) hyväksyy 2 kohdassa tarkoitetun lahjan tai edun tai lupauksen tai tarjouksen siitä,

hänet on tuomittava *lahjuksen ottamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Virkamies on tuomittava lahjuksen ottamisesta myös, jos hän toiminnastaan palvelussuhteessa hyväksyy 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun lahjan tai muun edun antamisen toiselle taikka lupauksen tai tarjouksen siitä.

Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtävänsä.

Rikoslain 40 luvun 2 §:ssä on säädetty törkeästä lahjuksen ottamisesta. Törkeästä lahjuksen ottamisesta on kyse niissä tilanteissa, kun virkamies asettaa lahjuksen toimintansa ehdoksi taikka toimii tai hänen tarkoituksenaan on toimia lahjan tai edun vuoksi palvelussuhteessaan velvollisuuksiensa vastaisesti lahjanantajaa tai toista huomattavasti hyödyttäen tai toiselle tuntuvaa vahinkoa tai haittaa aiheuttaen tai silloin, kun lahjan tai edun arvo on huomattava. Lahjuksen ottamisen on katsottava olevan myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Lahjusrikkomuksesta on säädetty rikoslain 40 luvun 3 §:ssä, jonka mukaan,

jos virkamies itselleen tai toiselle

1) pyytää lahjan tai muun oikeudettoman edun taikka tekee muutoin aloitteen sellaisen edun saamiseksi taikka

2) ottaa vastaan tai hyväksyy lahjan tai muun edun taikka hyväksyy sitä koskevan lupauksen tai tarjouksen

siten, että menettely on omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen, hänet on tuomittava, jollei tekoa ole rangaistava lahjuksen ottamisena tai törkeänä lahjuksen ottamisena, *lahjusrikkomuksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Lahjusrikkomuksesta on kyse niissä lievemmissä lahjontatapauksissa, joissa menettelyn katsotaan olevan omiaan horjuttamaan luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. Tällöin kyseessä ovat ne teot, joilla ei niinkään ole vaikutettu tai pyritty vaikuttamaan tai jotka ovat olleet omiaan vaikuttamaan toimintaan palvelussuhteessa, vaan huomiota kiinnitetään siihen, miltä teko olosuhteineen on vaikuttanut ulkopuoliselle.⁵² Lahjuksen ottamisen ja lahjusrikkomuksen ero perustuu siis suojattavan oikeushyvän erilaisuuteen. Lahjuksen ottamisen kriminalisoinnilla on pyritty suojaamaan yksittäisen virkatoiminnan lainmukaisuus ja suojaamaan sitä epäasiallisilta vaikutteilta. Lahjusrikkomuksella suojataan puolestaan luottamusta virkatoiminnan lainmukaisuutta kohtaan.⁵³ Lahjuksen ottamisen ja lahjusrikkomuksen raja saattaa kuitenkin olla käytännössä vaikeasti tunnistettavissa ja rajanveto tehdään viimekädessä kokonaisarvioinnin perusteella.

Lahjusrikkomusta ei ole suhteutettu perustunnusmerkistöön samalla tavalla kuin yleensä rikosten lieviä tekemuotoja koskevissa säännöksissä (vrt. pahoinpitely–lievä pahoinpitely). Lahjusrikkomuksena rangaistaan teko, joka ei ole perustunnusmerkistön mukainen. Lahjusrikkomus on toissijainen säännös ja se väistyy, jos teko on rangaistava lahjuksen ottamisena tai sen törkeänä tekemuotona.⁵⁴

Lahjusrikkomustapauksissa rikosoikeudellista vastuuta ei ole ulotettu antajatahoon, sillä on katsottu, että luottamuksen säilymisestä viranomaistoimintaan ja sen tasapuolisuudesta

---

⁵² HE 58/1988 vp s. 47-48

⁵³ Mansikka (2013) s. 178; HE 58/1988 vp s. 46

⁵⁴ HE 58/1988 vp s. 58

huolehtiminen kuuluu ensisijaisesti julkista valtaa käyttäville. Lisäksi vain virkamiehillä katsotaan olevan parhaat ja riittävät edellytykset arvioida sekä tunnistaa ja välttää tilanteita, joissa kyseinen luottamus on vaarassa.⁵⁵

Tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 10 §:ssä. Lainkohdan mukaan,

jos virkamies virkaansa toimittaessaan huolimattomuudesta muulla kuin 5 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta varoitukseen tai sakkoon.

Säännös edellyttää, että kysymys on virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuuden rikkomisesta.⁵⁶ Myös virkavelvollisuuden täyttämättä jättäminen on virkavelvollisuuden rikkomista.⁵⁷ Kyseessä on avoin rangaistussäännös⁵⁸, joka ei koskaan yksinään riitä tuomitsemisen perusteeksi, vaan se vaatii aina täydennykseen muita säännöksiä tai määräyksiä, joihin virkavelvollisuus voidaan perustaa.⁵⁹ RL 40:10 antaa tarvittavan rangaistusasteikon ja sen ulkopuolelta on löydettävä jokin lähde, joka antaa sille asiallisen sisällön.⁶⁰ Lahjusrikoksista puhuttaessa se lähde on virkamieslain 15 §, jonka mukaan virkamies ei saa vaatia, hyväksyä tai ottaa vastaan taloudellista tai muuta etua, jos se voi heikentää luottamusta virkamieheen taikka viranomaiseen.⁶¹

Virkamieslain kielto määrää virkamiehille yleisen velvollisuuden kieltäytyä eduista.⁶² Säännös asettaa etujen vastaanottamiselle vielä suuremmat rajoitukset, kuin lahjusrikko-

---

⁵⁵ HE 58/1988 vp s. 51

⁵⁶ Viljanen (2018) s. 932

⁵⁷ HE 77/2001 vp s. 51; Frände (2012) s. 33 Fränden mukaan yleisestikin erilaisten velvollisuuksien rikkomisen pitää sisällään myös sen tekotavan, että jollakin on velvollisuus tehdä jotakin, mutta hän jättää täyttämättä kyseisen velvollisuuden.

⁵⁸ Kyseessä on niin sanottu blankorangaistustekniikka

⁵⁹ Viljanen (1990) s. 451; Viljanen (1984) s. 93 Säännöksillä ei ole itsenäistä asiasisältöä

⁶⁰ Viljanen (1984) s. 93

⁶¹ Viljanen (2018) s. 502: Toisaalta Viljanen mukaan ilman virkamieslain säännöstäkin voitaisiin puuttua tuottamukselliseen menettelyyn, sillä myös pelkästään rikoslain 40 luvun 1-3 §:tä on löydettävissä tietty etujen ottamiskiellon osoittava ”puhdistettu” virkavelvollisuus. Näin ollen rikoslain 40 luvun 10 §:n perusteella kaikki 40 luvussa säännellyt virkarikokset olisivat rangaistavia myös tuottamuksellisia. Kuitenkin usein käytännössä on tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tueksi on otettu VVirkamL 15 §. Esim. KKO 2000:40 (ään.) ja Helsingin HO 27.8.2013 T 2274

⁶² Lisäksi lahjusten ottaminen on kielletty muissa viranomaisen toimintaa sääntelevissä laeissa, kuten kunnallisesta viranhaltijasta annetun lain (304/2003) 17.3 §:ssä, jonka mukaan viranhaltija ei saa vaatia, ottaa vastaan tai hyväksyä sellaista taloudellista tai muuta etua, josta säädetään rikoslain 40 luvussa.

mus, sillä sen avulla myös tuottamukselliseen toimintaan voidaan puuttua.⁶³ Säännöksen lisäämistä valtion virkamieslakiin perusteltiin alun perin sillä, että se on lahjomasaännöksen periaatteellisen ja käytännöllisen merkityksen vuoksi asianmukaista.⁶⁴

Näin ollen, vaikka lahjuksen ottamisen tai lahjusrikkomuksen tunnusmerkit eivät täytyisi, voi virkamies syyllistyä virkavelvollisuuden rikkomiseen tai tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen.⁶⁵ Lahjuksen ottaminen ja lahjusrikkomus vaativat tahallisuutta, ja usein sen puuttuessa syyksiluettavaksi voi tulla tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen. Virkarikosten rangaistavuuden kannalta on erityisen tärkeää kyseisenlainen toissijaisuustilanteissa tapahtuva soveltaminen. Se osoittaa, että virkamiehelle asetetut velvoitteet ovat varsin laajoja.⁶⁶ Kuitenkin lahjuksen ottamisen ja lahjusrikkomuksen säännösten uudistuksilla on pyritty sääntelemään lahjusrikosten ala mahdollisimman laajaksi, jotta tuottamuksellisen virkavelvollisuuden soveltaminen tällaiseen menettelyyn saataisiin vähenemään. Mahdollisuus on edelleen silti olemassa.⁶⁷

---

⁶³ HE 58/1988 vp s. 58; Viljanen (2000) s. 614-615: Virkamieslain esitöistä (HE 238/1984 vp s. 31) ilmenee, ettei kyseiselle virkamieslainsäännökselle ole tarkoitettu antaa mitään rikoslain lahjussäännöksistä poikkeavaa sisältöä. Virkamieslain säännös määrittää näin ollen tiukemmat rajat vain siinä mielessä, että näin ollen myös tuottamukselliseen toimintaan voidaan puuttua.

⁶⁴ HE 238/1984 vp s. 31

⁶⁵ HE 58/1988 vp s. 58

⁶⁶ Rautio (2013) s. 1136

⁶⁷ HE 58/1988 vp s. 58

3 Tekijä eli kielletyn edun vastaanottaja

3.1 Soveltamisalasäännökset

Rikosoikeudellinen virkarikosominaisuus määrittyy henkilön aseman ja organisatoristen perusteiden mukaan. Lisäksi huomioon otetaan virkamiehen tehtävät.⁶⁸ Rikoslain 40 luvun rangaistussäännöksissä mainitaan rikosentekijänä ainoastaan virkamies. Saman luvun 12 §:ssä on määritelty virkamiehen lisäksi muut henkilöt, joihin rikoslain 40 luvun säännöksiä sovelletaan. Virkamieheen rinnastetaan 40 luvun säännösten lisäksi 16 luvun⁶⁹ säännöksissä julkista luottamustehtävää hoitavat henkilöt ja julkista valtaa käyttävät henkilöt. Lahjusrikoksiin voivat syyllistyä myös julkisyhteisön työntekijät ja ulkomaiset virkamiehet (RL 40:12.1-3).

Tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen osalta tekijänä voivat olla edellä mainitut, lukuun ottamatta julkisyhteisön työntekijää (RL 40:12.2). Julkisyhteisön työntekijä ei voi syyllistyä tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen, jollei hän ole tilanteessa vastuussa jollain muulla perusteella, kuten julkista valtaa käyttävänä henkilönä.⁷⁰ Ulkomainen virkamies voi syyllistyä tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomiseen, jos hän on sellainen ulkomainen virkamies, joka toimii Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla tarkastus-, tarkkailu-, takaa-ajo-, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen tai rikosten ennalta estämisen ja esitutkintatehtävissä taikka Suomen alueella kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain nojalla Suomen viranomaisen esittämän tai hyväksymän oikeusapupyynnön perusteella esitutkinta- tai muissa virkatehtävissä (RL 40:12.3). Sellainen ulkomainen virkamies, joka poliisilain 5 a luvun 57 §:n 3 momentissa tai sotilastiedustelusta annetun lain 20 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla toimii tai käyttää tiedustelumenetelmää Suomen alueella voi syyllistyä niin lahjusrikkomukseen kuin tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen (RL 40:12.4).

Rikoslain 40 luvun 11 §:ssä on määritelty virkamiehen lisäksi julkista luottamustehtävää hoitava henkilö, julkisyhteisön työntekijä, ulkomainen virkamies ja julkista valtaa käyttävä

---

⁶⁸ Viitanen (2007) s. 127

⁶⁹ HE 77/2001 vp s. 51

⁷⁰ Rautio (2013) s. 1138

henkilö. Määritelmät koskevat koko rikoslakia, ja kuten edellä mainittu, määriteltyjä käsitteitä käytetään 40 luvun ohella erityisesti 16 luvussa.⁷¹

3.2 Määritelmät

Virkamiehellä tarkoitetaan henkilöä, joka on virkasuhteessa tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa valtioon, kuntaan taikka kuntayhtymään tai muuhun kuntien julkisoikeudelliseen yhteistoimintaelimeen, eduskuntaan, valtion liikelaitokseen taikka evankelisluterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan tai sen seurakuntaan tai seurakuntien yhteistoimintaelimeen, Ahvenanmaan maakuntaan, Suomen Pankkiin, Kansaneläkelaitokseen, Työterveyslaitokseen, kunnalliseen eläkelaitokseen, Kuntien takauskeskukseen tai kunnalliseen työmarkkinalaitokseen (RL 40:11).⁷² Virkamiehen käsite vastaa asiallisesti hallinto-oikeudellista virkamiehen käsitettä. Määritelmässä on tukeuduttu viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) käytettyyn käsitteeseen.⁷³

Valtion virkasuhteesta säädetään valtion virkamieslaissa. Virkasuhde on julkisoikeudellinen palvelussuhde, jossa valtio on työnantaja ja virkamies on työnsuorittaja (VVirkamL 1:1.2). Virkamieslakia ei sovelleta valtioon työsopimussuhteessa olevaan työntekijään⁷⁴ eikä eduskunnan oikeusasiamieheen ja apulaisoikeusasiamiehiin eikä eduskunnan kanslian, tasavallan presidentin kanslian, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian ja valtionalouden tarkastusviraston virkamiehiin eikä myöskään Suomen Pankin ja Kansaneläkelaitoksen virkamiehiin ja toimihenkilöihin, ellei laissa toisin säädetä (VVirkamL (604/2007) 1:3.1).⁷⁵ Lakia ei myöskään sovelleta henkilöön, joka täyttää muuta kuin valtion palvelusuhteesta johtuvaa julkisoikeudellista velvollisuutta (VVirkamL 1:3.2). Esimerkiksi asevelvolliset ja vangit, eivät siis ole virkasuhteessa valtioon.⁷⁶

---

⁷¹ HE 77/2001 vp s. 51

⁷² HE 77/2001 vp s. 52: Lain esitöissä on lisäksi erikseen mainittu, että lainkohtaan on haluttu lisätä selvyyden vuoksi eduskunta, jotta ei jäisi epäselväksi, että säännöstä sovelletaan myös niihin henkilöihin, jotka ovat virkasuhteessa eduskuntaan. Samasta syystä tekstiin lisättiin myös valtion liikelaitokset.

⁷³ HE 77/2001 vp s. 51

⁷⁴ HE 291/1993 vp s. 3; Bruun – Mäenpää – Tuori (1988) s. 51-53

⁷⁵ Kuitenkin mainitut ovat rikoslaissa määritellyjä virkamiehiä (RL 40:11.1).

⁷⁶ Bruun – Mäenpää – Tuori (1988) s. 53; KKO 1994:8: Tapauksessa asevelvollisen, joka oli suorittanut siviilipalvelusta terveyskeskuksen päivystävänä lääkärinä, ei katsottu olevan silloisen rikoslain 2 luvun 12 §:ssä tarkoitettu virkamies. Hänen ei katsottu hoitaneen tehtäviään vapaaehtoisesti vaan siviilipalvelusvelvollisuutensa nojalla. Siviilipalvelusmiestä koskevien erityisissä säädöksissä määriteltyjen oikeuksien ja velvollisuuksien katsottiin poikkeavan olennaisesti virkasuhteisiin liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Niihin on kuulunut myös erityisesti säännelty rikosoikeudellinen vastuu. Mainituilla perusteilla korkein oikeus katsoi, ettei siviilipalvelusmies ole toiminut myöskään virkasuhteeseen rinnastettavassa palvelussuhteessa. Siten hän ei ole ollut silloisen rikoslain 2 luvun 12 §:ssä tarkoitettu virkamies.

Helsingin HO 29.8.2003 T 2516. Asiassa katsottiin olevan riidatonta, että syytteessä olleet henkilöt olivat toimineet syytteessä tarkoitettuna aikana merenkulkulaitoksen virkamiehinä ja että heistä kukin oli hoitanut monitoimimurtaajien vuokraamiseen liittyviä tehtäviään nimenomaan virkansa puolesta. Näissä tehtävissä ei siten katsottu olleen kyse sellaisesta työstä, jota mainitut vastaajat olisivat tehneet viran-toimittamisestaan riippumatta ja siitä erillään.

Helsingin HO 20.7.2006 T 2216. Tapauksessa ulkomaalaisviraston virkamiehenä toiminut henkilö oli auttanut eräässä oleskelulupa-asiassa toisen vastaajan tuttavaa laatimalla kiirehtimispyyntöpohjan korkeimmassa hallinto-oikeudessa käsiteltävänä olevaan muutoshakemukseen. Kiirehtimisasiakirjan laatiminen toisessa viranomaisessa käsiteltävänä olevaan asiaan ei ole liittynyt virkamiehen virkaan ulkomaalaisvirastossa, eikä sen ole voitu katsoa kuuluvan hänen virkatehtäviinsä palvelussuh-teessa, vaan vastaajan katsottiin asiassa toimineen yksityishenkilönä ja avustajana.

Valtion virkamieslain 9 §:n 1 momentin mukaan virkamieheksi voidaan nimittää määrä-ajaksi tai muutoin rajoitetuksi ajaksi, jos työn luonne, sijaisuus, avoinna olevaan virkaan kuuluvien tehtävien hoidon väliaikainen järjestäminen tai harjoittelu edellyttää määräai-kaista virkasuhdetta. Virkamiestä ei tällöin nimitetä virkaan vaan virkasuhteeseen. Virka-miesominaisuuden tai virkavastuun kannalta ei kuitenkaan ole periaatteellista merkitystä sillä, onko henkilö nimetty virkaan vai virkasuhteeseen.⁷⁷

Laissa kunnallisesta viranhaltijasta (307/2003) säädetään kunnallisesta virkasuhteesta. Ky-seisessä laissa viranhaltijalla tarkoitetaan henkilöä, joka on virkasuhteessa kuntaan. Virka-suhteella tarkoitetaan julkisoikeudellista palvelussuhdetta, jossa kunta on työnantajana ja viranhaltija on työnsuorittajana (laki kunnallisesta viranhaltijasta 1:2). Mitä kyseisessä laissa säädetään kunnasta, koskee myös kuntayhtymää (laki kunnallisesta viranhaltijasta 1:1). Tehtävää, jossa käytetään julkista valtaa, hoidetaan virkasuhteessa (KunL11:87.2).

Julkista luottamustehtävää hoitavalla henkilöllä tarkoitetaan kunnanvaltuutettua ja muuta yleisillä vaaleilla valittua rikoslain 40 luvun 11 §:n 1 kohdassa mainitun julkisyhteisön edustajiston jäsentä kuin kansanedustajaa edustajantoimessaan sekä 1 kohdassa mainitun julkisyhteisön tai laitoksen toimielimen, kuten valtioneuvoston⁷⁸, kunnanhallituksen, lautakunnan, johtokunnan, komitean, toimikunnan ja neuvottelukunnan, jäsentä sekä muuta

---

⁷⁷ Viljanen (2018) s. 869

⁷⁸ Kts. PL 114-116 §

mainitun julkisyhteisön tai laitoksen luottamushenkilöä (RL 40:11.1 2. kohta). Kuntalaissa säädetään, että luottamushenkilö hoitaa tointa virkavastuulla ja häneen sovelletaan rikoslain virkarikoksia koskevia säännöksiä (KunL 10:85.1). Erikseen on syytä korostaa, ettei kansanedustaja ole edustajantoimissaan⁷⁹ virkamies, eikä tässä lainkohdassa tarkoitettu julkista luottamustehtävää hoitava henkilö.⁸⁰

Helsingin HO 27.6.2016 T 1904. Tapauksessa syytetty oli toiminut yhtäältä kansanedustajana sekä myös kunnallispoliittikkona ja poliittisen toimintansa perusteella myös Varsinais-Suomen liiton hallituksen puheenjohtajana. Kuntalain 86 a §:ssä säädetään maakunnan liiton toimielinten kokoonpanosta ja sen mukaan maakunnan liiton hallituksen kokoonpano tulee sovittaa sellaiseksi, että se vastaa jäsenkuntien valtuustoissa edustettuina olevien eri ryhmien kunnallisvaaleissa saamaa äänimäärää. Hovioikeus totesi selväksi, että Varsinais-Suomen liiton hallituksen puheenjohtajan tehtävä on ollut rikoslain 40 luvun 12 §:n tarkoittama julkinen luottamustehtävä.

Julkisyhteisön työntekijällä tarkoitetaan henkilöä, joka on työsopimussuhteessa rikoslain 40 luvun 11 §:n 1 kohdassa mainittuun julkisyhteisöön tai laitokseen taikka yliopistoon. (RL 40:11.3 (562/2009)). Koska kyseisessä kohdassa on mainittu myös valtion liikelaitokset, ovat niihin työsopimussuhteessa olevat työntekijät näin ollen julkisyhteisön työntekijöitä.⁸¹ Kunnallisen liikelaitoksen työntekijät ovat myös julkisyhteisön työntekijöitä.⁸² Sen sijaan julkisyhteisön omistamaan osakeyhtiöön työsopimussuhteessa olevat henkilöt eivät ole julkisyhteisön työntekijöitä.⁸³

Helsingin HO 10.6.2015 T 15/125783. Vastaja oli työsuhteessaan Helsingin kaupungin liikennelaitokseen (HKL) valmistellut ja esitellyt HKL:n sopimusasioita. Vastajan katsottiin olleen palvelussuhteessa julkisyhteisöön ja siten hän on voinut olla lahjusrikoksen kohteena.

---

⁷⁹ HE 58/88 vp s. 42: Kansanedustaja toimii edustajantoimissaan, osallistuessaan eduskunnan tai sellaisen toimielimen toimintaan, jonka eduskunta valitsee tai asettaa, ja johon vain kansanedustaja on vaalikelpoinen.

⁸⁰ Kansanedustaja voi kuitenkin syyllistyä lahjuksen ottamiseen. Lahjuksen ottamisesta kansanedustajana ja sen törkeästä tekemuodosta on säädetty rikoslain 40 luvun 4-4a §:ssä. Säännökset on sijoitettu virkarikoksia koskevaan 40 lukuun vain lakiteknisistä syistä, eikä se merkitse sitä, että kansanedustaja olisi rikosoikeudellisessa virkavastuussa; HE 77/2001 vp s. 43-45.

⁸¹ HE 77/2001 vp s. 53

⁸² Kts. HE 263/2006 vp s. 32-33; HE 268/2014 vp s.187

⁸³ Viljanen (2018) s. 870-871

Helsingin HO 25.1.2019 T 19/103506. Tapauksessa syytetty on työskennellyt Espoon kaupungin palveluksessa työsuhteessa aluetyönjohtajana. Hän on näin ollen ollut julkisyhteisön työntekijä.

Sellaisen julkisyhteisön työntekijän, joka käyttää tehtävässään julkista valtaa, katsotaan kuitenkin olevan julkista valtaa käyttävä henkilö.⁸⁴ Julkista valtaa käyttävällä henkilöllä tarkoitetaan sitä, jonka tehtäviin lain tai asetuksen nojalla kuuluu antaa toista velvoittava määräys tai päättää toisen edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta taikka joka lain tai asetuksen nojalla tehtävässään tosiasiallisesti puuttuu toisen etuun tai oikeuteen, sekä sitä, jonka lain tai asetuksen nojalla taikka viranomaiselta lain tai asetuksen nojalla saadun toimeksiannon perusteella kuuluu osallistua edellä mainitun päätöksen valmisteluun⁸⁵ tekemällä päätösesitys tai -ehdotus, laatimalla selvitys tai suunnitelma, ottamalla näyte tai suorittamalla tarkastus taikka muulla vastaavalla tavalla (RL 40:11.5).

Julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi, eikä se vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle (PL 124 §). Julkista valtaa käytetään myös viranomaishallinnon ulkopuolella, minkä vuoksi rikosoikeudellinen virkavastuu on ulotettu myös sellaiseen toimintaan.⁸⁶ Määritelmän piiriin kuuluu siis myös tosiasiallinen julkisen vallan käyttö.⁸⁷ Ominaista julkisen vallan käytölle on sen käyttäjän oikeus ja samalla velvollisuus toimia julkisen vallan käyttöä edellyttävällä tavalla.⁸⁸ Kuitenkaan esimerkiksi pakkokeinolaissa (806/2011) säädetty yleinen kiinniotto-oikeus ei ole sellaista julkisen vallan käyttöä, jota tässä tapauksessa tarkoitetaan.⁸⁹

---

⁸⁴ HE 77/2001 vp s. 53: Julkista valtaa käyttäviin henkilöihin sovelletaan kaikkia virkarikossäännöksiä.

⁸⁵ HE 77/2001 vp s. 55-56: Valmistelutoimia tekeviä henkilöitä ovat muun muassa rehulain (86/2008) 24 §:ssä ja lannoitevalmistelulain (539/2006) 18 §:ssä tarkoitettut Elintarviketurvallisuusviraston apuna toimivat valtuutetut tarkastajat näiden lakien mukaisia tehtäviä suorittaessaan. Kyseisen kohdan soveltaminen ei edellytä, että tehtäviä suoritettaisiin virkavastuulla, vaikkakin esimerkiksi mainitun rehu- ja lannoitevalmistelulaissa säädetään, että valtuutettuihin tarkastajiin sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä heidän suorittaessaan kyseisten lakien mukaisia tehtäviä.

⁸⁶ HE 77/2001 vp s. 55

⁸⁷ Esimerkiksi kalastuslain (379/2015) 99 §:ssä tarkoitettujen valvontaviranomaisten ja kalastuksen valvojan toiminta heidän ottaessaan talteen lain 109 §:ssä säädetyissä tapauksissa kalastuksessa käytetyn pyydyksen, kalastusvälineen tai saaliin. Myös rikoslain 17 luvun 6 §:ssä tarkoitettu järjestystä ylläpitävä henkilö käyttää tehtävässään rikoslain 40 luvun 11 §:n 5a kohdassa tarkoitettua julkista valtaa.

⁸⁸ Viljanen (2018) s. 872.

⁸⁹ HE 77/2001 vp. s. 55; kts. myös Viljanen (1990) s. 406

Lain esitöissä on todettu, että ”julkisen vallan käytölle virkavastuun perustavana tekijänä on ominaista, että julkisen vallan käyttö ilmentää yhteiskunnan toimintaa, jolla sen elimet toteuttavat oikeusjärjestystä. Virkavastuulla tapahtuvalle julkisen vallan käytölle on ominaista myös se, että asianomaisella on paitsi oikeus käyttää julkista valtaa, myös velvollisuus ryhtyä johonkin julkisen vallan käyttöä sisältävään toimeen”.⁹⁰

KKO 2016:39. Korkein oikeus katsoi tapauksessa Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) puheenjohtajan olleen tapahtuma-aikaan julkista valtaa käyttävä henkilö. Korkein oikeus totesi RAY:n olleen koko tarkasteltavana olleen ajan julkisoikeudellinen yhdistys, jonka tuotto on arpajaislain (1047/2001) mukaisesti käytetty terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen. RAY:n puheenjohtajuuden katsottiin olevan luottamustehtävä. RAY:n tehtäviin on tarkasteltavana olleen ajan kuulunut tehdä valtioneuvostolle ehdotuksia yhdistyksen tuotoista jaettavien avustusten jaosta. Avustusehdotuksista päättäminen RAY:n hallituksessa on perustunut säännöksiin (Raha-automaattiyhdistyksestä annettu valtioneuvoston asetus (1169/2001) ja raha-automaattiavustuksista annettu laki (1056/2001)) ja se sisältänyt merkittävää julkisen vallan käyttöä.

Vaikka julkisen vallan käyttö on määräämistä toisen intresseistä tai puuttumista niihin, ei sen kuitenkaan tarvitse kohdistua julkisyhteisön ulkopuolisiin; julkisen vallan käyttöä on esimerkiksi ylemmän viranomaisen alaiselleen antama viranhoitoa koskeva määräys, virkaan nimittäminen tai siitä vapauttaminen.⁹¹

Ulkomaisella virkamiehellä tarkoitetaan henkilöä, joka on nimetty tai valittu vieraan valtion tai julkisen kansainvälisen järjestön, toimielimen tai tuomioistuimen hallinnolliseen tai oikeudelliseen virkaan tai tehtävään tai joka muuten hoitaa julkista tehtävää vieraan valtion tai julkisen kansainvälisen järjestön, toimielimen tai tuomioistuimen puolesta (RL 40:11.1). Kyseinen säännöskohta perustuu kansainvälisiin sopimuksiin ja siinä on otettu huomioon muun muassa OECD:n lahjussopimus ja EN:n korruptiosopimus⁹². Säännöksen henkilöillä tarkoitetaan vastaavia ulkomaisia virkamiesryhmiä kuin mihin viitataan rikos-

---

⁹⁰ HE 77/2001 vp. s. 55

⁹¹ Lakanen (1999) s. 50

⁹² EN:n korruptiosopimuksen 1 artiklan mukaan kyseisessä yleissopimuksessa virkamiehellä tarkoitetaan virkamiestä, viranhaltijaa, kunnanjohtajaa, ministeriä tai tuomaria kansallisen lainsäädännön mukaisesti siinä valtiossa, jossa kyseinen henkilö hoitaa virkatehtäviään ja siten kuin määritelmää sovelletaan kyseisen lain rikoslainsäädännössä. Tuomarin käsite kattaa myös syyttäjät ja tuomioistuinten viranhaltijat. Oikeudenkäynnissä, joka liittyy toisen valtion virkamieheen, syytettä ajava valtio voi soveltaa virkamiehen määritelmää ainoastaan siinä laajuudessa kuin määritelmä on yhdenmukainen sen kansallisen lainsäädännön kanssa.

lain 40 luvun 11 §:n 1 ja 5 kohdassa.⁹³ Kansalaisuudella ei ole arvioinnissa merkitystä: Suomen kansalainen voi olla määritelmän mukaan ulkomainen virkamies ja vastaavasti vieraan valtion kansalainen voi olla tietyin edellytyksin rikoslain 40 luvun 11 §:n 1 kohdan mukainen virkamies.⁹⁴

Turun HO 17.2.2016 T 16/107080. Tapauksessa oli kyse siitä, oliko suomalainen yhtiö, joka on maanpuolustukseen tähtäävien laitteiden toimittaja, syyllistynyt ulkomaalaisen virkamiehen lahjontaan. Lahjuksen vastaanottaja oli toiminut pääjohtajana ja hallituksen puheenjohtajana osakeyhtiössä, joka oli toiminut Kroatian valtion ja sen puolustusvoimien strategisena kumppanina. Hän oli tehtävässään vastannut hankintojen soveltuvuustutkimuksesta, antanut hankintaa koskevan suosituksen puolustusministeriölle sekä toiminut hankittavat ajoneuvot kokoavana paikallisvalmistajana. Mainitun osakeyhtiön osakepääomasta oli omistanut 99,96 prosenttia yhtiö, jonka osakepääomasta Kroatia oli omistanut 72 prosenttia. Hovioikeus katsoi, että lahjusten vastaanottajana oli tapauksessa näytetty olleen julkista tehtävää vieraan valtion puolesta hoitanut henkilö, joka on käyttänyt päätösvaltaa julkisessa yrityksessä.⁹⁵

Turun HO 28.6.2013 T 1355. Tapauksessa oli kyse siitä, oliko suomalainen yhtiö, joka on maanpuolustukseen tähtäävien laitteiden toimittaja, syyllistynyt ulkomaalaisen virkamiehen lahjontaan. Arvioinnin kohteena oli egyptiläinen yhtiö, joka oli ollut Egyptin puolustusministeriön alainen tehdas. Tehtaassa oli valmistettu raskaan teollisuuden tuotteita armeijalle. Yhtiö oli ollut kaupparekisteriotteen mukaan valtiomisteinen osakeyhtiö. Tapauksessa hovioikeus totesi, ettei rikoslain 40 luvun 11 §:ssä mainita julkisen yrityksen palveluksessa olevaa henkilöä, mutta katsoi lain sanamuodon kattavan julkista tehtävää vieraan valtion puolesta hoitavana myös henkilön, joka käyttää päätösvaltaa julkisessa yrityksessä. Hovioikeuden mukaan julkisena yrityksenä voidaan pitää myös yritystä, jossa valtiolla on enemmistö yrityksen merkitystä pääomasta tai joka hallinnoi enemmistöä yrityksen osakkeisiin liittyvistä äänistä. Ratkaisun mukaan sotilastarvikkeiden valmistusta valtion tarpeisiin voidaan pitää julkisena tehtävänä. Tapauksen yhtiö on ollut ainoa toimija sotilastarvikkeiden valmistusalalla Egyptissä, vaikkakin sillä on myös ilmeisesti ollut normaalia kaupallista toimintaakin. Suomalaisen yhtiön ja egyptiläisen yhtiön välinen teknologian

---

⁹³ HE 77/2001 vp s. 54

⁹⁴ Viljanen (2018) s. 871

⁹⁵ Koponen – Lahti – Elo (2018) s. 46-48

siirto kenttätykkien valmistukseen liittyen on kuitenkin hovioikeuden mukaan tapahtunut ensi sijassa Egyptin valtion tarpeisiin ja on ollut sellainen merkityksellinen osa egyptiläisen yhtiön toimintaa, joka on hovioikeuden mukaan katsottava julkisen tehtävän hoitamiseksi. Hovioikeus katsoi, ettei asiassa ollut selvitetty, että yhtiön pääjohtaja tai kaupallinen johtaja olisi valittu virkaan rikoslaissa tarkoitettulla tavalla. Heidän on kuitenkin katsottu olleen julkista tehtävää vieraan valtion puolesta hoitavia henkilöitä, jotka ovat käyttäneet päätösvaltaa julkisessa yhtiössä. Siten he molemmat ovat hovioikeuden mukaan olleet rikoslaissa tarkoitettuja virkamiehiä.⁹⁶

3.3 Edun saajana muu kuin virkamies itse

Niin lahjuksen ottamisen kuin lahjusrikkomuksenkin sanamuodoista ilmenee, että etu tai lahja voi kohdistua virkamiehen sijasta myös kolmanteen osapuoleen. Ei ole mitenkään rajattua, kuka tällainen kolmas osapuoli voisi olla. Kyseessä voi olla niin luonnollinen henkilö kuin esimerkiksi yhteisö tai yhdistys. Lahjan tai edun saajan ja lahjottavan välillä tulee kuitenkin olla sellainen yhteys, että edun antamisella voi olla vaikutusta lahjottavan toimintaan. Hovioikeus on ratkaisussaan katsonut, ettei kaupunki tai valtio voi olla laissa tarkoitettu kolmas osapuoli:

Vaasan HO 16.5.2007 T668. Tapauksessa virallinen syyttäjä oli väittänyt, että virkamiehet olivat ottaneet edut vastaan itselleen tai valtiolle ja Vaasan kaupungille. Hovioikeus katsoi, ettei valtio tai kaupunki ole sellainen laissa tarkoitettu oikeushenkilö, jolle annettu tai jonka puolesta vastaanotettu etu voisi olla omiaan vaikuttamaan jonkun sen virkamiehen toimintaan tämän palvelussuhteessa.

Lahjan tai edun saajan ei itse tarvitse olla tietoinen edun tarkoituksesta. Tällöin kyseeseen voisi tulla esimerkiksi virkamiehen puoliso, lapsi, hyvä ystävä tai esimerkiksi hyväntekeväisyysjärjestö, jonka tiedetään olevan hänelle hyvin läheinen.⁹⁷ Sama koskee myös virkavelvollisuuden rikkomista ja tuottamuksellista virkavelvollisuuden rikkomista.⁹⁸

KKO 2000:40. Vesioikeuden tuomarin vaimon eduista itselleen saama osuus oli otettava arvioinnissa huomioon, sillä niiden saamisen katsottiin perustuneen vesioikeuden tuomarin virka-asemaan.

---

⁹⁶ Koponen – Lahti – Elo (2018) s. 54-56

⁹⁷ HE 58/1988 vp s. 50

⁹⁸ KKO 2000:40 (ään.)

Helsingin HO 29.8.2003 T 2516. Merenkululaitoksen pääjohtajan puolison koko matkalla saama etu oli katsottava kokonaisuudessaan vastaajan oikeudettomaksi eduksi, vaikka pääjohtajan osalta oikeudettomaksi eduksi katsottiin ainoastaan matkan viimeisen päivän oheisohjelma, tarjoilu ja majoitus. Hovioikeus on ratkaisussa lausunut, että puolison läsnäolo erilaisilla matkoilla voidaan vain harvoin pitää tarpeellisena, saati välttämättömänä.

3.4 Virkamiehen ominaisuudet

3.4.1 Asema

Yleisesti voidaan todeta, että kaikkien julkista valtaa käyttävien tai tällaista sisältäviä tehtäviä hoitavien on oltava erityisen tarkkoja ja pidättyväisiä etujen vastaanottamisen suhteen. Kuitenkin tietyssä asemassa toimiminen asettaa virkamiehelle korostuneen puolueettomuuden vaatimuksen.⁹⁹

Tuomareiden asema on korostuneempi eduista pidättymisen suhteen kuin muiden virkamiesten asema yleensä. Kahden asianosaisen riita- tai rikosasiaa ratkova tuomari ei voi ottaa etuja vastaan kummaltakaan osapuolelta.¹⁰⁰ Tämä ajatus juontaa siitä, että perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Lain esitöiden mukaan ilmaisuun on tarkoitettu sisällyttää paitsi oikeussuojaelimen riippumattomuus suhteessa toimeenpanovaltaan, mutta myös vaatimus ratkaisuelimen puolueettomuudesta suhteessa oikeusjutun tai muun asian eri osapuoliin. Säännöksen pohjana on Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappale, jossa on vahvistettu, että jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa.¹⁰¹

KKO 2000:40 (ään.). Tapauksessa korkein oikeus korosti tuomioistuimen puolueettomuusvaatimukseen kuuluvan, että puolueettomuuden tulee olla uskottavaa myös ulkopuolisen näkökulmasta. Tuomarin tulee virassaan sekä vapaa-ajallaan kiinnittää huomiota siihen, antaako hänen toimintansa, käyttäytymisensä tai suhteensa asian-

---

⁹⁹ Viljanen (2018) s. 883

¹⁰⁰ Nuutila (2000)

¹⁰¹ HE 1/1998 vp s. 80; HE 309/1993 vp s. 74

osaisiin ulkopuoliselle tai asianosaiselle aiheen objektiivisesti arvioituna pelätä luottamuksen tuomariin tai tuomioistuimeen vaarantuvan. Korostuneella puolueettomuusvaatimuksella on tavoitteena suojata sitä luottamusta, jota tuomioistuin nauttii kansalaisten keskuudessa.

Helsingin HO 27.8.2013 T 2274. Tapauksessa oli kyse siitä, oliko kuluttajariitalautakunnan puheenjohtaja syyllistynyt lahjusrikkomukseen. Hovioikeuden mukaan hänen asemassaan olevalla virkamiehellä on korostunut velvollisuus kieltäytyä eduista. Kuluttajariitalautakunta on luonteeltaan oikeussuojaelin ja hovioikeus katsoi, että vaikka sen ratkaisut eivät olekaan tuomioistuinratkaisujen tapaan täytäntöön pantavissa, elinkeinonharjoittajat noudattavat niitä varsin hyvin. Niillä on myös huomattava vaikutus yksityishenkilöiden harkitessa turvautumista käytettävissään oleviin muihin oikeussuojakeinoihin. Lautakunta onkin merkittävä vaihtoehtoista riidanratkaisua toteuttava oikeusriitojen ratkaisija. Näistä syistä puheenjohtajan velvoitteita ja asemaa arvioitaessa häneen oli sovellettava varsin pitkälle tuomarin asemaa koskevia ratkaisuperiaatteita.

Oikeuskäytännössä on havaittavissa, että järjestystä ja turvallisuutta ylläpitäville viranomaisille on taipumusta asettaa korostunut puolueettomuuden vaatimus. Puolueettomuutta arvioitaessa tuomarin asemaan on rinnastettavissa esimerkiksi poliisit.¹⁰² Poliisitoiminnan luonteesta johtuen myös poliisin tai yksittäisen poliisimiehen puolueettomuudelle ja tasapuolisuudelle voidaan asettaa tavanomaista korkeammat vaatimukset.

KKO 2002:51. Syytteessä olleen henkilön virka-asemaa sisäasiainministeriön poliisiosaston poliisitoimintayksikön ylitarkastajana ja eräiden projektien vastuuhenkilönä voitiin pitää merkittävänä, sillä ulkopuolisen näkökulmasta siihen liittyy yleensä laaja vaikutusmahdollisuus.

Myös pelastuslaitoksen työntekijät on oikeuskäytännössä katsottu sellaisiksi viranomaisiksi, jota kohtaan tunnettavaa luottamusta on korostuneesti tarve suojata.

Hämeenlinnan KO 6.5.2005 T 05/462. Tapauksessa on katsonut, että pelastuslaitoksen toiminta on sellaista keskeistä yhteiskunnallista toimintaa, että sen puolueettomuudelle ja tasapuolisuudelle voidaan asettaa sen luonteen takia tavanomaista korkeammat vaatimukset. Tapauksessa syytettynä on ollut toinen alueen kahdesta aluepalopäälliköstä ja tästä syytä hänen asemaansa virkahierarkiassa voidaan pitää

---

¹⁰² Viljanen (2002)

korostuneena. Asema pelastusjohtajan alaisena aluepalopäällikkönä on ollut sellainen, että siihen voidaan ulkopuolisen näkökulmasta liittää vaikutusmahdollisuuksia.

Edellä mainittuja lukuun ottamatta useimpien muiden virkamiesryhmien ollessa kyseessä, voinee arviointi olla hieman lievempää.¹⁰³

3.4.2 Työtehtävät

Arvioinnissa otetaan huomioon virkamiehen työtehtävät. Oikeuskäytännössä on arvioinnissa otettu huomioon virkamiehen työtehtävät niin, että tiettyihin työtehtäviin on katsottu kuuluvan yhteiskuntasuhteiden ylläpitoa, kun taas hankintapäätöksiä tekevien on oltava erityisen varovaisia.

KKO 2006:37 (ään.). Korkein oikeus on ratkaisussaan katsonut, että kun virkamiehen tehtäviin kuuluu valmistella ja ratkaista viranomaisen hankintapäätöksiä on lahjaluonteisten etujen vastaanottamisessa oltava erityisen varovainen silloin, kun edunantajana on yritys, joka tarjoaa viranomaiselle hankinnan kohteena olevia palveluita tai tavaroita.

Sen sijaan johtavassa asemassa olevalle virkamiehelle voidaan katsoa soveliaaksi toiminnaksi ottaa vastaan tiettyjä etuja, jos toiminnan katsotaan edistävän yhteiskuntasuhteiden hoitamista. Korkein oikeus on linjannut, että tiettyihin johtavassa asemassa oleviin virkamiehiin voi olla aiheellista soveltaa erilaisia perusteita kuin muihin virkamieheen, kun arvioidaan sitä, onko vieraanvaraisuuden ja muiden etujen hyväksyminen ollut soveliaasta.

KKO 2006:37 (ään.). Korkein oikeus linjasi ratkaisussaan, että joihinkin johtavassa asemassa oleviin virkamiehiin saattaa olla aihetta soveltaa erilaisia perusteita kuin muihin virkamiehiin, sillä tällaisten virkamiesten tehtäviin voi kuulua asianomaisen viraston tai toimialan yhteiskuntasuhteiden hoitaminen taikka muu edustaminen esimerkiksi suhteessa asianomaisen toimialan sidosryhmiin. Kyseisten tehtävien vaatima kanssakäyminen saattaa vaatia myös sellaista yhteydenpitoa, joka ei välittömästi liity työasioihin. Esimerkiksi niissä tapauksissa, kun kysymys on pitkäaikaisista henkilö- ja yhteistyösuhteista, on tavanomaista osoittaa vastavuoroista vieraanvaraisuutta eri muodoissa. Tapauksessa pääesikunnan osastopäällikön ei ole katsottu olevan sellaisessa johtavassa virassa, jossa hänen tehtäviinsä olisi kuulunut puolustusvoimien yhteiskuntasuhteiden hoitaminen yleensä. Virkamiehen, jonka toimen-

---

¹⁰³ Viljanen (2002)

kuvaan ei kuulu yhteiskuntasuhteiden ylläpito, on kiinnitettävä erityistä tarkkaavaisuutta siihen, että kestityksen tarjoaminen virkamiehelle tapahtuu harvoin pelkästä pyyteettömästä kohteliaisuudesta.

4 Lahjukset ja tyyppitilanteet

4.1 Lahjus

Yleiskielessä puhutaan lahjuksesta, mutta rikoslain lahjusrikoksia koskevissa lainkohdissa käytetään ilmaisua ”lahja tai muu (oikeudeton) etu”.¹⁰⁴ Lahjus on siis virkamiehen saama etu.¹⁰⁵ Etu merkitsee sitä, että sen saajan asema on ainakin hetkellisesti parempi kuin ennen etua.¹⁰⁶ Virkamiehen aseman parantumista tarkastellaan objektiivisesti ja siksi virkamiehen omat yksilölliset mieltymykset eivät ole arvioinnissa ratkaisevia. Näin ollen sillä, onko lahja saajansa maun mukainen tai onko tällä jo ennestään ollut esimerkiksi tietty esine, ei ole merkitystä.¹⁰⁷ Eduksi katsotaan kaikki sellaiset etuudet, joilla voidaan pyrkiä tai jotka ovat omiaan vaikuttamaan viranomaisen toimintaan hänen palvelussuhteessaan.

Helsingin KO 14.6.2019 T 19/127873. Tapauksessa Helsingin kaupungin rakentamispalvelun työsuhteisena tuotantopäällikkönä toiminut henkilö oli syntymäpäivälahjaksi moottoripyörän, jonka arvoksi arvioitiin 6000 euroa. Lahjan maksamiseen olivat osallistuneen tuotantopäällikön työkaverit sekä rakentamispalveluun tapahtuma-aikaan sopimussuhteessa olleita urakoitsijoita. Käräjäoikeus katsoi, ettei kyseessä ollut tavanomaisen hintainen merkkipäivälahja.

Edun ei tarvitse olla määrältään tai laadultaan tarkoin yksilöity. Kaikenlaiset varallisuusarvoa sisältävät edut voivat olla lahjuksia.¹⁰⁸ Käytännössä tyyppillisiä lahjuksia ovat muun muassa raha¹⁰⁹, kohtuuttoman suuret alennukset esimerkiksi asuntokaupoissa, poikkeuksellisen arvokkaat merkkipäivälahjat¹¹⁰, kohtuuttoman korkeat konsulttipalkkiot sivutoimina hoidetuista tehtävistä, kestitysluonteiset ulkomaanmatkat ja ylenpalttinen ravintola- tai

---

¹⁰⁴ Laitinen (1989) s. 71. Laitisen näkemyksen mukaan sillä, katsotaanko kyseessä olleen lahjoma vai muu oikeudeton hyvike ei ole suoranaista merkitystä teon rangaistavuuden kannalta.

¹⁰⁵ Viljanen (1990) s. 86

¹⁰⁶ Honkasalo (1962) s. 124

¹⁰⁷ Viljanen (1990) s. 86: Virkamiehelle mieluisen edun voitaisiin katsoa todennäköisemmin vaikuttavan hänen toimintaansa palvelussuhteessa. Asiaa tarkastellaan kuitenkin objektiivisesti on omiaan -sanamuodon avulla.

¹⁰⁸ Honkasalo (1962) s. 122; Forsman (1938) s. 179

¹⁰⁹ Käteisen rahan voidaan katsoa olevan aina lähtökohtaisesti epäilyttävää, ellei sen vastaanottamiselle ole joitain lakiin nojaavia perusteita.

¹¹⁰ Bruun – Mäenpää – Tuori (1988) s. 135: Merkkipäivänään virkamies voi ottaa vastaan tavanomaisia lahjoja ilman, että luottamus häneen tai viranomaiseen heikentyy. Toisaalta yksityishenkilönäkin vastaanotettu lahja voi olla omiaan heikentämään luottamusta varsinkin, jos se poikkeaa laadultaan tai arvoltaan tavanomaisesta ja erityisesti, jos virkamiehen toiminta on yhteydessä sen antajaan.

majoituskestitys.¹¹¹ Lahjukseksi soveltuu myös mahdollisuus ostaa tavaroita tai palveluita alennettuun ”erityishintaan”, vaikka virkamies ei käyttäisikään tätä mahdollisuuttaan. Sen sijaan, jos alennuksia myönnetään kenelle tahansa ostajalle, saa virkamies tietysti hyödyntää kyseisen alennuksen. Myös lainan tai takauksen järjestäminen voidaan katsoa lahjukseksi.¹¹²

KKO 2016:39. Tapauksessa tauluista maksetuksi kauppahinnaksi katsottiin yhteensä 44 442 euroa ja niistä arvioitiin maksetun ylihintaa 70 prosenttia eli yhteensä 31 109 euroa. Kauppojen molemmat osapuolet olivat olleet tietoisia ylihinnottelusta ja siitä että ylihinnottelu sekä kaupat oli tehty vaalivaiheen rahoittamiseksi ja siitä seikasta, että muussa tapauksessa kauppvoja ei olisi syntynyt. Korkein oikeus katsoi molempien osapuolten hyväksymän ylihinnan merkitsevän sitä, että kauppvoja oli pidettävä osaksi lahjanluonteisina.

KKO 2002:51. Yhtiö on maksanut rikosylitarkastajalle ja hänen kilpailijaparilleen 18 000 markkaa (noin 4 100 euroa) näiden kilpa-autosta varattua mainospaikkaa vastaan. Rahat kohdennettiin mainossopimuksen hankkineen rikosylitarkastajan käyttöön. Rikosylitarkastajan kannalta mainossopimusten olennaisena tarkoituksena on ollut saada taloudellista tukea ralliautoilu harrastustoiminnasta aiheutuvien kustannusten kattamiseen. Kysymyksessä on näin ollen ollut etuus. Sillä, miten paljon rikosylitarkastaja on käyttänyt samaan harrastukseen omia varojaan, ei ole merkitystä tätä kysymystä arvioitaessa.

KKO 1997:33. Korkein oikeus katsoi tapauksessa sen, että koska opetusministeriön osastopäällikkönä toiminut virkamies oli lomastaan huolimatta ottanut yhtiön tarjoaman matkan vastaan ilmoittamatta siitä opetusministeriölle, viittaavan siihen, että osastopäällikkö oli tiennyt kyseessä olleen hänelle henkilökohtaisesti tarjottu matkaetu, jota opetusministeriö ei olisi hänelle kustantanut. Näin ollen korkein oikeus katsoi matkan olleen osastopäällikön henkilökohtainen etu.

Helsingin HO 17.10.2001 T 2745. Tapauksen eräässä syytekohtassa oli kysymys siitä, oliko virkamiehen konsulttiyhtiöltä saama raha taksimatkaa varten katsottava kielletyksi eduksi. Liiketoimintamatkalle osallistunut virkamies oli kuljettanut matkaan liittyvää aineistoa lentokentälle taksilla sellaisena kellonaikana, jolloin viraston ohjeiden mukaan ei saanut käyttää taksia. Hovioikeuden näkemyksen mukaan vir-

---

¹¹¹ Viljanen (1990) s. 98; Viljanen (2018) s. 881

¹¹² Bruun – Mäenpää – Tuori (1988) s. 135

kamies ei ole saanut syytteessä tarkoitettua etua ottaessaan vastaan konsulttiyhtiön toimitusjohtajalta rahaa korvaukseksi itse maksamastaan taksimatkasta.

Helsingin HO 25.1.2019 T 19/103506. Tapauksessa julkisyhteisön työntekijä oli asettanut olutlaatikon toimintansa ehdoksi. Menettelyn katsottiin täyttäneen lahjuksen ottamisen tunnusmerkistön.

Helsingin HO 25.6.2009 T 1719. Tapauksessa syytetty on toiminut tekoajkaan Helsingin kaupungin satamalautakunnan alaisessa liikelaitoksessa Helsingin satamassa apulaissatamakapteenina. Hän oli saanut yhtiöltä 73 000 euron arvoisen veneen käyttöönsä viikoksi joka kesä vuosina 2003-2007. Vene oli luovutettu yhtiön työntekijöille etuna käyttöön maksutta niillä ehdoin, että käyttäjä huolehti polttoainekustannuksista ja veneen huollosta. Myös apulaissatamakapteeni sai veneen käyttöönsä samoin ehdoin. Kapteenin katsottiin saaneen todellista etua veneen käytöstä, vaikka hän oli sitä huoltanut. Tapauksessa ei katsottu olleen kysymys siitä, että hän olisi suorittanut korvauksen veneen käytöstä luontais suorituksena. Apulaissatamakapteenin katsottiin saaneen tapauksessa etua.

4.1.1 Edun arvo

Edulle ei ole mahdollista asettaa mitään euromääräistä rajaa, jonka ylittäessään etu olisi kiellettyä. Rajan asettamisen seurauksena virkatoimille muodostuisi mahdollisesti hinta, joka tulisi aina maksaa. Selvää on kuitenkin se, että mitä arvokkaammasta tai suuremmasta edusta on kysymys, sitä todennäköisemmin sitä voidaan pitää lahjuksena.¹¹³ Lahjuksen arvolla voi olla merkitystä esimerkiksi arvioitaessa, onko kyseessä ollut lahjuksen ottaminen vai sen törkeä tekemuoto. Lahjuksen antaminen on ankarammin rangaistavaa muun muassa silloin, kun lahjan tai edun arvo on huomattava. Korkein oikeus ei ole antanut ennakkoratkaisua lahjan tai edun arvosta törkeää lahjuksen ottamista koskevassa asiassa. Muussa korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä on kuitenkin todettu lähtökohdaksi, että rikoksella saadun hyödyn huomattavuutta koskevan tulkinnan pitäisi olla pitkälti sama ainakin toisiinsa rinnastettavissa rikoksissa. Noin 10 000 euron hyödyn ei ole vielä katsottu olevan huomattava¹¹⁴, kun taas 34 000 euroa on pidetty huomattava hyötynä.

KKO 2016:39. Tapauksessa 34 800 euron on todettu ylittävän selvästi sen tason, jota oikeuskäytännössä on pidetty huomattavan rahamäärän alarajana.

---

¹¹³ Viljanen (2018) s. 880; Kts. myös Viljanen (1990) s. 93 ja Honkasalo (1962) s. 122-123

¹¹⁴ KKO 2015:52 kohdat 10-14 ja KKO 2007:102 kohta 8

Arvoa arvioitaessa huomiota kiinnitetään siihen, kuinka suurta kuluja saajalle olisi merkinnyt lahjan hankkiminen tavanomaisella hinnalla. Sen sijaan edun antajalle koituneet valmistus-, hankinta tai muut kustannukset eivät ole merkityksellisiä asian arvioinnissa.¹¹⁵ Ollakseen lahjus, ei edun siis tarvitse merkitä antajalleen uhrausta.¹¹⁶ On syytä pitää mielessä, että merkittäviä taloudellisia etuja tuskin käytännössä kuitenkaan annetaan tai otetaan vastaan mieltämättä sitä, että etu on vähintäänkin omiaan vaikuttamaan vastaanottajan toimintaan palvelussuhteessa.¹¹⁷ Tämä ajatus viittaisi siihen, että merkittävien etujen kohdalla voidaan katsoa olevan kyseessä nimenomaan lahjuksen ottaminen.

4.1.2 Aineettomat edut

Lisäksi edut, joilla ei ole rahallista arvoa voivat tulla kysymykseen. Vaikka lahjuksilla ja eduilla on useimmiten taloudellista arvoa, ei se ole kuitenkaan edun ehdoton edellytys. Kiitollisuudenvelka tai puolueellinen asenne voi syntyä myös sellaisista aineettomista eduista, jotka aiheuttavat esimerkiksi hyvinvointia, mielihyvää tai nautintoa.¹¹⁸ Tällaisia etuja voisivat olla esimerkiksi tunnearvoa sisältävät edut, kuten ansiomerkit, arvonimet tai virkaan nimittäminen.¹¹⁹ Myös nautintoa aikaansaavat asiat, kuten seksuaalinen kanssakäyminen voidaan katsoa eduksi.

HD 2017:67 (ään.). Tilanteissa, joissa seksuaalisella kanssakäymisellä on tarkoitus vaikuttaa virkamiehen virkatoimintaan ja jos tilanteessa on kytkentä virkamiehen virkasuhteeseen, voi kyseessä olla oikeudeton etu. Tapauksessa syyttäjän ja vastaajan välillä oli ollut seksuaalista kanssakäymistä samaan aikaan, kun vastaajan rikosasia oli edelleen vireillä. Korkeimman oikeuden mukaan tällaisen toiminnan voidaan katsoa vähentävän luottamusta syyttäjän toiminnan puolueettomuuteen ja näin ollen tekemään syyttäjistä esteellisen jatkamaan asian käsittelyä. Näin voisi olla, vaikka syyttäjä ei itse kokisi menettelyn vaikuttaneen hänen toimintaansa, sillä merkittävämpää olisi se, miltä asia näyttää ulkopuolisille. Toisaalta korkein oikeus on ratkaisussaan linjannut, että seksuaalisuus on yksityiselämään kuuluva perustarve, johon jokaisella on oikeus katsomallaan tavalla. Näin ollen sukupuoliyhteyden, joka perustuu kummankin osapuolen itsemääräämisoikeuteen, ei voida katsoa ilman selvää perustetta olevan pyrkimys tavoitella etua tai vaikuttaa asiattomasti. Tämän kaltaisessa

---

¹¹⁵ HE 58/1988 vp s. 50-51

¹¹⁶ Viljanen (1990) s. 94-95

¹¹⁷ Rautio (2001) s. 1284

¹¹⁸ HD 2017:67 (ään.) kohta 15

¹¹⁹ Viljanen (1990) s. 98: Asianmukaisista syistä myönnettyinä ne eivät ole säännöksessä tarkoitettuja etuja, vaikka ne vaikuttavat saajaansa myönteisesti.

kanssakäymisessä ei korkeimman oikeuden mukaan lähtökohtaisesti ole kyse etujen antamisesta tai ottamisesta.

4.1.3 Oikeudettomuus

Lain sanamuodon mukaan edun on oltava oikeudeton. Oikeudettomuuden arvioinnissa keskeisintä on se, missä tarkoituksessa etu on luvattu tai annettu.¹²⁰ Oikeudetonta etua ei luonnollisesti voi olla sellainen etu, johon virkamiehellä on lakiin perustuva oikeus kuten esimerkiksi palkka tai toimitusmaksu.¹²¹ Jos etu annetaan tai otetaan sellaisin tarkoituksin, että virkamies menettelisi sen seurauksena velvollisuuksiensa vastaisesti, katsotaan kyseessä olevan oikeudeton etu.¹²² Rajanveto sallitun ja kielletyn edun välillä ei ole aina aivan yksikertaista.

Helsingin HO 20.7.2006 T 2216. Hovioikeus lausui tuomiossaan, että oikeudettomuutta arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, liittyykö edun vaatiminen virkamiehen toimintaan tämän palvelussuhteessa. Etu on oikeudeton, jos sen saamisen liittäminen virkatehtävien hoitamiseen ei ole hyväksyttävää, kun taas etu, jonka vaatimiseen tai pyytämiseen virkamiehellä on hyväksyttävä peruste, ei ole oikeudeton. Tapauksessa oli kyse useammasta samankaltaisesta tilanteesta, joissa eräs maahanmuuttovirastossa työskennellyt virkamies oli pyytänyt tuttavaltaan rahaa lainaan, samaan aikaan kun tuttavalla oli ollut vireillä käsiteltävä asia maahanmuuttovirastossa. Hovioikeus totesi, ettei lähtökohtaisesti lainaaminen ole virkamieheltä kielletty, eikä mahdollisuus saamiseen ole oikeudeton etu, ellei sitä pyydetä tai oteta vastaan toiminnasta palvelussuhteessa. Tapauksissa katsottiin olevan yhteys virkamiehen palvelussuhteeseen. Lisäksi hovioikeus totesi, että lainkohtaa on sen sanamuodoltaan tulkittava siten, ettei sillä, tapahtuuko vaatiminen ennen vai jälkeen sen virkatoimen, johon etu on liitetty, ole merkitystä. Sen vuoksi on perusteltua katsoa, että lahjan tai edun antaminen jälkikäteen palkkioksi tietystä virkatoimesta, voi tulla arvioitavaksi lahjuksen ottamisena.

Helsingin HO 17.10.2001 T 2745. Tapauksessa punnittiin, oliko virkamiehen konsulttityhtiöltä saamat 12 pulloa vodkaa katsottava kielletyksi eduksi. Vodkapullot oli alunperin tarkoitettu liikematkoihin liittyvään seminaariin, joka oli sittemmin peruuntunut. Konsulttityhtiö oli kauppa- ja teollisuusministeriön luvalla toimittanut pullot ministeriöön ministeriön järjestämää tilaisuutta varten. Syytteessä ollut vir-

---

¹²⁰ Haavisto (2007) s. 72

¹²¹ Honkasalo (1962) s. 124 ja Viljanen (1990) s. 101

¹²² Viljanen (2018) s. 882

kamies ei ole ollut itse vastaanottamassa pulloja, vaan pullojen luovuttamisen olosuhteet ovat jääneet asiassa epäselviksi. Konsulttityhtiöllä ei ole ollut pullojen luovuttamisen ajankohtana kuukausiin vireillä hakemuksia ministeriön piiritoimistossa. Näin ollen hovioikeus katsoi, ettei pullojen vastaanottaminen ole liittynyt palvelusuhteeseen tai ole ollut omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen.

Helsingin HO 7.6.2013 T 1681. Tapauksen eräessä syytekohtassa oli kyse siitä, oliko Espoon kaupungin teknisen toimen johtajan ja kaupunginjohtajan ensimmäisenä varamiehenä toiminut henkilö syyllistynyt lahjusrikkomukseen tai tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen osallistuessaan puolisonsa kanssa erään yhtiön järjestämiin konsertteihin, joiden arvo oli yhteensä noin 600-900 euroa. Espoon kaupunki oli tarjonnut sidosryhmilleen samanlaisia tilaisuuksia samanlaisine tarjoi- luineen, joihin myös kyseessä olleen yhtiön edustaja oli kutsuttu osallistumaan. Näin ollen hovioikeus katsoi tuomiossaan, että kyse oli ollut vastavuoroisesta tilaisuuksiin osallistumisesta. Tilaisuuksien katsottiin olleen sisällöltään ja kustannuksiltaan tavanomaisia edustustilaisuuksia, joissa ei katsottu olleen oikeudettoman edun vastaanottamisesta.

4.2 Tyypillisiä etuja

4.2.1 Liikeryitysten tarjoamat kestitykset ja matkat

On tyypillistä, että liikeryitykset tarjoavat suhdetoiminnassaan virkamiehille kestitystä ja erilaisia matkoja, joiden tarkoituksena on tarjota mahdollisuus henkilökohtaiseen tutustumiseen ja tietojen vaihtoon viranomaisten ja liikeryitysten edustajien välillä. Tällaisella toiminnalla ei välttämättä ole edes tarkoitusta vaikuttaa virkamiesten toimintaan heidän virassaan ja kyseisenlainen toiminta voikin olla sallittua, ellei se saa piirteitä, joiden voidaan katsoa olevan omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoimintaa kohtaan.¹²³

Esimerkiksi talouselämän toimijoiden, päätöksentekijöiden ja virkamiesten keskinäinen vuorovaikutus, verkostoituminen ja yhteistyö on pääosin tervettä sekä tarpeellista ja se edistää kaikkien etuja.¹²⁴ Viranomaisten ja muiden osapuolien välisessä kanssakäymisessä esiintyy myös paljon sellaisia suhdetoimintaa ylläpitäviä lahjoja, kestitsemistä tai tutustumismatkoja, joiden tarkoituksena saattaa olla ainoastaan tarjota mahdollisuutta henkilökoh-

---

¹²³ HE 58/1988 vp s. 57

¹²⁴ Salminen – Mäntysalo (2013) esipuhe III

taiseen tutustumiseen tai tietojen vaihtoon osapuolien välillä. Osa tällaisesta menettelystä on hyväksyttävää, mutta se saattaa saada muotoja, jotka heikentävät luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen.¹²⁵ Altistuminen korruptiolle onkin rajanvetoa sallitun ja kielletyn verkostoitumisen välillä.¹²⁶ Edun oikeudettomuuden arvioiminen voi olla hankalaa nimenomaan tilanteissa, joissa liikeyritykset tarjoavat virkamiehille suhdetoiminnassaan tavanomaisesti käytettäviä etuja saadakseen aikaan myönteisen ilmapiirin. Arvioinnissa on tällöin kiinnitettävä huomiota kokonaisuuteen ja huomioon on otettava muun lisäksi vireillä olevat tai mahdollisesti myöhemmin vireille tulevat virkatoimet ja niiden merkitys tarjoajan näkökulmasta. Myös tarjottujen etujen arvoon, toistuvuuteen tai tavanomaisuuteen sekä etujen vastaanottamisen hyväksyttävyyteen palvelussuhteen asianmukaisen hoidon kannalta kiinnitetään tilanteessa huomiota.¹²⁷

KKO 2006:37 (ään.). Korkein oikeus on tapauksen perusteluissa lausunut, että nykypäivänä viranomaisilta edellytetään verkostoitumista yhteiskuntaan ja hyvien suhteiden ylläpitoa niin yksityisten yritysten kuin muidenkin viranomaisten välillä. Tavanomaisen vieraanvaraisuuden vastaanottaminen on luonnollista ja usein normaalin kohteliaisuudenkin vaatimaa. Toisaalta korkein oikeus on linjannut, että yksittäisen virkamiehen vastaanottaessa kestitystä ja osallistuessa tällaiseen tilaisuuteen, tulee kyseessä olla myös viranomaisen omasta tarpeesta johtuva asiallinen syy. Korkein oikeus on korostanut kohtuuden noudattamista ja muistuttanut, että kestityksen tarjoaminen virkamiehelle tapahtuu harvoin pelkästään pyyteettömästä kohteliaisuudesta, sillä yksityisten yritysten edustustoimintaan liittyy usein kuitenkin pyrkimys liiketoiminnan edistämiseen.

KKO 2016:39. Tapauksessa RAY:n puheenjohtaja on ollut aloitteellinen säätiön suuntaan, jotta tämä olisi kustantanut viidesti Tallinnan matkat. Vaikka matkoilla on esitelty säätiön rakennushankkeita ja suunnitelmia sekä käyty näihin liittyvää keskustelua, on matkojen pääpaino ollut korkeimman oikeuden mukaan virkistäytymisessä. Kyseessä ei ole ollut sellaiset virkamatkoihin rinnastettavat matkat, joihin osallistumista olisi voitu matkan luonteeseen ja tarkoitukseen nähden pitää välttämättömänä tai hyödyllisenä. Kyseessä on siis ollut lahja tai oikeudeton etu.

---

¹²⁵ HE 58/1988 vp s. 57

¹²⁶ Salminen – Mäntysalo (2013) s. 31

¹²⁷ HE 58/1988 vp s. 49

Vaasan HO 16.5.2007 T668. Tapauksen eräessä syytekohtadassa oli kysymys siitä, oliko eräs yritys tarjonnut Vaasan kaupungin virkamiehille oikeudetonta etua kustantamalla näiden kahden vuorokauden mittaisen matkan Saariselälle, kun yrityksen alikulkuhanke oli samaan aikaan ollut vireillä Vaasassa. Hovioikeus katsoi perusteissaan, että tapauksen yritys oli iso työllistäjä Vaasassa ja tämän vuoksi katsottiin uskottavaksi, että Vaasan kaupungilla oli tärkeää pitää vuosittain yhteyttä yrityksen johtoon ja, että kaupungille oli tärkeää saada työllistettyä omat työntekijänsä kyseisessä alikulkuhankkeessa. Hovioikeus katsoikin, että virkamiesten osallistumisessa matkalle oli viranomaisten omasta tarpeesta johtuva syy. Matkan sisällöstä saadun selvityksen perusteella hovioikeus katsoi, että kyseessä oli ollut työmatka. Se seikka, että matka oli ajoittunut viikonlopulle tai että siihen oli sisältynyt patikointia, ei muuttanut matkan luonnetta työmatkana.

Samaan lopputulokseen hovioikeus päätyi myös toisessa syytekohtadassa, jossa kyseessä oli Vaasan kaupungin virkamiesten osallistuminen samaisen yrityksen kustantamalle Tallinnan matkalle. Näin katsottiin olevan siitäkkin huolimatta, että matkaan oli sisältynyt melko vähän virallista ohjelmaa. Hovioikeus katsoi matkalla saadun kestityksen olleen kohtuullista lukuun ottamatta matkan aikana saatua shampanjatarjoilua, jota pidettiin rajatapauksena. Kun tapauksia arvioitiin kokonaisuuksina, ei shampanjatarjoilun katsottu yksin tekevän virkamiesten menettelystä sellaista, että menettely olisi ollut omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoimintaa kohtaan.

Helsingin HO 17.10.2001 T 2745. Tapauksessa kauppa- ja teollisuusministeriön edustajat ovat olleet työtehtäviinsä liittyvillä liiketoimintamatkoilla. Matkat oli katsottu hyödyllisiksi ja virkamiesten osallistumisen matkoille tarpeelliseksi. Vaikka matkat olivat ulkopuolisen kustantamia, muun muassa edellä mainituin perustein katsottiin, etteivät syytteessä olleet virkamiehet olleet saaneet matkoista taloudellista etua.

Helsingin HO 27.8.2013 T 2274. Tapauksessa kuluttajariitalautakunnan puheenjohtaja on osallistunut kahdelle kahden eri yhtiöiden kustantamalle matkalle ulkomaille. Matkoille on laadittu matkaohjelmat, mutta niitä ei ole todistajien kertomusten mukaan noudatettu. Matkaohjelmien aiheet on käyty läpi erilaisissa olosuhteissa ja erilaisissa paikoissa kuten lentokentällä ja ruokailutilanteissa. Suurin osa ajasta on ollut vapaa-aikaa. Näiden seikkojen perusteella kysymys ei ole ollut matkaohjelmien mukaisista koulutustilaisuuden luonteisista seminaareista. Hovioikeus on katsonut, että kysymys oli siten ollut enemmänkin virkistys- kuin seminaarimatkoista. Palkkion

maksaminen tällaisissa yhteyksissä käytetyistä puheenvuoroista ei ole ollut hovioikeuden mielestä tavanomaista. Lisäksi vastikkeettoman edun puolesta puhui se, ettei syytetty ollut ilmoittanut matkoja palkkoina verotukseen, ennen kuin tapaus oli noussut julkisuuteen. Tämän puolesta puhui myös se, että puheenjohtaja oli osallistunut matkalle lomallaan, eikä ollut ilmoittanut siitä työpaikalleen.

Muina kestityksen moitittavuutta arvioinnissa otettavia seikkoja ovat muun muassa alkoholin osuus kestityksessä, kestityksen ajankohta (onko kyseessä virka-aika, ilta vai viikonloppu) ja tarjoamispaikka. Lisäksi arvioinnissa otetaan huomioon muut kestitykseen osallistuvat henkilöt sekä muiden vastaavassa asemassa olevien henkilöiden menettely ja virkamiehen suhtautuminen kestitykseen. Myös ajallinen yhteys virkatoimen ja kestityksen välillä otetaan huomioon.¹²⁸

Helsingin HO 29.8.2003 T 2516. Hovioikeuden perustelujen mukaan yleisesti tunnettuna voidaan pitää, että nykyisin myös valtion virastoilla ja laitoksilla on omia edustusmäärärahojaan, joiden puitteissa ne voivat kohtuuden mukaan kestittää vieraitaan taikka juhlistaa merkittävinä pitämiään tilaisuuksia. Tällaiseksi kohtuulliseksi kestitykseksi on katsottava esimerkiksi aterioiden ja juhlavien juomien tarjoilu.

Käsiteltävissä tapauksissa merenkulkulaitoksen ja norjalaisyhtiöiden edustajat olivat kokoontuneet osapuolten välisten merkittävien sopimusten allekirjoitustilaisuuksiin Suomessa tai Norjassa. Kuohuviinitarjoilu ja juhlaillallinen olivat kuuluneet tavanomaiseen kestitykseen myös merenkulkulaitoksen isäntänä ollessa. Kun tapauksessa samppanjatarjoilun ja juhlaillallisen oli näytetty seuranneen välittömästi alkuiltaan ajoittunutta sopimuksen allekirjoitustilaisuutta, katsoi hovioikeus, että vastaajina olleiden virkamiesten vastaanottama kestitys oli virkatoimen ja tarjoilun asiallisen yhteyden kannalta hyväksyttävää ja katsottava tavanomaiseksi vieraanvaraisuudeksi.

Allekirjoitusmatkan päätteeksi yksi virkamiehistä oli jäänyt Suomeen palaamisen sijasta ylimääräiseksi vuorokaudeksi Norjaan ja vastaanottanut tuolloin erilaista kestitystä majoituksen, vapaa-ajanohjelman ja tarjoilun muodossa. Kyseistä matkavuorokautta ei ollut perusteltu tarpeelliseksi minkään virkatehtävän hoitamisen perusteella. Kysymyksessä katsottiin olleen vapaa-ajan yhdistäminen virkamatkaan, minkä ei katsottu olevan virkamiesten matkustamista koskevien määräysten valossa hyväksyttävää ilman erityistä syytä. Kun vapaa-aikaan oli vielä liittynyt ulkopuolisen ta-

---

¹²⁸ Pohjanoksa (1984) s. 77–78

hon tarjoamaa kestitystä, jolla ei ollut riittävää asiayhteyttä mihinkään virkatoimeen, oli virkamiehen näiltä osin katsottu ottaneen vastaan oikeudetonta etua.

Samoin tapauksen toisessa syytekohtassa toisen matkan osalta hovioikeus lausui, että matka oli sen markkinointitarkoituksesta huolimatta sisältänyt olennaisen määrän virkistysluonteisia elementtejä. Markkinointityöhön oli sekoittunut vapaa-ajalle tyyppillistä ajanviettoa yhdessä perheenjäsenten kanssa. Matka oli ollut kesken kesäloma-ajan tavalla, joka on saattanut perustellusti herättää ulkopuolisessa epäillyn matkan todellisesta perimmäisestä tarkoituksesta.

Myös viikon kestäneen Karibian-risteilyn osalta hovioikeus lausui, että Karibialla tapahtuvaan risteilytoimintaan tutustumisen voidaan katsoa sinänsä kuuluneen merenkululaitoksen pääjohtajan tehtäviin ja on myös uskottavaa, että täydellisen kokonaiskuvan saamiseksi kysymyksessä olevasta liiketoiminnan alueesta on mahdollista vain käytännön toimia seuraamalla. Kuitenkin vastaajan virkatehtävien kannalta, viran hoitaminen ei ole kuitenkaan pääjohtajan työtehtävien muodostama kokonaisuus huomioon ottaen voinut edellyttää häneltä sillä tavoin yksityiskohtaista selonottoa puheena olevista kysymyksistä, etteikö riittävää informaatiota olisi voinut saada Suomestakin käsin. Ne seikat, ettei vastaaja ollut toimitannut matkarahoituksen hyväksyttävyyttä ja matkan tarpeellisuutta koskevia kysymyksiä itseään ylempään virkamiehen tutkittavaksi vaan oli päättänyt matkastaan itse, sekä se, että hän oli valinnut itselleen parhaiten sopivan matka-ajankohdan, ottanut puolionsa mukaan, vaikkei sille ollut virkatehtävien hoitamisen kannalta hyväksyttäviä perusteita ja, että matkaan on liittynyt lomamatkalle tunnusomaisia piirteitä oli ollut omiaan korostamaan ulkopuoliselle syntyvää vaikutelmaa virkistysmatkan perimmäisestä tarkoituksesta. Kyseisten seikkojen puolesta puhui lisäksi se, että lentoliput oli toimitettu vastaajan kotiosoitteeseen ja niiden mukana toimitetussa kirjeessä oli toivottu miellyttävää lomaa.

Oikeuskäytännössä on arvioitu sitä, edellyttääkö toisinaan hyvien tapojen noudattaminen¹²⁹ kestityksen vastaanottamista. Arvioinnissa otetaan huomioon, onko kestityksen vastaanot-

---

¹²⁹ KKO 2000:40 (ään.): Tapauksessa on arvioitu, että vaikka vesioikeuden jäsenten suorittamalla tarkastusmatkalla tarjottua Kemijoki Oy:n kustantamaa ruokailua ei ole tarjottu ainoastaan vesioikeuden jäsenille, ei asiassa suoritettussa arvioinnissa voida katsoa hyvien tapojen tai sosiaalisen kanssakäymisen edellyttäneen kestityksen hyväksymistä.

tamiselle viranhoitoon liittyvää asiallista perustetta tai vastaavasti sitä, onko virkamiehillä ollut mahdollisuutta kieltäytyä edusta.¹³⁰

KKO 1996:67. Tapauksessa korkein oikeus katsoi, että tuotepäällikkö, joka on esitelty kaupungin virkamiehille asiaan liittyviä kohteita, ei ole ollut matkoilla isäntänä tai muuten sellaisessa asemassa, että tavanomainen kohteliaisuus olisi vaatinut häntä tarjoamaan virkamiehille ravintolapalveluita. Tuotepäällikön tarjoamat ruoat juomineen eivät kustannuksiltaan ole olleet myöskään niin vähäisiä, että sellaisten tarjoaminen olisi matkaseuralaisten kesken tavanomaista.

Päin vastoin toisessa kaupungissa tapahtunut tarjoilu oli poikennut edellä selostetuista siinä, että se on tapahtunut tuotepäällikön edustamalle tehtaalle tehdyn tutustumiskäynnin yhteydessä tuotepäällikön toimiessa isäntänä. Tuotepäällikön vieraille tarjoaman lounaan kustannukset eivät ole ylittäneet tavanomaista vieraanvaraisuutta.¹³¹

Hyvä tapa edellyttää pikemminkin pidättyvyyttä kestitsemisestä, jos tilanteessa toinen on tekemässä kestitsijää koskevaa merkittävää ratkaisua.¹³²

4.2.2 Ystävyys ja esteellisyys

Siinä mielessä Suomi on hyvin pieni maa, että täällä monet tuntevat toisensa ja ihmisillä voi olla laajatkin verkostot. Ystävyysuhteita syntyy luonnollisesti verkostoitumisen ja suhteiden luomisen kautta. Ketään ei toki voida estää ystäväystymästä muiden kanssa, mutta tiettyä tarkkaavaisuutta virkamiehiltä voidaan edellyttää suhteessa yritysmaailman edustajiin.¹³³

Ystävyysuhteiden aitouden arviointi voi olla hankalaa¹³⁴ ja ystäväksi ryhtyminen voi olla taloudellisten etujen saavuttamiseksi käytetty keino. Ystävyys on myös voinut alkaa lahjomisen avulla.¹³⁵ Toisaalta ystävyteen voidaan katsoa kuuluvaksi luonnollisena osana

---

¹³⁰ KKO 2000:40 (ään.) Asiassa kestityksen vastaanottamisella ei katsottu olevan vastaajien viran hoitoon liittyvää asiallista perustetta. Myöskään hyvien tapojen tai tavanomaisten kohteliaisuussääntöjen noudattaminen eivät edellyttäneet tarjoilujen vastaanottamista. Olosuhteiden ei voitu katsoa olleen sellaisia, etteikö vastaajilla olisi ollut mahdollisuutta kieltäytyä niistä.

¹³¹ KKO 1996:67

¹³² Viljanen (2000) s. 606

¹³³ Viljanen (2008) s. 500

¹³⁴ Pohjanoksa (1984) s. 72 Pohjanoksa on toisaalta todennut, että virkasuhteiden aikana syntyneiden ystävyysuhteiden arviointi voi olla osaltaan myös helppoa: todelliset ystävyysuhteet jatkuvat myös silloin, kun virkatoimet asianosaisten välillä ovat lakanneet.

¹³⁵ Viljanen (1990) s. 154

erinäisten etuuksien antaminen, mutta samalla on mahdollista, että ystäväkin voi syyllistyä lahjomarikokseen toiseen nähden tämän virkatoimintaan vaikuttaakseen. Tämän takia on tarpeen tarkoin tutkailla tapauskohtaisesti ystävyuden luonnetta ja tapauskohtaisesti etuuden suhdetta ystävyyteen ja myös sen oikeudellisuuteen virkatoimien kannalta.¹³⁶

Pohjanmaan KO 18.4.2018 T 18/116861. Tapauksessa erään yrityksen hallituksen jäsen oli maksanut läheisen perhetuttavansa, joka on työskennellyt Vaasan kaupungin virkamiehenä, pojan sairaanhoitokustannuksia noin 350 euron arvosta. Käräjäoikeus katsoi asiassa näytetyn, että kyseessä oli kiireellisen hoidon järjestäminen pakkotavassa tilanteessa, sillä pojan rintalihas oli revennyt. Käräjäoikeus katsoi, että tapauksessa kyse oli ystävän auttamisesta eikä siitä, että tapauksessa olisi pyritty epäasiallisesti vaikuttamaan virkamiehen toimintaan. Käräjäoikeuden mukaan tapauksessa jäi näyttämättä, että kyseessä olisi ollut rikos.

Arvioinnissa otetaan huomioon väitetyn ystävyuden syntymisen ja mahdollisen päättymisen syyt sekä ajankohdat, vieraanvaraisuuden molemminpuolisuus, annettujen etuuksien arvo verrattuna samoissa piireissä olevien ystävien yleensä antamiin etuuksiin ja annettujen etujen todellinen maksaja.¹³⁷

Helsingin HO 25.1.2019 T 19/103506. Tapauksessa syytetty oli toiminut ensiksi palvelussuhteessa Vantaan kaupunkiin ja sitten virkamiehenä virkatehtävässään Vantaan kaupungin maankäytön ja ympäristötoimen alueella apulaiskaupunginjohtajana ja tämän jälkeen kaupunginjohtajana. Tapauksessa tarkasteltiin, oliko hänen yhtiöiltä ja näiden edustajalta saama taloudellinen tuki katsottava oikeudettomaksi eduksi. Yhtiöiden edustaja ja kaupunginjohtaja olivat olleet läheisiä ystäviä vajaan parinkymmenen vuoden ajan ja tapauksessa punnittiin muun ohella ystävyuden merkitystä asiassa. Henkilöt olivat olleet läheisiä ystäviä ja myös seurustelusuhteessa syytteessä kuvattuna tekoaikana. Tapauksessa hovioikeus ei katsonut, että olisi syytä epäillä osapuolten kertomuksia suhteen laadusta ja kestosta. Hovioikeus piti osoituksen suhteen läheisyydestä sitä, että yhtiöiden edustaja oli tukenut kaupunginjohtajaa lähes 25 vuoden ajan. Kun tapauksessa otettiin huomioon seurustelusuhteen kesto ja taloudellisen tukemisen jatkuminen samanlaisena 25 vuoden ajan jo useita vuosia ennen kaupunginjohtajan virkakautta, piti hovioikeus uskottavana sitä, että yhtiöiden edustajan tekoaikana antama tuki on johtunut läheisestä ihmissuhteesta sekä edustajan halusta käyttää varallisuuttaan muiden hyväksi. Arviointiin vaikutti

---

¹³⁶ Pohjanoksa (1984) s. 72

¹³⁷ Pohjanoksa (1984) s. 73

myös se, ettei kaupunginjohtajalla voitu katsoa olleen taloudellisen tuen tarvetta hänen tultuaan valituksi apulaiskaupunginjohtajan tehtävään.

Syytettä lahjomarikoksesta ei ole kuitenkaan mahdollista välttää pelkästään sen perusteella, että osapuolten välinen ystävyys on todettu aidoksi ja saadut edut vain ystävyyteen kuuluviksi lahjoiksi, mikäli käsillä olevan etuuden on todettu olevan ystävystenkin välillä poikkeuksellinen ja lahjusrikosten tunnusmerkistö muuten täyttyy.¹³⁸

Helsingin HO 30.9.2016 T 16/139427 Sillä onko edun antaminen perustunut myös poliisimiehen ja yhtiön edustajan ystävyyteen, ei katsottu olleen asiassa merkitystä syyksilukemisen kannalta.

Helsingin HO 27.8.2013 T 2274 Tapauksessa asianosaisten ystävyydellä ei ole ollut merkitystä asian oikeudellisessa arvioinnissa.

Virkamiesten henkilökohtaiset vaikuttimet eivät saa vaarantaa asian käsittelyn puolueettomuutta. Rikoslain lahjusrikossäännösten lisäksi tätä tavoitetta olennaisesti edistää vaatimus virkamiesten esteettömyydestä. Vaatimus virkamiehen esteettömyydestä kuuluu hallinnon keskeisiin periaatteisiin.

Esteellisyys aiheutuu siitä, että virkamies on joko hallintomenettelyssä käsiteltävään asiaan tai siinä esiintyvään asianosaiseen sellaisessa suhteessa, joka voi saattaa hänen puolueettomuutensa vaaranalaiseksi.¹³⁹ Virkamiehen puolueettomuuden vaarantava suhde asianosaiseen voi olla esimerkiksi sellainen, että se houkuttelee suosimiseen. Puolueellisuuteen johtavat motiivit saattavat perustua virkamiehen asianosaista kohtaan kokemaan tunteeseen tai siihen, että asianosaista koskeva ratkaisu voi tuottaa virkamiehelle etua.¹⁴⁰ Näin ollen virkamiehen on syytä ystävyyssuhteissaankin kiinnittää huomiota jääviysongelmiin. Virkamiehiä koskevat esteellisyysäännökset on kirjattu hallintolakiin (434/2003 (HL)).¹⁴¹ Virkamies ei saa osallistua asian käsittelyyn, eikä olla läsnä sitä käsiteltäessä, jos hän on esteellinen (HL 5:27). Laissa on säädetty, että virkamies on esteellinen muun muassa silloin, kun hänen läheisensä on asianosaisena tai muulla tavalla liittyy asiaan tai esimerkiksi,

---

¹³⁸ Pohjanoksa (1984) s. 73

¹³⁹ HE 88/1981 vp s. 19-20

¹⁴⁰ HE 88/1981 vp s. 20

¹⁴¹ HE 72/2002 vp s. 80-81 Hallintolain esteellisyysäännökset ovat saaneet pääosin muotonsa aiemman hallintomenettelylain (598/1982 kumottu) esteellisyysäännöksistä. Kyseisen hallintomenettelylain esteellisyysäännökset uudistettiin vuoden 1998 alussa, jolloin esteellisyysäännösten ongelmiin perehdyttiin yksityiskohtaisesti ja esteellisyysnormin säätämistarpeet arvioitiin varsin laajasti. Tämän vuoksi esteellisyysperusteiden muuttamiseen ei katsottu olleen sen suurempaa arvetta hallintolain muuttamisen aikaan.

jos ratkaisusta on hyötyä läheiselle (HL 5:28.1). Läheisillä tarkoitetaan virkamiehen puolisoa, lapsia, sisarusia, vanhempia tai isovanhempia ja niin edelleen (HL 5:28.2). Myös muu kuin sukulaisuussuhteessa virkamiehelle erityisen läheinen henkilö arvioidaan virkamiehen läheiseksi (HL 5:28.2). Lisäksi virkamies on esteellinen, jos luottamus hänen puolueettomuuteensa muusta erityisestä syystä vaarantuu (HL 5:28.1). Tämän yleislausekkeen avulla arvioidaan niitä tilanteita, kun virkamiehen ja asianosaisen välillä vallitsee kiinteä ystävyysuhde.¹⁴²

4.3 Kokonaisarviointi

Lahjontatapaukset ovat harvoin selkeitä ja helposti todennettavissa. Arvioinnissa on syytä kiinnittää huomiota kokonaisarviointiin. Huomioon otetaan esimerkiksi vireillä tai odotettavissa olevien palvelussuhteeseen liittyvien virkatoimien merkitys etujen tarjoajan kannalta, tarjottujen etujen arvo, toistuvuus¹⁴³ ja tavanomaisuus liittyen kysymyksessä olevan viran olosuhteisiin kuin myös etujen vastaanottamisen hyväksyttävyyden palvelussuhteen asianmukaisen hoidon kannalta.¹⁴⁴ Nuutilan mukaan lisäksi tulee ottaa huomioon, onko virkatoiminta sellaista, johon tyypillisesti korruptiolla pyritään vaikuttamaan.¹⁴⁵

KKO 1996:67. Tapauksessa oli kyse siitä, olivatko Lahden kaupungin urheilukeskuksessa sijaitsevan hyppyrimäen muovittamiseksi perustetun työryhmän jäsenet virkamiehinä ottaneet vastaan kiellettyä etua yhtiöltä. Työryhmä oli pyytänyt muovitusurakasta tarjousta kahdelta yhtiöltä, joista toisen yhtiön tuotepäällikkö oli jo ennen tarjouskilpailua sekä sen aikana tarjoillut ravintolapalvelua urakkaa valmistelleille virkamiehille. Vuokatissa, Oslossa ja Lahdessa tapahtuneet toistuneiden tarjoilujen mäen muovitushankkeen toteuttamisen kannalta tärkeille virkamiehille katsottiin liittyneet hankkeen valmisteluun ja tarjouskilpailuun sekä hankkeen yhteydessä syntyneeseen kanssakäymiseen. Näin katsottiin olleen myös Lahdessa tapahtuneen tarjoilun kohdalla, jonka arvioimiseen muista poikkeavalla tavalla ei sen sinänsä vähäisestä arvosta huolimatta ollut aihetta, kun otettiin huomioon tarjoilujen toistuvuus huomioon.

---

¹⁴² HE 72/2002 vp s. 88-89

¹⁴³ KKO 2002:51 Se seikka, että sisäasiainministeriön poliisiosaston rikostarkastaja on toistuvasti vastaanottanut taloudellista etua yhtiöltä, johon sanotulla osastolla on ollut jatkuva liikesuhde, on omiaan herättämään ulkopuolisissa epäilyksiä poliisitoimen hankintoihin liittyvien asioiden käsittelyn puolueettomuudesta.

¹⁴⁴ HE 58/1988 vp s. 49

¹⁴⁵ Nuutila (2000)

KKO 2000:40 (ään.). Tapauksessa ratkaisevaa oli kokonaisarviointi, jossa lähtökohdaksi oli otettava etuisuuksia vastaanotettaessa vallinneet olosuhteet ja nimenomaan tuolloin tiedossa olleet seikat. Tapauksessa katsottiin olevan riidatonta, että erityisesti yhtiön voimalaitoshankkeet olivat jo ennen kysymyksessä olevia tapahtumia herättäneet tunnekuohua ja jyrkkiä ristiriitoja yhtiön ja eräiden maanomistajien välillä hankkeisiin liittyvien korvauskysymysten takia. Myös epäluottamusta viranomaisiin ja epäilyjä vesioikeuden puolueettomuutta kohtaan oli selvitetty olleen jo ennen kysymyksessä olevia tapahtumia.

KKO 2016:39. Kyseessä on ollut yhteiskunnallisesti tärkeän ja taloudellisesti merkittävän julkisen avustustoiminnan luotettavuuden vaarantuminen. Lisäksi kiellettyä etua vastaanottanut henkilö on ollut vaikutusvaltaisessa ja vastuullisessa yhteiskunnallisessa luottamustoimessa, mitä on pidetty rangaistusta ankaroittavana seikkana. Myös toiminta tapauksessa on ollut toistuvaa ja pitkäkestoista: puheenjohtaja on tehnyt aloitteen eduista 20 kertaa lähes kuuden vuoden aikana. Tapaus katsottiin kokonaisuutena arvioiden törkeäksi.

5 Menettelystä

5.1 Yhteys palvelussuhteeseen tai virkatehtäviin

5.1.1 Toiminta palvelussuhteessa

Lahjuksen ottamisen tunnusmerkistöön kuuluu, että lahja tai etu on luvattava, tarjottava tai annettava virkamiehelle tämän toiminnassa palvelussuhteessa.¹⁴⁶ Virkamiehellä on siis toisin sanoen oltava toimintamahdollisuus palvelussuhteessa ja menettelyn on oltava yhteydessä tähän mahdollisuuteen. Kun yhteys palvelussuhteeseen on olemassa, liittyy siihen aina riski, että toimintaan yritetään vaikuttaa epäasiallisin keinoin.¹⁴⁷

Helsingin HO 27.6.2016 T 19. Tapauksessa Varsinais-Suomen liiton puheenjohtajan syytettiin ottaneen vastaan 25.992 euron arvoisen edun, kun hänelle oli eri yhtiöiden edustajien kustantamana järjestetty yllätysjuhlat. Hovioikeus katsoi tapauksessa, ettei syntymäpäivien järjestämisestä päätettäessä liitossa ole ollut maksajien edustamien yhtiöiden hankkeisiin liittyviä asioita vireillä. Samoin juhlien ja kysymyksessä olevien maksujen suorittamisen aikaankin tilanne oli ollut sellainen, että hankkeiden eteneminen kaava-asioina liiton käsiteltäväksi myöhemmin oli ollut epävarmaa. Näiden seikkojen perusteella hovioikeus katsoi, ettei syntymäpäiväjuhlien järjestämisen muodossa annettu etu ole ollut sellaisessa yhteydessä syytetyn asemaan Varsinais-Suomen liiton hallituksen puheenjohtajana, että kysymys olisi saajan tai antajien kannalta arvioiden rikoksena rangaistavaksi tulevasta menettelystä.

Yhteys palvelussuhteeseen katsotaan olevan myös silloin, kun virkamies viettää vapaa-aikaa tai lomaa. Ei ole välttämätöntä, että etu olisi annettu virkamiehen työajalla, vaan luonnollisesti myös sen ulkopuolella saadut edut voivat olla sellaisia, että ne vaikuttavat virkamiehen toimintaan tämän palvelussuhteessa.¹⁴⁸ Virkamies voi syyllistyä lahjuksen ottamiseen tai lahjusrikkomukseen esimerkiksi vuosilomaa viettäessään.¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ Viljanen (1990) s.144

¹⁴⁷ Viljanen (1990) s. 144 ”Kun lahjusrikossäännösten tarkoituksena on ensisijaisesti juuri toiminnan suojaaminen sellaiselta [epäasialliselta] vaikutukselta, kysymys on säännösten perusteltavuuden kannalta hyvin keskeisestä edellytyksestä”.

¹⁴⁸ Viljanen (2008) s. 502

¹⁴⁹ Viljanen (1990) s. 206, 471-474

KKO 2002:51. Lahjusrikossäännösten piiriin voivat kuulua myös virkamiehen vapaa-aikanaan saamat tai sitä varten tarkoitetut etuudet.

Sen sijaan virkavapaus on katsottu sellaiseksi, ettei virkamies voi syyllistyä lahjusrikokseen.

Helsingin HO 30.9.2016 T 16/139427. Poliisimiehen ollessa virkavapaalla, hänen ei ole voitu katsoa syyllistyneen lahjuksen ottamiseen.

Arvioinnissa otetaan huomioon palvelussuhteeseen liittyvät toimintamahdollisuudet, eikä kysymykseen näin ollen tule vain tietyt ennalta määritellyt virkatoimet tai tehtävät. Toiminnan palvelussuhteessa ei tarvitse sisältää päätösvallan käyttöä, vaan riittävää on, että lahjottavalla on palvelussuhteessaan mahdollisuus vaikuttaa lahjojan vaikuttamispyrkimysten kohteena oleviin ratkaisuihin. Siten kyseeseen voivat tulla myös valmistelu- ja esittelytehtävissä toimivat virkamiehet.¹⁵⁰

KKO 1997:33. Opetusministeriön liikunta- ja nuoriso-osaston osastopäällikön katsottiin olevan sellaisessa asemassa, että hänellä oli mahdollisuus vaikuttaa syytteessä esitetyn yhdistyksen valtionavustuksiin. Asiassa katsottiin selvitetyn, että osastopäällikkö oli kutsuttu matkoille nimenomaan virka-asemansa ja hänellä siinä olevien vaikutusmahdollisuuksien vuoksi.

Jotta teko olisi rangaistava, ei edellytyksenä ole, että virkamies nimenomaisesti menettelisi lahjuksen saamisen vuoksi virheellisesti, esimerkiksi tekemällä lahjuksen antajan suositsemiseksi väärän päätöksen. Riittävää on, että lahjominen liittyy lahjottavan toimintamahdollisuuksiin palvelussuhteessa ja että siihen pyritään tai että annetulla edulla yleensä olisi objektiivisesti arvioiden tällainen vaikutus. Selkeimmillään tällaisesta tilanteesta on kysymys silloin, kun lahja tai etuus on sovittu tietyn virkatoimen tai sen laiminlyönnin ehdoksi.¹⁵¹

KKO 2016:39. Tapauksessa RAY:n hallituksen puheenjohtajalla katsottiin olleen mahdollisuus osallistua avustuksia koskevaan valmisteluun ja jakoehdotuksia käsiteltäessä mahdollisuus tehdä esityksiä tai ottaa esille kysymyksiä yksittäisistä haki-joista ja hankkeista. Puheenjohtaja oli myös käyttänyt mahdollisuuttaan ja nostanut yksittäisen hakemuksen esille hallituksessa ja esittänyt avustuksen myöntämistä. Kyseisen hakemus ei kuitenkaan ole ollut edun antajan hakemus. Vaikka puheenjohtaja ei ollut ottanut edun antajan avustushakemusta esille, katsottiin pelkän mahdol-

---

¹⁵⁰ HE 58/1988 vp s. 48 ja 55

¹⁵¹ HE 58/1988 vp s. 49

lisuuden tähän riittävän. Puheenjohtaja oli kuitenkin aktiivisesti markkinoinut lahjuksen antajaa eri sidosryhmille. Näin ollen korkein oikeus totesi, että koska puheenjohtajalla oli ollut mahdollisuus vaikuttaa edun antajan saamiin avustuksiin, katsottiin hänen vaalityönsä tukemisen liittyvän hänen asemaansa RAY:n puheenjohtajana.

Edun vastaanottamisen ajoittuminen juuri siihen aikaan, kun vastaanottaja on tekemässä tarjoajan kannalta merkittävää virkatointia, voidaan katsoa viittaavan siihen, että etu liittyy asianomaisen mahdollisuuksiin vaikuttaa virkatointen sisältöön.¹⁵² Lahja tai etu on yleensä kuitenkin luvattava, tarjottava tai annettava viimeistään ennen toiminnan loppumista, esimerkiksi ennen virkasuhteen päättymistä. Tunnusmerkistö ei täyty, jos kyseessä esimerkiksi palvelussuhteen päätyttyä annettu lahja, josta ei ole missään vaiheessa edes hiljaisesti sovittu.¹⁵³ Toisaalta rikoksen ja julkisen vallan käytön ajallinen yhteys ei aina ole välttämätön. Jos tiettyä virkatehtävää suorittavaksi määrätty virkamies laiminlyö sen suorittamisen saamansa lahjuksen vuoksi, hän syyllistyy lahjuksen ottamiseen, vaikka lahjus olisi saatu paljonkin ennen virkatehtävän laiminlyöntiä.¹⁵⁴

Kanta-Hämeen KO 31.5.2016 T 16/123480. Tapauksessa kärjäoikeus katsoi, että koska seurakunnan talouspäällikön tehtäviin on kuulunut konttorikonehankintoihin liittyvien asioiden hoitaminen, on hänellä ollut mahdollisuus vaikuttaa ja hän on vaikuttanutkin seurakunnan laitehankintoja koskeviin päätöksiin. Asiassa matkojen katsottiin liittyvän pääasiassa urheilutapahtumien seuraamiseen, eikä niinkään konttorikoneisiin tutustumiseen liittyviin asioihin. Kärjäoikeus piti ilmeisenä, että talouspäällikön kutsut matkoille olivat johtuneet hänen virka-asemastaan ja siihen liittyvästä tosiasiallisesta vallasta vaikuttaa konttorikonehankintoihin tulevaisuudessa. Näin ollen hänen osallistumisensa kopiokoneyrityksen järjestämille urheilumatkoille, on ollut yhteydessä hänen virkatehtäviin.¹⁵⁵

Helsingin HO 27.6.2016 T 19. Helsingin hovioikeus lausui vaalirahoituksen osalta, että myös se voi olla kiellettyä etua, vaikka lähtökohtaisesti sitä on pidettävä sallittuna. Vaalitukea ja sen vastaanottamista voidaan kuitenkin arvioida toisin, jos ehdo-

---

¹⁵² Rautio (2013) s. 1109

¹⁵³ HE 58/1988 vp s. 49: Kuitenkin kysymykseen voisi tulla lahjusrikkomus tai tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen, sillä tällainen merkittävän arvokas lahja voisi olla omiaan herättämään epäilyksiä virkatoiminnan tasapuolisuudesta; HE 77/2001 vp s. 42: Arvioitavaksi tulee myös ottaa se, onko lahjalla mahdollisesti vaikutusta tuleviin virkatoimiin

¹⁵⁴ HE 77/2001 vp s. 55

¹⁵⁵ Tosin tuomiossa rikoksen syyteoikeus katsottiin vanhentuneeksi.

kas tukea saadessaan käsittelee samanaikaisesti tuen antajaa koskevaa asiaa. Tällöin voidaan katsoa, että tuen antamisella tavoitellaan kysymyksessä olevalle asialle myönteistä ratkaisua tuen antajan kannalta. Kun kysymys on ehdokkaan tukemisesta vaaleissa, edun antamisen ja palvelussuhteeseen liittyvien toimien ajallisen yhteyden tulee hovioikeuden arvion mukaan olla selvempi kuin lahjusrikoksissa yleensä. Asiassa oli hovioikeuden mukaan riidatonta, että vaalirahoituksen vastaanottamisen aikana, syytetyn toimiessa maakunnan liiton puheenjohtajana, ei liitossa ollut käsiteltävänä vaalirahoittajan hankkeisiin liittyviä asioita. Vaalituen antamisen aikana ei ole ollut myöskään selvää, mitkä hankkeet tulevaisuudessa konkretisoituvat ja missä muodossa. Tällaiset epävarmat ja monelta osin vasta myöhemmin tulevaisuudessa konkretisoituvat hankkeet eivät muodosta sellaista yhteyttä vaalituen antamisen ja puheenjohtajan aseman välille, jonka perusteella vaalituen antamista olisi tullut tapauksessa pitää oikeudettomana ja vaalituen vastaanottamista lahjuksen ottamisena.

5.1.2 Yhteys palvelussuhteeseen

Lahjusrikkomuksen tunnusmerkistössä ei ole nimenomaisesti mainittu, että toiminnan tulee olla yhteydessä palvelussuhteeseen. Kuitenkin olisi luontevaa ajatella, että vastaanotettujen etujen on tavalla tai toisella liityttävä virkamiehen palvelussuhteeseen, sillä ilman minikäänlaista liityntää tuskin olisi vaaraa luottamuksen heikentymisestä kyseistä viranomais-toimintaa kohtaan.

Myös lain esitöissä asiaa on linjattu samoin. Lahjusrikkomusta koskevassa hallituksen esityksessä on muotoiltu viranomaistoiminnalla tarkoitettavan yleisesti sitä toimintaa, jota kysymykseen tulevissa palvelussuhteissa harjoitetaan. Näin ollen luottamusta tähän toimintaan heikentää sellainen menettely, joka vaarantaa luottamusta siihen, että tällainen menettely on riippumaton epäasiallisista vaikutteista. Tästä seuraa, että edun täytyy liittyä vastaanottajan palvelussuhteeseen.¹⁵⁶

KKO 2006:37 (ään.). Tapauksessa puolustusvoimien pääesikunnan osastopäällikkö on virassaan hoitanut muun muassa konttorikonehankintoihin liittyviä asioita sekä voinut vaikuttaa pääesikunnan näitä laitteita koskeviin hankintapäätöksiin. Korkein oikeus on katsonut, että tällaiset virkatehtävät ovat edellyttäneet erityistä varovaisuutta yhteydenpidossa niihin liikeyrityksiin, jotka ovat konttorikoneita pääesikunnalle markkinoineet ja joilta pääesikunta on niitä myös ostanut. Yhteydenpito olisi pitänyt rajoittaa vain niihin tilaisuuksiin, joissa on ollut kysymys nimenomaan näi-

---

¹⁵⁶ HE 58/1988 vp s. 57

hin liikesuhteisiin liittyvistä tarpeellisista neuvotteluista tai tarjottaviin tuotteisiin liittyvästä asiallisesta tiedonhankinnasta. Syytteessä tarkoitetut tapahtumat ovat sen sijaan liittyneet kulttuuriin ja urheiluun eikä niiden yhteydessä ole edes väitetty käsitellyn konttorikoneiden hankintaan liittyviä asioita. On kuitenkin ilmeistä, että osastopäällikön liikeyritykseltä saamat kutsut näihin tilaisuuksiin ovat johtuneet hänen virka- asemastaan ja siihen liittyvästä tosiasiallisesta vallasta vaikuttaa konttorikonehankintoihin.

Helsingin HO 7.6.2013 T 1681. Tapauksessa syytetty on toiminut Espoon kaupungin teknisen toimen johtajana ja kaupunginjohtajan ensimmäisenä varamiehenä kuuluen Espoon kaupungin korkeimpaan johtoon. Hovioikeus on katsonut, että arvioitaessa yhteyttä palvelussuhteeseen tapauksissa, joissa kyse on päällikkövirasta, on huomioon otettava myös henkilön alaisten yksiköiden virkatehtävät, jos virkamiehellä on tosiasiaa mahdollisuus vaikuttaa alaistensa yksikköjen toimintaan tai päätöksentekoon.¹⁵⁷

Hallituksen esityksessä on huomautettu, että esimerkiksi alennuksen vaatiminen on virkatoimintaan liittyvässä yhteydessä omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. Erityisesti niissä tilanteissa, kun virkamiehen käsiteltävänä on jotakin yksityishenkilöä tai yhteisöä koskeva asia, on huomattavan alennuksen vaatiminen omiaan herättämään epäilyksiä asian käsittelijän riippumattomuutta kohtaan.¹⁵⁸

Kun liittymisvaatimusta ei kuitenkaan ole erikseen kirjoitettu lakitekstiin, voidaan katsoa, ettei yhteysvaatimus palvelussuhteeseen ole lahjusrikkomuksen kohdalla niin ankara kuin lahjuksen ottamisen kohdalla. Tämä piirre erottaa lahjusrikkomuksen keskeisesti lahjuksen ottamisesta.¹⁵⁹ Eron tekeminen on oleellista, sillä jos kaikissa lahjusrikossäännöksissä edellytettäisiin samanlaista yhteyttä virkamiehen toimintaan palvelussuhteessa, olisi lahjuksen ottamisen ja lahjusrikkomuksen erottelu toisistaan entistä hankalampaa.¹⁶⁰

---

¹⁵⁷ Tapauksessa on kiinnitetty huomiota kuntalain 51 §:n 1 momenttiin (578/2006), jonka mukaan johtosäännössä määrätty kunnan viranhaltija voi ottaa kunnanhallituksen käsiteltäväksi asian, joka kuntalain nojalla on siirretty kunnanhallituksen alaisen viranomaisen tai kunnanhallituksen jaoston toimivaltaan ja jossa asianomainen viranomainen on tehnyt päätöksen. Kaupunginhallituksen johtosäännöissä on ollut koko syytteessä tarkoitetun ajan säännös, jonka mukaan toimialan johtajan tehtävänä on ollut seurata toimialallaan lauta- ja johtokuntien sekä luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden päätösten laillisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta sekä ryhtyä niiden johdosta mahdollisesti tarvittaviin kuntalain 51 §:n tarkoittamiin toimenpiteisiin

¹⁵⁸ HE 58/1988 vp s. 57

¹⁵⁹ Viljanen (1990) s. 157-158; Viljanen (2018) s. 896

¹⁶⁰ Viljanen (2017): Tällöin olisi erotettava olisiko saatu etu omiaan vaikuttamaan saajansa toimintaan vai oliko tapauksessa menettely omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. Ero voisi olla hiuksenhieno eikä kovinkaan tarkkarajainen

Näin ollen voisi ajatella, että pelkkä ajallinen yhteys edun vastaanottamisen ja virkatoimen tekemisen välillä voisi olla riittävä.¹⁶¹

KKO 1997:33. Tapauksessa otettiin muun ohella huomioon se, että avustuksia koskevat päätökset oli tehty vajaa kaksi viikkoa ennen, kuin avustuksista päättäneelle oli esitetty kutsu osallistua matkalle.

KKO 2017:67 (ään.). Tapauksen arvioinnissa korkein oikeus edellytti, että erään viireillä olleen rikosasian syyttäjän ja asianosaisen välisen seksuaalisen kanssakäymisen olisi täytynyt liittyä jotenkin henkilön toimintaan syyttäjänä. Pelkkää ajallista yhteyttä seksuaalisen kanssakäymisen ja viireillä olleen rikosasian välillä ei voitu pitää riittävänä. Korkein oikeus katsoi, ettei syyttäjän ja asianosaisen seksuaalisella kanssakäymisellä ollut riittävää yhteyttä asianosaista vastaan nostettuun syytteeseen, jolloin ei voitu katsoa näytetyn kyseisellä kanssakäymisellä olleen yhteyttä myöskään syyttäjän viranhoitoon. Tällöin korkeimman oikeuden tulkinnan mukaan lahjuksen ottamisen tai lahjusrikkomuksen tunnusmerkistöt eivät täytyneet.

Tapauksessa korkein oikeus totesi virkamiehen voivan hoitaa tehtäviään myös virkaajan ulkopuolella ja muualla kuin virkapaikalla. Syyttäjän tehtäviin voitiin katsoa kuuluvan myös kannanottojen esittäminen vapaa-ajallakin. Yhteys virkatehtäviin syntyy korkeimman oikeuden mukaan esimerkiksi silloin, kun syyttäjä antaa asianosaisille neuvoja viireillä olevaan asiaan liittyen. Tapauksessa osapuolet olivat keskustelleet rikosjutusta baarissa, mutta koska keskustelua oli käyty yleisellä tasolla, ei syyttäjän voitu katsoa toimineen virkavelvollisuuksiensa vastaisesti. Kyseessä oli äänestystulos. Vähemmistöön jääneet oikeusneuvokset olisivat tuominneet syyttäjän lahjusrikkomuksesta sen perusteella, että lahjusrikkomuksessa yhteys virkasuhteeseen voi olla etäisempi ja sillä, että virantoimituksen ja edun välisellä ajalla on lähtökohtaisesti suuri merkitys. Syyttäjän menettelyn katsottiin myös vaarantaneen luottamuksen hänen kykyynsä hoitaa puolueettomasti syyteasiaa. Toiminnan katsottiin olevan ristiriidassa syyttäjän aseman ja tehtävien kanssa.¹⁶²

Myös virkamiehen harrastustoimintaa varten hankkima tuki yhtiöltä, joka on ollut liikesuhteessa hänen työpaikkaansa, on katsottu riittäväksi yhteydeksi.

---

¹⁶¹ Viljanen (1990) s. 157-158

¹⁶² Korkeimman oikeuden ratkaisua on tältä osin myös oikeuskirjallisuudessa kritisoitu kts. Viljanen (2017) ja Viljanen (2018) s. 896

KKO 2002:51. Korkein oikeus on tapauksessa katsonut riittävän yhteyden palvelusuhteeseen syntyneen, kun sisäasiainministeriön poliisiosaston rikosylitarkastajana toiminut henkilö on hankkinut harrastustoimintaansa taloudellista tukea yhtiöltä, joka on ollut liiketoimintasuhteessa hänen toimipaikkaansa. Tapauksessa ei edellytetty, että kyseinen rikostarkastaja olisi nimenomaisesti suorittanut kyseistä yhtiötä koskeneita virkatoimia tai, että yhtiön tiedossa olisi ollut hänen virkanimikkeensä tai virkapaikkansa.¹⁶³

Helsingin HO 25.6.2009 T1719. Tapauksessa syytetty on toiminut tekoajkaan Helsingin kaupungin satamalautakunnan alaisessa liikelaitoksessa Helsingin satamassa apulaissatamakapteenina. Hänen tehtävänsä ovat liittyneet muun muassa jäänmurttoon. Syytteessä tarkoitettuna aikana Helsingin satama on ostanut jäänmurtopalvelut yhtiöltä, joka on ollut tapauksessa edun antajana. Apulaissatamakapteeni on ollut yhteyshenkilönä sanottuun yhtiöön ja hän on muun muassa jäänmurtopalveluja koskevat laskut ja osallistunut vuosittain jäänmurtopalveluiden arviointi kokoukseen. Lisäksi hän on syytteessä tarkoitettuna aikana avustanut jäänmurtopalveluja koskeneissa hankintaprosesseissa. Näin ollen apulaissatamakapteenin saama etuus on johdunut hänen asemastaan ja tehtävistään Helsingin satamassa ja etu on siten ollut yhteydessä hänen työtehtäviinsä.

5.1.3 Virkaa toimittaessaan

Virkavelvollisuuden rikkomisen ja sen tuottamuksellisen tekemuodon osalta lain sanamuoto määrittää, että teko on rangaistava vain silloin, kun siihen on syyllistytty ”virkaa toimittaessa”. Viran toimittamisessa on kyse virkaan kuuluvien tehtävien hoitamisesta laajasti ymmärrettyinä.¹⁶⁴ Rikosta ei voida katsoa tehdyksi virkaa toimitettaessa yksinään sen perusteella, että rikos paikallisesti ja ajallisesti liittyy viran toimittamiseen, vaan sillä tulee myös olla asiallista yhteyttä viran toimittamiseen. Viran toimittaminen on virkaan kuuluvien tehtävien hoitamista ja asiallinen yhteys virkatehtäviin on selkeimmin käsillä silloin, kun itse virkatehtävät ovat tulleet virheellisesti hoidetuiksi tai jäävät asianmukaisesti toimittamatta.¹⁶⁵ Näin ollen siis myös virkavelvollisuuden täyttämättä jättäminen on virkavelvollisuuden rikkomista. Yleisestikin erilaisten velvollisuuksien rikkominen pitää sisällään

---

¹⁶³ Tapauksessa arviointiin tosin vaikutti se, että kyseessä oli poliisimies, joiden toiminnan puolueettomuudelle annetaan korostuneempi merkitys

¹⁶⁴ Rautio (2013) s. 1138

¹⁶⁵ Viljanen (1984) s. 211-212; Rautio (2013) s. 1139

myös sen tekotavan, että jollakin on velvollisuus tehdä jotakin, mutta hän jättää täyttämättä kyseisen velvollisuuden.¹⁶⁶

Rikottujen virkavelvollisuuksien tulee olla viranomaistoiminnassa noudatettaviin määräyksiin tai säännöksiin perustuvia.¹⁶⁷ Säännöksen piiriin ei kuulu viranhoidon ulkopuolella tapahtunut säännösten rikkominen.¹⁶⁸ Viran toimittaminen ei kuitenkaan välttämättä ole sidottu virkamiehen virantoimituspaikkaan tai virka-aikaan. Virkamies voi virka-aikansa ulkopuolella ja myös yksityiselämää viettäessään tehdä virkatoimintoihin kuuluvia ratkaisuja tai ilmaista siihen liittyviä kannanottoja.¹⁶⁹ Virkamiehen voidaan siis katsoa syyllistyneen tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen myös vapaa-aikanaan. Tätä on perusteltu sillä, että virkavelvollisuuden rangaistavuutta ei ole tarkoitettu rajattavan suppeammaksi kuin lahjusrikkomuksen.¹⁷⁰ Sen sijaan virkamieslain 15 §:n kielto ei rajoitu vain toiminnasta virkasuhteessa saatuihin etuihin, vaan koskee ylipäätään kaikkia virkamiesasemassa saatuja etuja.¹⁷¹

5.2 Edun vastaanottaminen

Lahjus tai etu voidaan saada pyytämällä, tekemällä muuten aloitteen sellaisen saamiseksi, ottamalla sen vastaan tai hyväksymällä sellaisen tai hyväksymällä lupauksen tai tarjouksen sellaisesta. Lahjuksen ottamisen tekemuodot voidaan jakaa aktiiviseen tai passiiviseen.¹⁷² Aktiivisessa tekemuodossa virkamies pyytää oma-aloitteisesti itselleen tai toiselle oikeudettoman edun tai lahjan sekä passiivisessa tekemuodossa virkamies ottaa vastaan tai hyväksyy edun, jolla hänen virkatoimintaansa vaikutetaan tai ollaan omiaan vaikuttamaan. Edun aktiivinen tekemuoto on moitittavampi kuin sen passiivinen tekemuoto.¹⁷³

Vastaanottaminen ei tarkoita pelkkää tosiasiallista tapahtumaa eli hallinnan siirtymistä, vaan siihen kuuluu myös vastaanottajan hyväksyvä tahdonilmaisu. Virkamiehen ei voida katsoa vastaanottaneen lahjasta esimerkiksi silloin, kun sellainen on toimitettu hänen työ-

---

¹⁶⁶ HE 77/2001 vp s. 51

¹⁶⁷ Viljanen (1990) s. 473-474

¹⁶⁸ HE 58/1988 vp s. 66

¹⁶⁹ Rautio (2013) s. 1139

¹⁷⁰ HO:n ja KKO:n perustelut 2000:40 (ään.) ja Nuutila (2000)

¹⁷¹ Bruun – Mäenpää – Tuori (1988) s. 136-137

¹⁷² Aktiivista ja passiivista tekemuotoa ei sovi sekoittaa termeihin aktiivinen ja passiivinen lahjonta (jaksossa 2.2.)

¹⁷³ Viljanen (1990) s. 125-126 ja KKO 2016:39 kohta 25

huoneeseensa hänen tietämättään.¹⁷⁴ Pääsääntöisesti edellytetään antajan ja vastaanottajan yhteisymmärrystä lahjuksen luovuttamisesta.¹⁷⁵

Edun pyytäminen rinnastetaan aloitteen tekemiseen edun saamiseksi. Kyseessä on virkamiehen yksipuolinen aloitteellisuus, joka saattaa jäädä sellaiseksi vastapuolen kieltäytyessä tai johtaa siihen, että vastapuoli tarjoaa, lupaa tai antaa etua. Aloitteellisuus voi ilmentyä vain vihjauksena, jolla virkamies antaa ymmärtää odottavansa oikeudetonta etua virkatoimestaan.¹⁷⁶

KKO 2016:39. Tapauksessa syytetty oli myynyt tauluja ylihintaan vaalityötään rahoittaakseen. Korkein oikeus on ratkaisussaan katsonut, että koska taulut on tarjottu myyntiin syytetyn aloitteesta kyseisin ehdoin, voitiin hänen katsoa lähtökohtaisesti pyytäneen lahjaa tai muuta siihen verrattavaa etua.

Lupauksen hyväksymisestä on puolestaan kyse silloin, kun lahjuksen antaja on ollut aloitteentekijänä. Usein voi olla vaikeaa arvioida sitä, onko virkamies hyväksynyt edun tai sitä koskevan tarjouksen ja lupauksen. Jos kyseessä on ollut pelkkä sanallinen tai konkludenttinen, merkein tai elein tehty edun tarjoaminen tai lupaaminen, ei virkamiehen vastuuta välttääkseen tarvitse pääsääntöisesti tehdä mitään edusta kieltäytymiseksi. Puolestaan jos lahjus on jo toimitettu viranomaisen haltuun, edellytetään tältä paljon aktiivisempia toimia (esimerkiksi ilmoittamista antajalle) edun torjumiseksi. Tilanteessa vain passiivisena pyynnin voidaan jo katsoa heikentävän luottamusta viranomaistoimintaan, jolloin menettely saattaa jo täyttää lahjusrikkomuksen tunnusmerkistön.¹⁷⁷

KKO 2016:39. Korkein oikeus totesi perusteluissaan, että etujen antamisen ja vastaanottamisen tapa voi olla lahjusrikosten arvioinnissa merkityksellinen. Etuuksiin liittyvä peittely voi viitata niiden lahjusluonteeseen. Korkein oikeus katsoi tapauksen järjestelyn osoittavan, ettei taulukauppoja ja tuen saamista ole tehty avoimesti vaan niin, että tuen todellinen antaja ja tuen kokonaismäärä oli pyritty salaamaan.

Pyynnön tai muun aloitteen, kuten myös tarjouksen tai lupauksen, tulee olla tosissaan sanottu. Toisaalta riittäväksi voidaan katsoa se, että toinen osapuoli on ymmärtänyt sen va-

---

¹⁷⁴ Viljanen (1990) s. 127-128; Viljanen (2018) s. 888

¹⁷⁵ Honkasalo (1962) s. 126 ”Milloin lahjominen esiintyy antamisena, se virkamiehen puolelta esiintyy ottamisena, joten kysymys on kaksipuolisesta tahdonilmaisusta”.

¹⁷⁶ Viljanen (2018) s. 888-889

¹⁷⁷ Viljanen (1990) s. 130-131; Viljanen (2018) s. 888-889

kavasti tarkoitetuksi. Vastuuta ei voi välttää ilmoittamalla heittäneensä ehdotuksen leikil-
lään.¹⁷⁸ Tapa, jolla etuja otetaan vastaan, voi olla arvioinnissa merkityksellinen.

---

¹⁷⁸ Viljanen (2018) s. 889

6 On omiaan -arviointi

6.1 Vaikutus palvelussuhteeseen

Kuten aiemmin on todettu, lahjuksen ottamisen tunnusmerkistön täyttymistä arvioitaessa edun oikeudettomuuden kannalta keskeisintä on se, missä tarkoituksessa etu on annettu tai vastaanotettu. Etu on kielletty, jos se on annettu tai otettu vastaan sillä tarkoituksella, että sillä vaikutettaisiin virkamiehen toimintaan. Vaikuttamispyrkimyksestä on selkeimmin kysymys niissä tilanteissa, joissa lahjus on asetettu tietyn virkatoimen ehdoksi tai kun osapuolet ovat tällaisesta sopineet.¹⁷⁹

Itä-Suomen HO 3.11.1994 T 2042. Hovioikeus piti tuomiossaan voimassa käräjäoikeuden tuomion. Asiassa Kuopion kaupungin teknisen lautakunnan jäsen oli ehdottanut rakennusyhtiölle, että jos nämä ostaisivat yhtiöltä, jonka osakkeista vastaaja omisti puolet, osakehuoneistoja tai koko osakekannan, myötävaikuttaisi vastaaja lautakunnan jäsenenä vastapalvelukseksi lautakunnan käsittelyssä olevien rakennusyhdistiön asioiden läpimenoon. Näin ollen vastaajan katsottiin menettelyllään virkamiehenä asettaneen ehdon virkatoimensa suorittamiselle ja siten toiminnassaan palvelussuhteessa vaatineen itselleen oikeudettoman edun.

Vaikutusta palvelussuhteeseen ei ole kuitenkaan kaikissa tapauksissa helppoa näyttää toteen. Tästä syystä on säädetty rangaistavaksi myös sellaisen edun antaminen, joka *on omiaan* vaikuttamaan toimintaan palvelussuhteessa. Sanamuotoa *on omiaan* käytetään, kun tarkoituksena on kuvata tiettyyn menettelyyn tyypillisesti liittyvää seikkaa. Sanamuoto viittaa yleensä siihen, että kyseessä on niin sanottu abstrakti vaarantamisrikos. Kuitenkaan kaikki tunnusmerkistöt, joissa kyseistä ilmaisua on käytetty eivät ole abstrakteja vaarantamisrikoksia.¹⁸⁰ Nähdäkseni lahjuksen ottamisessa ei ole kyse abstraktista vaarantamisrikoksesta, eikä sen arvioinnissa näin ollen tule ottaa huomioon abstraktille vaarantamisrikokselle tyypillisiä näkökulmia¹⁸¹. Sanamuoto *on omiaan vaikuttamaan* on valikoitunut siitä syystä, että edun vaikutusta toimintaan palvelussuhteessa tai edes pyrkimystä vaikut-

---

¹⁷⁹ HE 58/88 vp s. 49

¹⁸⁰ Tapani – Tolvanen (2013) s. 178-179

¹⁸¹ On omiaan -sanamuotoa käytetään myös lahjusrikkomuksen sanamuodossa, kun edellytetään, että lahjuksen ottamisen on oltava omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. Tällöin on kyse abstraktista vaarantamisrikoksesta. Lahjuksen ottamisen ja lahjusrikkomuksen tunnusmerkistöt ovat siinä mielessä erilaiset, että ensiksi mainitussa arvioitavaksi tulee virkamiehen itsensä virkatoiminta ja toiseksi mainitussa viranomaistoiminnan tasapuolisuus objektiivisena seikkana.

taa siihen ei ole aivan yksinkertaista näyttää toteen. Tästä syystä on ollut perusteltua säätää rangaistavaksi myös sellainen edun vastaanottaminen, jonka yleensä voitaisiin katsoa vaikuttavan toimintaan palvelussuhteessa, mutta tapauksessa konkreettista vaikutusta ei tarvitse kyetä osoittamaan. Riittävää on, että kysymyksessä oleva tai sen tyyppinen etu yleensä vaikuttaa toimintaan.¹⁸² Kyseessä ei ole näin ollen vaarantaminen, vaan enemmänkin teko-rikos.¹⁸³

On omiaan vaikuttamaan -sanamuoto vaatii tuekseen olosuhteiden arviointia, sillä menettelyn oikeudettomuuden arviointi virkamiehen ja edun antajan välillä riippuu olosuhteista.¹⁸⁴ Arvioinnissa onkin syytä kiinnittää huomiota virkamiehen asemaan, osapuolien menettelytapoihin ja edun luonteeseen. Se, että annetun edun voidaan arvioida jättäneen virkamiehen kiitollisuuden velkaan, voisi olla yksi peruste, jolla edun on voitu katsoa vaikuttaneen virkatoimintaan.¹⁸⁵

Lappeenrannan KO 14.7.2008 T 08/886. Käräjäoikeus on tapauksessa katsonut toteen näytetyksi, että tapauksessa saadut edut ovat vaikuttaneet tai olleet omiaan vaikuttamaan tuomitun poliisimiehen toimintaan, koska hän on tehnyt virkatehtäviinsä kuulumattomia tietokantatiedusteluja ja käynyt virkatehtäviinsä kuulumattomia keskusteluja edun antaneen kanssa. Tapauksessa ei ole ollut nähtävissä yksittäistä virkatointia edun vastaanottajan ja antajan välillä, johon vastaanotetut etuudet olisivat vaikuttaneet. Riittävää lahjuksen ottamisen tunnusmerkistön täyttymisen kannalta ovat olleet virkatehtävien ulkopuolelle kuuluneet toimenpiteet.

Kanta-Hämeen KO T 16/123480. Käräjäoikeus katsoi tapauksessa, että vaikka seurakunnan talouspäällikön saamien etujen arvo ei ole ollut huomattava, yksityiselle henkilölle useammalle ulkomaanmatkalle osallistuminen on kuitenkin tavanomaisesta poikkeavaa huomattavaa vieraanvaraisuutta, johon virkamiehen on suhtauduttava hyvin pidättyväisesti. Ottaen huomioon etujen antajan ja kyseisen seurakunnan välisen liikesuhteen laajuus, talouspäällikön asema ja työtehtävät laitehankinnoista päättävänä ja esittelevänä virkamiehenä ja hänen vastaanottamiensa etujen laatu ja määrä

---

¹⁸² Viljanen (2018) s. 882-883

¹⁸³ Tapani – Tolvanen (2013) s. 179. Tapani ja Tolvanen ovat käyttäneet esimerkkinä arvopaperimarkkinoita koskevaa tiedottamisrikosta (RL 51:5).

¹⁸⁴ Viljanen (2018) s. 883

¹⁸⁵ Rautio (2013) s. 1111

kokonaisuudessaan, on syyteessä mainittujen etujen vastaanottaminen selvästi ollut omiaan vaikuttamaan hänen toimintaan virkasuhteessa.¹⁸⁶

6.2 Luottamus viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen

Lahjusrikkomuksen sanamuoto puolestaan vaatii, että etu *on omiaan heikentämään* luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. Nyt kyseessä on tunnusmerkistö, jossa on omiaan -sanamuoto ilmentää niin kutsuttua abstraktia vaarantamista. Se tarkoittaa sitä, että tunnusmerkistön täyttymiseksi ei vaadita aiheutuneen tosiasiallista vaaratilannetta, vaan riittävää on, että teko on ollut sen luonteinen, että vahinkoon on olemassa vakavasti otettava mahdollisuus. Arvioinnin kohteeksi ei siten oteta niinkään yksittäistapauksessa aiheutunutta vaaraa, vaan enemmänkin teon kuuluminen luonteeltaan vaaralliseen tekotyyppiin.¹⁸⁷

Abstraktisen vaarantamisen varaan rakennetuilla kriminalisoinneilla pyritään tarjoamaan kansalaisille mahdollisuus luottaa siihen, että sääntöjä noudatetaan niin, etteivät tiettyihin oikeushyviin liittyvät turvallisuusodotukset horju.¹⁸⁸ Lahjusrikosten kohdalla suojattava oikeushyvä on usein luottamus viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. Suojattavilla oikeushyvillä on siten merkitystä asian arvioinnin kannalta.

Kuten aiemmin on todettu, säännöksessä viranomaistoiminnalla tarkoitetaan sitä toimintaa, jota virkamiehet ja julkisyhteisön työntekijät harjoittavat. Luottamuksen heikentymisen arvioinnissa otetaan huomioon ensinnäkin se, minkälaisesta virkatoiminnasta on kysymys ja toiseksi yleisesti virkatoimintaa kohtaan tunnetun luottamuksen heikentyminen.¹⁸⁹ *On omiaan* sanamuoto, ei vaadi sitä, että käsillä oleva menettely¹⁹⁰ tosiasiasa heikentää luottamusta, vaan riittävää on, että menettely on tyypillisesti sellaista, joka yleensä heikentää luottamusta. Edun konkreettista vaikutusta ei siis tarvitse pystyä näyttämään toteen. Luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen heikentää menettely, joka vaarantaa luottamusta siihen, ettei kyseessä oleva toiminta kestä epäasiallisia vaikutteita.¹⁹¹

---

¹⁸⁶ Syyte lahjuksen ottamisesta katsottiin tuomiossa kuitenkin vanhentuneeksi

¹⁸⁷ Nuutila (1997) s. 103-106

¹⁸⁸ Tapani – Tolvanen (2013) s.180

¹⁸⁹ Rautio (2013) s. 1112

¹⁹⁰ HE 77/2001 vp s. 41 Vuoden 2002 lakimuutoksen yhteydessä lahjusrikkomuksen pykälää haluttiin selkeyttää entisestään ja liittää on omiaan -sanamuoto liittymään nimenomaan virkamiehen menettelyyn. Esitöiden mukaan vanhan lain tulkinta saattoi keskittyä liikaa edun luonteeseen ja jättää liian vähälle huomiolle sen tapahtumakokonaisuuden, johon lahjan ja sitä koskevan lupauksen vaatiminen, vastaanottaminen hyväksyminen liittyi.

¹⁹¹ HE 58/1988 vp s. 57

KKO 2002:51. Tapauksessa rikosylitarkastaja oli toistuvasti vastaanottanut taloudellista etua yhtiöltä, johon hänen osastollaan oli ollut jatkuva liikesuhde. Toiminnan katsottiin olleen omiaan herättämään ulkopuolisissa epäilyksiä poliisitoimen hankintoihin liittyvien asioiden käsittelyn puolueettomuudesta. Asiaa arvioitaessa ei katsottu olevan ratkaisevaa merkitystä sillä, missä määrin rikosylitarkastaja on tosiasiallisesti vaikuttanut kyseisen liikesuhteen syntymiseen tai jatkumiseen. Kun otettiin huomioon tekijän virka-asema poliisiosastolla ja etuuden antajan suhde kyseiseen osastoon, katsottiin rikosylitarkastajan menettelyn olleen omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen.

Abstraktia vaaraa on tarkasteltava *ex post* ja *ex ante* -näkökulmista. Ensiksi mainittu kuvaa sitä, mitä tapahtumasta tiedetään jälkikäteen ja toiseksi mainittu sitä, mitä tapahtumaan vaikuttavista seikoista tiedetään etukäteen. Vaaran toteaminen edellyttää aina sitä, että voidaan *ex post* -näkökulmasta lausua seurauksen syntymisen olleen mahdollista. Jos näin ei ole, ei tekijän voida sanoa syyllistyneen abstraktiin vaarantamiseen.¹⁹² Horjumista ei tapahdu, jos sääntöjen rikkominen ei kerrassaan olisi voinut johtaa vahinkoon.¹⁹³ Lahjusrikkomuksesta ei ole kysymys silloin, kun kaikki tapauksen piirteet tuntien, ei teolla objektiivisesti arvioiden voida katsoa olevan viranomaistoimintaa kohtaan tunnettavaa luottamusta heikentävää vaikutusta.¹⁹⁴

6.2.1 Luottamuksen heikentymisen arvioinnista

Lähtökohtaisesti voidaan ajatella, että mitä vähemmän korruptoitunut jokin yhteiskunnan laitos on, sitä enemmän sen toimintaan luotetaan ja päinvastoin.¹⁹⁵ Lahjusrikossäännöksillä nimenomaisesti halutaan suojata luottamusta viranomaistoimintaan ja sen tasapuolisuuteen. Arvioitaessa tätä toimintaa, on otettava huomioon, että tietyt virkatoiminnat voivat olla erityisen alttiita luottamuksen heikentymiselle.

Oikeuskäytännössä on korostettu, että virkamiesten tulee tilanteissa, joissa se havaitsevat luottamuksen jo ennestään horjuneen tiettyä viranomaistoimintaa kohtaan, olla erityisen varovaisia etujen vastaanottamisen suhteen. Sitä, että tiettyä tahoa kohtaan on jo ennestään havaittavissa epäluottamusta, ei voida pitää vastaajien varovaisuusvelvoitetta lieventävänä seikkana, vaan sellaisissa tilanteissa virkamiesten tulee nimenomaisesti välttää menettelyä,

---

¹⁹² Tapani – Tolvanen (2013) s. 180; Nuotio (1998) s. 395

¹⁹³ Tapani – Tolvanen (2013) s. 181

¹⁹⁴ HE 58/1988 vp s. 57

¹⁹⁵ Uslaner (2008) s. 64

joka on omiaan lisäämään epäluuloja tai saattaisi synnyttää lisää epäilyjä jo ennestään horjuttua luottamusta kohtaan.

KKO 2000:40 (ään.). Tapauksessa vesioikeuden jäsenet olivat vastaanottaneet etuja yhtiöltä tilanteessa, jossa kyseinen yhtiö haki lupaa voimalaitoksen rakentamiselle. Lupa-asia oli aiheuttanut maanomistajien keskuudessa närää ja vastustusta. Korkein oikeus totesi ratkaisussaan, että erityisesti tarkastusmatkoilla saatuja etuja oli arvioitava ankarammin kuin tutustumismatkoilla saatuja etuja. ”Koska vesioikeus lupaviranomaisena joutui tarkastuksen aikana vastaanottamaan ja kiinnittämään huomiota eri asianosaistahojen esittämiin näkökohtiin korvausvaatimustensa tueksi, oli tilanne erityisen arka vesioikeutta kohtaan tunnettavan luottamuksen kannalta. Tarkastusmatkoja oli tähän nähden arvioitava ankarammin kuin edellä käsitellyjä tutustumismatkoja.”

Samassa tapauksessa korkein oikeus totesi, että kyseisissä olosuhteissa suhteellisen vähäarvoistenkin etuuksien vastaanottaminen oli omiaan antamaan vastapuolille ja ulkopuolisille kuvan, että tarjoiluilla olisi mahdollista vaikuttaa yksipuolisesti asian käsittelyyn vesioikeudessa. Tällöin arvioinnissa ei edes annettu merkitystä sille oliko kestittäminen vaikuttanut vesioikeuden ratkaisujen sisältöön vaan kyseessä oli vesioikeutta kohtaan tunnettu luottamus ylipäätään.

Myös virkamieslain 15 §:ssä arvioinnin kriteerinä käytetään luottamuksen heikentymistä. Etua ei saa vastaanottaa tai vaatia, ”jos se voi heikentää luottamusta virkamieheen tai viranomaiseen”. Nähdäkseni arvioinnissa tulisi käyttää samoja kriteerejä, kuin lahjusrikkomuksen kohdalla, sillä käytännössä voi olla lähes mahdotonta erottaa toisistaan tilanteet, joissa etu ”voi heikentää luottamusta virkamieheen tai viranomaiseen” tilanteista, joissa virkamiehen menettely edusta johtuen ”on omiaan heikentämään luottamusta viranomais toiminnan tasapuolisuuteen”.¹⁹⁶

6.2.2 Näkökulma

Menettelyä on tarkasteltava ulkopuolisen näkökulmasta objektiivisesti teko-olosuhteita tarkastellen. Säännöksen kannalta ei ole niinkään merkitystä sillä, kokeeko yksittäinen ihminen teolla olevan luottamusta heikentävä vaikutus, vaan kyseessä tulee olla objektiivinen arviointi.¹⁹⁷ Millaisesta objektiivisesta tarkkailijasta tulee sitten olla kysymys? Viljasen

---

¹⁹⁶ Kts. myös Viljanen (2008) s. 502

¹⁹⁷ Rautio (2013) s. 1117

näkemyksen mukaan kyse on yleisestä kansalaisnäkökulmasta tehtävästä arvioinnista.¹⁹⁸ Mutta jos asiaa arvioidaan yleisestä kansalaisnäkökulmasta, kuinka otetaan huomioon se, että myös kansalaisten luottamus voi heiketä perusteettomasti tai päinvastoin. Tällöinhän kansalaisten epäluulot määrittäisivät rangaistavuuden äärirajat.¹⁹⁹ Asiassa ei ole siis tarpeen tehdä yksittäisten rikosjuttujen kohdalla kyselytutkimuksia kansalaisille, vaan on syytä nojautua objektiiviseen arviointiin, eli siihen heikentäisikö kyseessä oleva menettely yleensä luottamusta. Jotta oikeusturvanäkökohdat otetaan huomioon, ei arviointi voi mennä liian subjektiiviselle tasolle, vaan Viljasen näkemyksen mukaan raja on syytä vetää viimeistään siihen, missä luottamus todella heikkenee tai heikkenisi, jos menettely esimerkiksi tulisi julkisuuteen.²⁰⁰

Kuitenkin yleistä kansalaisnäkökulmaa suppeamman näkökulman käyttämistä puoltaa se, että etujen vastaanottamisen hetkellä ei yleensä ole millään tavalla arvioitavissa se, millaiseksi yleinen keskustelu tapaukseen liittyen muodostuu julkisesti.²⁰¹ Oikeuskäytännössä on esitetty myös näkemyksiä, että kilpailutustilanteissa tulisi arvioida kilpailevien tarjousten jättäjien näkemyksiä.

KKO 1996:67. Tapauksessa on arvioitu muun muassa sitä, miten kilpailevien tarjoustenjättäjien voidaan olettaa tunteneen viranomaisten toiminnan tasapuolisuutta kohtaan. Korkein oikeus on todennut tilanteen olleen erityisen aran ”nimenomaan koskien sitä luottamusta, mitä voitiin olettaa kilpailevan yrityksen taholta tunnetun viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen asiassa”.

KKO 1997:33. ”Tilanne on siten ollut varsin arkaluontoinen nimenomaan koskien sitä luottamusta, jota muiden avustuksia hakevien liikuntajärjestöjen voitiin olettaa tuntevan viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen.”

Viljasen näkemyksen mukaan kilpailijoiden näkökulman huomioon ottaminen ei ole perusteltua sen vuoksi, että heidän menettelytapansa saattavat olla samanlaiset kuin kyseessä olevassa tapauksessa. Tällöin he eivät välttämättä johdonmukaisesti toimimaan pyrkies-

---

¹⁹⁸ Viljanen (2002)

¹⁹⁹ HE 88/1981 vp s. 19: ”Hallinnossa koettu suurin haitta on ilmeisesti kuitenkin se, että yleisön luottamus virkamiesten puolueettomuuteen järkkyy aivan aiheettakin, kun esteellisyysääntöjen noudattamista ei voida arvioida riittävän selkeiden perusteiden nojalla. Jos yleisön luottamus jonkin viranomaisen tai virkamiehen puolueettomuuteen vähenee aiheettoman epäilyn vuoksi, sen seurauksena toiminnan tehokkuus yleensä heikkenee. Tehokkuutta vähentää erityisesti aiheettomien valitusten ja kantelujen lisääntyminen. Sitä paitsi asianosaiset voivat uskoa oikeusturvaansa todella loukatun ja kokevat sen samanlaisena väärytenä kuin, jos menettely olisi ollut lainvastaista.”

²⁰⁰ Viljanen (1990) s. 197-198

²⁰¹ Nuutila (2000)

sään voi myöskään moittaa muiden samanlaisia toimintatapoja.²⁰² Viljasen näkemyksen mukaan kyseessä on arviointi, jota ei voida tehdä todistajien näkökulmasta. Tuomarin on objektiivisesti harkittava, onko luottamus heikentynyt. Tuomarin on pyrittävä tarkastelemaan asiaa tavallisen kansalaisen näkökulmasta.²⁰³

Helsingin HO 7.6.2013 T 1681. Hovioikeus on tapauksessa todennut, että vaikka arviointi on tehtävä yleisestä kansalaisnäkökulmasta, edellyttää asianmukainen arviointi menettelyyn liittyvien tosiseikkojen tuntemista.

KKO 2006:37 (ään.). Tapauksessa korkein oikeus on todennut, että tunnusmerkistöissä tarkoitettua menettelyä ja teko-olosuhteita on tarkasteltava ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmasta.

Sallitun ja kielletyn välinen raja on määriteltävä normatiivisesti. Tarkkaa rajaa on mahdoton säännellä lainsäädännössä, joten oikeuskäytäntö on viime kädessä se, joka luo suunta-
viivat sille, millainen toiminta on omiaan heikentämään luottamusta.²⁰⁴

---

²⁰² Viljanen (2002)

²⁰³ Viljanen (2002); Viljanen (1990) s. 198

²⁰⁴ Tapio – Tolvanen (2013) s. 184

7 Tahallisuus ja tuottamus

Tahallisuus-aspektin selvittäminen on yksi merkittävimmistä rajanvetotekijöistä lahjuksen ottamisen, lahjusrikkomuksen ja tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen välillä. Kaikissa lahjusrikossäännöksissä tekijältä edellytetään tahallisuutta ja tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen puolestaan tulee arvioitavaksi kun tahallisuus puuttuu.²⁰⁵

Tahallisuus on yksi rikosoikeuden moniulotteisimpia käsitteitä: sillä on voimakas teoreettinen perspektiivi, mutta samanaikaisesti hyvinkin käytännönläheinen sisältö.²⁰⁶ Tahallisuuden rangaistavuus ilmentää sitä ajatusmallia, että tahallisiin tekoihin suhtaudutaan ankarammin, koska tahallaan toimiva on tehnyt tietoisien päätöksen loukata jotain oikeudellisesti suojattua etua.²⁰⁷ Tahallisuuden ankarampi rangaistavuus tuottamukseen nähden perustuu siihen, että syyllisyyden katsotaan ilmentävän moitittavuutta.²⁰⁸ Virkamies, joka pyytää oikeudetonta etua tai joka edun saatuaan toimii edun antajaa kohtaan suosivasti, osoittaa käyttäytymisellään sellaista piittaamattomuutta virkatoimintaansa tunnettua luottamusta kohtaan, että tahallisuusvastuu on kriminaalipoliittisesti perusteltua.²⁰⁹

7.1 Tahallisuuden arviointi

Tahallisuuden sisältöä määriteltäessä apuna käytetään tekijän tahtoon, tietoon ja myös asennoitumiseen liittyviä kriteerejä.²¹⁰ Tahallisuusarviointissa on yksinkertaisesti kyse siitä, mitä tekijä on tekohetkellä mieltänyt ja tahtonut. Peittämisperiaatteen mukaisesti tahallisuuden on katettava koko oikeudenvastainen teko eli teonhetken olosuhteet ja teon seuraukset. Tekijän on oltava tietoinen kaikista rikoksen tunnusmerkistön kannalta relevantista tosiseikoista.²¹¹

Tunnusmerkistöön sisältyvistä osista keskeisin on useimmiten teon seuraus²¹², kuten lahjusrikoksissa vaikutus virkatoimiin tai sitä kohtaan tunnettavaan luottamukseen.²¹³ Kun

---

²⁰⁵ Rikoslain uudistuksen seurauksena tahallisuus-vaatimusta ei enää nimenomaisesti kirjoiteta lakitekstiin. Rikoslain 3 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan ”jollei toisin säädetä, tässä laissa tarkoitettu teko on vain tahallisen rangaistava”. Kts. Frände (2012) s. 106; Honkasalo (1962) s. 246; Viljanen (1984) s. 278-279

²⁰⁶ Tapani – Tolvanen (2013) s. 197 ja Matikkala (2005), Vihriälä (2012)

²⁰⁷ Tapani – Tolvanen (2013) s. 198

²⁰⁸ Honkasalo (1967) s. 85

²⁰⁹ HE 44/2002 vp s. 72

²¹⁰ HE 44/2002 vp s. 72

²¹¹ Tapani – Tolvanen (2013) s. 198; Peittämisperiaatteesta kts. Matikkala (2005) s. 543-571

²¹² Lisää seurauksen määrittelystä kts. Matikkala (2005) s. 564-571

puhutaan tekijän tahallisuudesta suhteessa seuraukseen, on kyseessä niin sanottu seuraus-tahallisuus.²¹⁴ Rikoslain 3 luvun 6 §:n mukaan,

tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä.

Seurausten ohella tahallisuuden tulee kattaa myös muut tunnusmerkistötekijät.²¹⁵ Kyseisiä muita tunnusmerkistötekijöitä kutsutaan teko-olosuhteiksi. Tahallisuuden kohteena eivät ole niinkään objektiiviset tunnusmerkit vaan se asiantila ja olosuhteet, jotka saavat aikaan kyseisen tunnusmerkistön.²¹⁶ Ne ovat usein tekijän tahdosta riippumattomia niin, ettei tekijä voi asettaa niitä toimintansa päämääräksi, kuten lahjusrikoksissa viranomaisen palvelusuhteessa olo. Kyseessä on niin sanottu olosuhdetahallisuus. Olosuhdetahallisuutta ei ole erikseen määritelty rikoslaissa. Lainkäyttäjän tulee määrittää olosuhdetahallisuus tunnusmerkistöerehdystä koskevan säännöksen eli rikoslain 4 luvun 1 §:n avulla²¹⁷, jonka mukaan

jos tekijä ei teon hetkellä ole selvillä kaikkien niiden seikkojen käsillä olosta, joita rikoksen tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää, tai jos hän erehtyy sellaisesta seikasta, teko ei ole tahallinen. Vastuu tuottamuksellisesta rikoksesta voi kuitenkin tulla kysymyksen tuottamuksen rangaistavuutta koskevien säännösten mukaan.

Ero seuraus- ja olosuhdetahallisuuden välillä on siinä mielessä merkityksellinen, että tahallisuuden sisältöä määrittävien kriteerien merkitys vaihtelee sen mukaan, mistä tunnusmerkistöstä on kyse. Seurausten osalta merkitystä on tahtoon liittyvillä eli volitiivisillä seikoilla sekä tiedollisilla eli kognitiivisilla²¹⁸ seikoilla ja teko-olosuhteiden osalta asian puolestaan ratkaisevat tiedolliset seikat.²¹⁹

---

²¹³ HE 44/2002 vp s. 72

²¹⁴ LaVM 28/2002 vp. s. 9-10 Rikoslain 3 luvun 6 § viittaa nimenomaan seuraustahallisuuteen.

²¹⁵ Peittämisperiaatteen mukaan tahallisuuden tulee kattaa sekä teon olosuhteet että seuraukset. Peittämisperiaatteesta kts. Matikkala (2005) s. 529-532; Nuutila (1997) s. 227-232; Tapani – Tolvanen (2013) s.198; Frände (2012) s. 107

²¹⁶ Matikkala (2005) s. 530 ja s. 544

²¹⁷ LaVM 28/2002 vp s. 9-10. Tunnusmerkistöerehdyksestä kts. Matikkala (2005) s. 244–251; Frände (2012) s. 131–135; Tapani – Tolvanen (2013) s. 234-237; Asp – Ulväng – Jareborg (2010) s. 394-395

²¹⁸ Kognitiivisuudella viitataan siihen, että kyseessä on enemmänkin tekijän oma tieto ”vastoin parempaa tietoa”

²¹⁹ HE 44/2002 vp s. 72

7.1.1 Tahallisuuden muodot

Olosuhteiden ja seurausten erottamisen seurauksena tahallisuus voidaan jakaa kolmeen tai kahteen eri tasoon sen mukaan arvioidaanko seurausta vai muuta tunnusmerkkiä. Teko on tahallinen, kun tekijän tarkoituksena on ollut nimenomaisesti rikoksen tunnusmerkistön toteuttaminen (tarkoitustahallisuus eli *dolus determinatus*). Tällöin tekijä on nimenomaisesti pyrkinyt aiheuttamaansa seuraukseen ja tämän pyrkimyksen takia ryhtynyt tekoon.²²⁰ Raskaimpana tai törkeimpänä²²¹ tahallisuuden asteena on yleensä pidetty juuri *determinatus-tahallisuutta*, koska se osoittaa tekijältä selkeää päätöstä toimia vastoin tiettyä suojattua etua. Virkamiehen näkökulmasta se ilmenee niin, että hän lahjusta tai etua vastaanottaessaan tiedostaa lahjuksen antajan nimenomaisena tarkoituksena olleen pyrkimys vaikuttaa hänen virkatoimiinsa tai että hän lahjuksen vastaanotettuaan toimii sen antajan edun mukaisesti.²²² Tarkoitustahallisuus ei sovellu olosuhdetahallisuuden muodoksi, sillä harvemmin olosuhteet ovat tai voivat olla tarkoitusten tai pyrkimysten kohteena, kuten edellä on mainittu.²²³

Tarkoitustahallisuuden toteennäyttämisen aukottomasti lahjusrikoksissa on kuitenkin yleensä vaikeaa ja siksi virkamiehen tahallisuutta arvioitaessa kiinnitetään huomiota siihen, onko hänen voitu edellyttää mieltävän ne seikat, joiden perusteella on voitu objektiivisesti katsoa edun olleen omiaan vaikuttamaan hänen toimintaansa palvelussuhteessa.²²⁴ Lahjusrikkomuksen osalta virkamiehen edellytetään mieltävän toimintaansa liittyvän sellaisia elementtejä, että se on omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen.²²⁵ Riittävää on edes jonkinlaisen mahdollisuuden olemassa olo seurauksen aikaansaamiseksi, seurauksen syntymisen *järkeenkäypä todennäköisyys*.²²⁶

Tahallisuusvaatimus täyttyy myös, kun tunnusmerkistön toteutuminen vastaa sitä, mitä tekijä on tekohetkellä pitänyt varmana²²⁷ (varmuustahallisuus eli *dolus directus*) tai varsin

---

²²⁰ HE 44/2002 s. 73, Frände (2001) s. 137-139

²²¹ HE 44/2002 s. 74: Kyseisillä aste-eroilla ei kuitenkaan ole siinä mielessä merkitystä, että tahallisuuden eri muotoja on pidetty tunnusmerkistöjen soveltamisissa lähtökohtaisesti samanarvoisina

²²² Viljanen (2018) s. 901

²²³ HE 44/2002 s. 73; Myös Tapani – Tolvanen (2013) s. 199 Tietyt rikosoikeudellisesti relevantit tosiseikat ovat joko olemassa tai sitten ne eivät ole olemassa. Tekijällä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa niiden olemassa-oloon.

²²⁴ Viljanen (2018) s. 901-901

²²⁵ HE 58/1988 vp s. 57

²²⁶ Boucht – Frände (2008) s. 67-68 *en förnuftig sannolikhet*

²²⁷ Jonkin asian varmana pitämisen katsotaan olevan kognitiivinen tila, joka ei riipu käsityksen todenmukaisuudesta. Matikkala (2005) s. 24

todennäköisenä (todennäköisyystahallisuus eli *dolus eventualis*). Varmuustahallisuus on käsillä, kun tekijä ei ole seurauksen tapahtumista suorastaan tarkoittanut, mutta jonka hän on tavoittelemaansa päämäärään mieltänyt välttämättömästi liittyväksi. Tekijän voidaan sanoa hyväksyvän toimintaansa liittyvä oheisseuraamus.²²⁸ Jos tekijän katsotaan käsittäneen tunnusmerkistöön kuuluvien seikkojen käsillä olon, on kyseessä varmuustahallisuus.²²⁹

Todennäköisyystahallisuus puolestaan määrittää tahallisuuden alarajan ja todennäköisyystahallisuutta arvioitaessa punnittavaksi tulee usein, onko kyseessä ollut tahallinen vai tuottamuksellinen teko.²³⁰ Arvioinnissa merkittävintä on todennäköisyysarvioinnin ja tekijän asennoitumisen tarkastelu.²³¹ Todennäköisyysarvioinnissa punnitaan, onko tekijällä tieto siitä, että teko, joka tullaan tekemään merkitsee toiminnan ja seurauksen välisen mahdollisuussuhteen luomista. Tahallisuuden vähimmäisedellytykseksi on oikeuskäytännössä katsottu, että tekijä on pitänyt tunnusmerkistöön kuuluvien seikkojen läsnäoloa varsin todennäköisenä.²³² Tekijän tarkoituksena ei ole ollut tietyn rikosoikeudellisesti relevantin tilanteen aiheuttaminen, eikä hän ole pitänyt seurausta toimintansa varmana oheisseurauksena. Kyse ei siis ainakaan ole ollut tavoitelluista seurauksista.²³³ Varsinkin aiemmin, ennen kuin rikosoikeuden yleiset opit uudistettiin ja tahallisuus kirjattiin rikoslakiin, on puhuttu Honkasalolta omaksutusta positiivisen tahtoteorian käsitteestä. Kannan mukaan tahallisuus edellyttää, että tekijä on suhtautunut hyväksyen tai välinpitämättömästi mahdolliseksi miellettyyn seuraukseen. Kannan mukaan teon katsotaan olevan tahallinen, jos tekijän voidaan arvioida ennen tekoon ryhtymistä ajatelleen, että siitäkin huolimatta, vaikka hänen tekonsa johtaisi hänen mahdolliseksi mieltämäänsä oikeudenloukkaukseen, ryhtyy hän tekoon.²³⁴ Positiivisen tahtoteorian yhteydessä on puhuttu tekijän välinpitämättömyydestä (tai välinpitämättömyystahallisuudesta) ja sitä on myös oikeuskäytännössä arvioitu.

KKO 1997:33. Kun ratkaisussa otettiin huomioon olosuhteet kokonaisuudessaan, osastopäällikön ”on täytynyt käsittää, että hänen osallistumisensa matkalle varsinkin juuri harkinnanvaraisten avustusten myöntämisen jälkeen on ollut omiaan heikentä-

---

²²⁸ Matikkala (2005) s. 465; Frände (2012) s. 117-118. Kyseessä on niin sanottu ”käytännöllinen varmuus”.

²²⁹ HE 44/2002 vp s. 82

²³⁰ Tuottamuksesta tarkemmin kohdassa 7.2

²³¹ Frände (2012) s. 118

²³² HE 44/2002 vp s. 73

²³³ HE 44/2002 vp s. 16 ja s. 72-73 Frände (2012) s. 118-122

²³⁴ Honkasalo (1967) s. 89-95

mään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen ja hän on suhtautunut tähän mahdollisuuteen välinpitämättömästi.”

Helsingin HO 7.6.2013 T 1681. Tapauksessa oli kyse Espoon kaupungin teknisen-toimen johtajan osallistumisesta konsulttiyhtiön järjestämään seminaariin Leville. Konsulttiyhtiö oli ollut erään aluerakennushankkeen konsulttina ja teknisen-toimen johtaja oli ollut kyseisen hankkeen johtoryhmän puheenjohtaja. Hovioikeus katsoi, että teknisen-toimen johtajan, jonka on täytynyt havaita konsulttiyhtiön rooli aluerakennushankkeessa, on täytynyt pitää varsin todennäköisenä, että kyseisissä olosuh-teissa hänen saamansa etu on ollut omiaan heikentämään luottamusta viranomais-toiminnan tasapuolisuuteen. Hänen katsottiin syyllistyneen lahjusrikokseen.

Sittemmin 2000-luvun puolella välinpitämättömyystahallisuutta ei ole enää oikeuskäytän-nössä niinkään otettu esille, vaan kyseeseen on tullut todennäköisyystahallisuuteen liittyvä punninta ja perustelut. Punninnassa kiinnitetään huomiota tekijän oikeudenloukkauksen mahdollisuuteen. On voitava katsoa tekijän mieltäneen kyseisen todennäköisyyden suhteel-lisen korkeaksi. Päinvastoin tuottamuksesta olisi kysymys, jos tekijän tahto olisi suhtautu-nut torjuvasti miellettyyn oikeudenloukkauksen mahdollisuuteen.²³⁵

7.1.2 Yrityksen rangaistavuus

Sanamuodot *pyritään vaikuttamaan* tai *on omiaan vaikuttamaan*, ilmentävät sitä, että lah-juksen ottamisen osalta rangaistavaksi on haluttu säätää myös tilanteet, joissa vaikuttamis-tavoitetta ei saavuteta.²³⁶ Toisin sanoen teon rangaistavuus on ulotettu jo yritysasteelle, vaikkakin tosin lahjusrikoksen yritystä ei ole säädetty rangaistavaksi vaan saman tapaiseen lopputulokseen päädytään kun rikoksen täyttymiskynnys on alhainen.²³⁷ Yritykselle on luonteenomaista, ettei se mitä sillä on saavutettu, vastaa sitä, mitä on tavoiteltu. Yritysteko liittyy oikeudellisesta näkökulmasta yleisimmin tarkoitustahallisuuteen, sillä seurausta koskeva mielikuva on kannustimena oikeudenvastaiseen tekoon ryhtymiselle. Tällöin teki-jä on odottanut seurausta tuloksena omasta teostaan. Tähän liittyvät läheisesti myös varmuustahallisuuden tilanteet, joissa tekijän tahto kohdistuu johonkin muuhun tavoitteeseen, mutta tekijä tietää, että toimintaan liittyy välittömästi myös toinen rikosoikeudellisesti re-levantti seuraus. Yrittäessään saavuttaa tavoitteensa, tekijä ei ole voinut olla yrittämättä

---

²³⁵ HE 44/2002 vp s. 73 ja Frände (2012) s. 119-121

²³⁶ HE 58/1988 vp s. 49

²³⁷ Viljanen (1990) s. 178-179

sitäkin, minkä hän mieltää tavoitteeseen välttämättömästi liittyväksi.²³⁸ Myös todennäköisyystahallisuuden katsotaan riittävän yritykseen. Kun tekijä on mieltänyt oikeudenloukkaukseen liittyvät seikat ja hän on ainakin jollakin tavalla suostunut sen muutoksen syntymiseen, minkä hän ajattelee voivan toiminnastaan aiheutua, on muutos selitettävissä tahdotuksi. Siihen mikä voidaan katsoa tahdotuksi, voi myös yritys kohdistua.²³⁹

Virkamiehen osalta tällaiseksi yrityksen asteelle jääneeksi teoksi voitaisiin katsoa tilanteet, joissa hän pyytää etua, mutta vastapuoli ei siihen suostu tai, joissa toiminta on ainoastaan ollut omiaan vaikuttamaan hänen toimintaansa palvelussuhteessa.

7.1.3 Tekijän mieltäminen

Tekijän edellytetään siis mieltävän tunnusmerkistöön kuuluvien seikkojen käsillä olo. Lahjuksen ottamisen tahallisuus edellyttää edun saajan osalta tietoisuutta sellaisista seikoista kuten

- a) Hän on edun saajana tunnusmerkistön mukaisessa asemassa
- b) Hän saa edun tästä asemasta johtuen
- c) Edun saaja voi vaikuttaa edun antajan vireillä oleviin tai riittävällä todennäköisyydellä vireille tuleviin hankkeisiin.

Lahjusrikkomuksen osalta tietoisuudelta edellytetään samankaltaisia seikkoja, kuten

- a) Edun saaja on tunnusmerkistön mukaisessa asemassa
- b) Käsitys siitä millainen etu on kyseessä
- c) Toiminta voi herättää ulkopuolisessa epäilyksiä

KKO 2006:37 (ään.). Tapauksessa korkein oikeus on painottanut, että lahjanluonteisten etujen vastaanottamista harkitessaan virkamiehen tulisi kiinnittää huomiota ensinnäkin siihen tarkoitukseen, jossa etuja juuri hänelle tarjotaan. Mikäli on pelättävissä, että tarjoajan tarkoituksena on epäasiallisesti vaikuttaa virkatoimiin, edun vastaanottamisesta on pidättäydyttävä. Tärkeätä on pitää mielessä myös se, minkälainen vaikutelma edun vastaanottamisesta saattaa ulkopuoliselle syntyä.

---

²³⁸ Honkasalo (1967) s. 151-153

²³⁹ Salovaara (1948) s. 213-215; Honkasalo (1967) s. 152-153

Raaseporin KO 2.7.2006 T 06/133. Tapauksessa Kirkkonummen kunnanvaltuutettu, joka oli toiminut myös kunnan yhdyskuntatekniikan lautakunnan puheenjohtaja oli osallistunut vaimonsa kanssa erään yhtiön kustantamalle matkalle Savonlinnan balettijuhlille niin, että matkan yhteisarvo, lentolippuineen, illallisineen ja majoitukseineen oli ollut yli 1000 euroa. Tapahtuma-aikaan Kirkkonummen kunnassa oli ollut vireillä merkittävä kaavahanke, joka oli perustunut kunnan ja yhtiön (ja sen edustamien tahojen) kesken allekirjoitettuun maankäyttösopimukseen. Käräjäoikeus katsoi tuomiossaan, että kunnanvaltuutetun oli täytynyt pitää ainakin varsin todennäköisenä, että hänen menettelynsä täyttää lahjusrikkomuksen tunnusmerkistön. Käräjäoikeus totesi, ettei ole tavanomaista, että luottamushenkilö saa yli 1000 euroa taholta, jolla on kunnan päätävävallan alaisena merkittävä hanke. Tätä tukee lisäksi se, että kunnanvaltuutettu on ainakin kertomansa mukaan pyrkinyt maksamaan takaisin lentolippujen hinnat ja näin ollen hän ei ole voinut vedota tietämättömyyteen.

On omiaan -edellytyksen arvioiminen tahallisuuden näkökulmasta ei ole aivan ongelmallista. Oikeuskirjallisuudessa on perustellusti katsottu, että on omiaan -arvioinnissa ei ole kyse seuraustahallisuudesta.²⁴⁰ Tapani ja Tolvanen ovat esittäneet, että on omiaan -arviointia ei voida tehdä tahallisuuden näkökulmasta lainkaan. Heidän näkemyksensä mukaan kyseessä ei ole tahallisuuden näkökulmasta olosuhde tai seuraus, vaan kyse on rangaistavuuden objektiivisesta edellytyksestä.²⁴¹ Kannan mukaan rangaistavuus ei edellytä tekijän mieltävän todennäköiseksi, että hänen menettelynsä on omiaan ulkopuolisen näkökulmasta joko vaikuttamaan hänen toimintaansa virkasuhteessa tai vaarantamaan luottamusta viranomaistoimintaan yleensä. Sen sijaan riittävää on, että tekijä muun muassa mieltää edun olevan oikeudeton tai asemansa virkamiehenä. Tästä huolimatta on omiaan -kriteeri ei kuitenkaan ole täysin merkityksetön tahallisuusarvioinnin näkökulmasta: tekijän on oltava tietoinen niistä tosiseikoista, jotka saavat aikaan sen, että teko on omiaan vaikuttamaan hänen toimintaansa tai luottamukseen viranomaistoimintaa kohtaan.²⁴²

Helsingin HO 20.7.2006 T 2216. Ulkomaalaisviraston sihteerin on syytteessä tarkoitettut rahat vastaanottaessaan täytynyt tietää, että hänelle annettu etu on ollut yh-

---

²⁴⁰ Tapani – Tolvanen (2013) s. 230-232; Frände (2012) s. 129; Viljanen (2018) s. 902; Koponen (2007) s. 47

²⁴¹ Tapani – Tolvanen (2013) s. 232, myös Viljanen on hyväksynyt esitetyn kannan, Viljanen (2018) s. 902 Vrt. Koponen (2007) s. 47 ”Tahallisuusarvioinnin kannalta olennaista on, että abstrakti vaara on olosuhde, ei seuraus. Näin ollen siihen soveltuu olosuhdetahallisuus ja tahallisuuden voi täyttää myös hyväksyvä tai välinpitämätön suhtautuminen.”

²⁴² Tapani – Tolvanen (2013) s. 233

teydessä hänen toimintaansa palvelussuhteessa ja että se on ollut omiaan vaikuttamaan hänen mainittuun toimintaansa.

7.1.4 Tekijän tietoisuudelle asetettavat edellytykset

Virkamiehen vilpittömyyden käsitys siitä, ettei etu vaikuttaisi hänen toimintaansa, ei sulje pois vaadittavan tahallisuuden mahdollisuutta.²⁴³ Arvioinnissa nojataan siihen, *onko tekijän pitänyt ymmärtää*. Tuomioistuinten perusteluissa on usein käytetty ilmaisua ”henkilön on pitänyt ymmärtää”. Tällöin on kyse kognitiivisista, ehkä jopa varmuustahallisuudeksi katsottavista perusteista.²⁴⁴

KKO 1997:33. ”Otaen huomioon edellä kerrotut olosuhteet kokonaisuudessaan [osastopäällikön] on virka-asemansa ja varanotaarikoulutuksensa vuoksi pitänyt ymmärtää, että matkaedut on annettu hänelle hänen virka-asemansa ja siinä olevien vaikutusmahdollisuuksiensa vuoksi ja että [yhdistyksen] kustannuksella tehdyt matkat ovat olleet omiaan vaikuttamaan hänen virkatoimintaansa.”

Hämeenlinnan KO T 05/155. Tapauksessa käräjäoikeus on katsonut, että kun otetaan huomioon syytetyn asema aluepalopäällikkönä ja virkamiehiltä vaadittava menettely yleisesti, on tämän täytynyt ymmärtää, että hän virkakirjeen yhteydessä etuutta pyytäessään ei toiminut yleisten hyväksyttävien säännösten mukaisesti ja että hänen menettelynsä on siten ollut omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoinnin tasapuolisuuteen.²⁴⁵

Arvioinnissa tuomarin tulee määrittää seurauksen todennäköisyyden aste tekohetkellä. Todennäköisyyden asteen arvioinnissa apuna käytetään muun lisäksi yleistä elämän kokemusta, kun arvioidaan sitä, mikä merkitys on ollut olosuhteilla ja virkamiehen ominaisuuksilla siihen, mitä hänen on täytynyt tilanteessa käsittää. Tuomioistuimet usein käyttävät perustelua ”on täytynyt käsittää” tietyn teon seuraus varsin todennäköiseksi. Kyseessä on ”pakottava päättely”, jolloin katsotaan poissuljetuksi, että tekijä olisi voinut välttyä ymmärtämästä mitä oli tapahtumassa (ei ole siis jäänyt varteenotettavaa epäilyä).

KKO 2006:37 (ään.). Puolustusvoimien pääesikunnan osastopäällikkö oli osallistunut Savonlinnan oopperajuhlille ja golf-tapahtumiin. Oopperajuhliin liittyneen kestituksen ja muun vieraanvaraisuuden osalta korkein oikeus piti selvänä, että osasto-

---

²⁴³ Viljanen (2018) s. 901

²⁴⁴ Matikkala (2005) s. 186

²⁴⁵ Samat perustelut myös KKO 2002:51

päällikön oli konttorikonehankintoihin liittyneiden virkatehtäviensä sekä hänelle tarjottujen etujen kokonaisarvon perusteella täytynyt ymmärtää, ettei oopperajuhlisiin osallistuminen konttorikoneita myyneen liikeyrityksen vieraana ollut hänen asemassaan ja edellä kuvatuissa olosuhteissa hyväksyttävää.

Golf-tapahtumien osalta korkein oikeus katsoi, että osastopäällikön on täytynyt ymmärtää, ottaen huomioon hänen virkatehtäviinsä kuuluneet huomattavat laitehankinnat sekä niiden ajankohtaisuus juuri syytteessä mainittuna aikana, että toistuva vieraanvaraisuuden vastaanottaminen näitä laitteita markkinoivalta yhtiöltä oli sopimatonta eikä näyttänyt myöskään ulkoapäin katsottuna hyväksyttävältä, etenkin, kun vieraanvaraisuutta oli vastaanotettu vapaa-aikana ja työtehtäviin liittymättömissä tilaisuuksissa. Kun golf-tapahtumia ja oopperajuhlille osallistumista tarkasteltiin yhtenä kokonaisuutena. Korkein oikeus katsoi, että osastopäällikön oli kerrotuissa olosuhteissa täytynyt pitää varsin todennäköisenä, että etujen tarjoaminen on johtunut hänen virkatehtävistään ja että niiden vastaanottaminen on ollut omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen.²⁴⁶ Hänen katsottiin toimineen tahallisesti.

Sen sijaan Talin taistelu -nimisen golftapahtuman osalta korkein oikeus otti puolestaan huomioon kyseisen vuotuisen tapahtuman isännöinnin vastavuoroisuuden ja sen luonteen työpaikkojen välisenä perinteisenä otteluna. Tämän tapahtuman osalta korkein oikeus päätyi katsomaan, ottaen huomioon myös tapahtuman yhteydessä tarjottu vieraanvaraisuuden kohtuullisuuden, ettei osastopäällikkö ollut menetellyt tahallisesti.

Kanta-Hämeen KO T 16/123480. Käräjäoikeus katsoi tuomiossaan, että virkamiehen on aina itsenäisesti harkittava omaa osallistumistaan sellaiseen tilaisuuteen, johon osallistuminen ei ole välttämättä hyväksyttävää hänen oma virka-asemansa ja siihen kuuluvat tehtävät huomioon ottaen. Tapauksessa henkilö on ollut seurakunnan päällikkötasoisessa virassa. Hänellä on ollut suoraan virkansa puitteissa mahdollisuus vaikuttaa viraston laitehankintoihin. Hän on lisäksi vastannut seurakunnan taloudenpidosta. Tähän nähden talouspäällikön on täytynyt ymmärtää, ottaen huomioon hänen korkea virka-asemansa, virkatehtäviinsä kuuluvat konttorikonehankinnat sekä niiden ajankohtaisuus juuri syytteessä mainittuna aikana, että toistuva vieraanvaraisuuden vastaanottaminen laitteita markkinoivalta yhtiöltä, jonka kanssa seurakunta on ollut jo aikaisemmin liikesuhteessa on ollut selvästi sopimatonta etenkin,

---

²⁴⁶ Tapani – Tolvanen (2006) s. 840-841: Tapani ja Tolvanen ovat arvostelleet ratkaisussa sitä, että heidän tulkintansa mukaan mitä luultavimmin korkein oikeus on arvioinut on omiaan -edellytyksen seuraukseksi.

kun vieraanvaraisuutta on vastaanotettu vapaa-aikana useiden ulkomaanmatkojen muodossa. Taluspäällikön on edellä mainituin perustein täytynyt ymmärtää, että laitteiden toimittajan toimesta etujen tarjoaminen on johtunut hänen virka-asemastaan ja -tehtävistään ja etujen vastaanottaminen on ollut omiaan vaikuttamaan hänen toimiinsa virkasuhteessa. Taluspäällikkö on näin ollen menetellyt tahallisesti.

Helsingin HO 30.9.2016 T 16/139427. Se seikka, että poliisimiehen oikeutta osakeisiin tai niihin liittyvä määräysvalta on erilaisin järjestelyin pyritty peittämään, osoittaa vastaajien toimineen järjestelyssä tahallisesti.

7.1.5 Muut tahallisuuden arviointiin vaikuttavat seikat

7.1.5.1 Virkamiehen koulutus

Oikeuskäytännössä on kiinnitetty myös huomiota siihen, että tietyn koulutuksen takia virkamieheltä voidaan olettaa valveutuneisuutta ja harkintakykyä. Oikeustieteellisen koulutuksen ja erityisesti varanotaarikoulutuksen on katsottu olevan sellaisia koulutuksia, joiden perusteella virkamiehelle voidaan asettaa muita korkeammat vaatimukset kyetä ymmärtämään etujen vastaanottamiseen liittyvät rajoitukset.

KKO 1997:33. Opetusministeriön osastopäällikön on katsottu virka-asemansa ja varanotaarikoulutuksensa perusteella täytyneen ymmärtää, että matkaedut on annettu hänelle hänen virka-asemansa ja vaikutusmahdollisuuksiensa vuoksi.²⁴⁷

Helsingin HO 29.8.2003 T 2516. Ottaen huomioon merenkulkulaitoksen pääjohtajan virka-aseman, monivuotisen kokemuksen kyseisessä tehtävässä sekä oikeustieteellisen koulutuksen, on hänen täytynyt ymmärtää, ettei etujen vastaanottaminen edellä mainituin tavoin ole tavanomaista eikä hyväksyttävää, kun edunsaajana on virkamies.

Helsingin HO 27.8.2013 T 2274. Syytetty on toiminut kuluttajariitalautakunnan ja sen edeltäjän kuluttajavalituslautakunnan puheenjohtajana vuodesta 1995 alkaen ja hän on ollut koulutukseltaan oikeustieteen tohtori. Hovioikeuden mukaan, kun otettiin huomioon kuluttajariitalautakunnan asema oikeussuojaelimenä, syytetyn asema ja tehtävä lautakunnan päällikkövirassa sekä hänen koulutuksensa, hovioikeus kat-

---

²⁴⁷ Myös tapauksessa KKO 2002:51 katsottiin tekijällä täytyneen olla asemansa ja koulutuksen kannalta kyky arvioida toimintansa seurauksia.

soi, että hänen on täytynyt käsittää menettelynsä olevan omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen.

7.1.5.2 Esimiehen hyväksyntä

Syytetyn puolustukselle on lahjomistapauksissa tyypillistä vedota siihen, että virkamiehen esimies on ollut tietoinen toiminnasta tai jopa hyväksynyt sen tai mahdollisesti toiminut myös samoin. Oikeuskäytännössä perustetta ei kuitenkaan ole hyväksytty lieventäväksi seikaksi. Jokaiselle virkamiehelle on itselleen asetettu velvollisuus huolehtia siitä, ettei hän riko virkavelvollisuuksiaan.

KKO 1997:33. Korkein oikeus katsoi, ettei osastopäällikön rikosoikeudellista vastuuta poistanut se seikka, että tapauksessa opetusministeriön silloinen kansliapäällikkö oli hyväksynyt osastopäällikön Ruotsin matkan virkamatkaksi ja kansliapäällikön sijaisena toiminut ylijohtaja oli antanut osastopäällikölle matkamääräyksen Amerikan Yhdysvaltoihin suuntautuneelle jalkapallon MM-kisamatkalle. Perusteissa viitattiin Valtioneuvoston 27.10.1983 antamaan ulkopuolisten kustantamia virkamatkoja koskeviin ohjeisiin, joiden mukaan jokaisen virkamiehen on itse huolehdittava siitä, ettei hän riko virkavelvollisuuksiaan.

KKO 2002:51. Asiassa ei katsottu olleen tahallisuuden arvioinnin kannalta merkitystä sillä, että rikosylitarkastajan esimies oli ollut tietoinen tämän harrastamasta poliisirallitoiminnasta tai sillä, ettei asiasta ole annettu ohjeistusta.

KKO 2006:37 (ään.). Korkein oikeus katsoi, että pääesikunnan osastopäällikön tahallisuutta vastaan puhui se seikka, että pääesikunnan päällikkö hänen esimiehenään ja muitakin häntä korkea-arvoisempia upseereita oli osallistunut useimpiin syytteessä tarkoitetuista tapahtumista. ”Esimiehen läsnäolo ei kuitenkaan vapauta esimiehen alaista virkamiestä, ei edes sotilasorganisaatiossa, harkitsemasta itsenäisesti oman osallistumisensa sopivuutta sellaiseen tilaisuuteen, johon osallistuminen ei ole hyväksyttävää hänen oma virka-asemansa ja siihen kuuluvat tehtävät huomioon ottaen.”

7.1.5.3 Virkamiehille annettava ohjeistus

Virkamiehille on laadittu myös erilaisia ohjeistuksia, kuten Valtionvarain ministeriön vuosittain julkaisema Valtion matkustussääntö tai Kuntaliiton julkaisema ohje vieraanvaraisuudesta edusta ja lahjoista. Rangaistavuutta poistavaksi perusteek-

si ei ole oikeuskäytännössä hyväksytty virkamiehen väitettä siitä, että ohjeistus olisi ollut heikosti tunnettua tai ei tarpeeksi esille tuotua.

Helsingin HO 29.8.2003 T 2516. Syyttäjä oli vedonnut asiassa virkamatkojen osalta sellaisiin lakia ja asetusta alemman asteisiin sääntöihin ja määräyksiin, joita vastaajien oli noudatettava syytteessä tarkoitettuna aikana. Tällaisia olivat esimerkiksi vuosittain tarkistettu valtion matkustussääntö, joka on ollut kulloinkin voimassa olleiden valtion yleisten virkaehtosopimusmääräysten liitteenä. Lisäksi valtiovarainministeriö on antanut syytteessä tarkoitettuna aikana vuosina 1994, 1995 ja 1997 valtion virkamiesten ja työntekijöiden matkakustannusten korvaamisesta päätökset, jotka ovat olleet virkasuhteisia henkilöitä velvoittavia määräyksiä. Virkamatkan käsite on päätöksissä määritelty yhtenevästi valtion matkustussäännön kanssa. Syyttäjä oli vedonnut myös ulkopuolisen virkamatkoja koskevaan valtioneuvoston päätökseen, joka sisälsi menettelytapaohjeita, jotka oli ilmoitettu ministeriöille sekä niiden alaisille virastoille ja laitoksille tiedoksi ja noudatettaviksi.

Vastaajat olivat vedonneet siihen, että edellä mainitut ohjeet olivat olleet valtionhallinnossa huonosti tunnettuja. Lisäksi yksi vastaajista vetosi siihen, että valtioneuvoston menettelytapaohjeet olisivat jääneet ainakin joltakin osin ns. ”kuolleeksi kirjaimiksi”. Tämän väitteen johdosta syyttäjä oli vedonnut valtiovarainministeriön kirjeeseen, jossa valtiovarainministeriö oli lähettänyt ministeriöiden sekä niiden alaisen virastojen ja laitosten tiedoksi kyseisen menettelytapaohjeen, joka kirjeen mukaan oli ollut edelleen voimassa ja noudatettavana.

Hovioikeus katsoi, ettei menettelytapaohjeiden voitu katsoa rauenneen miltään osin, vaikka ohjeet muiden virkamatkoihin liittyvien säännösten ja määräysten tavoin ovat saattaneet olla yksittäisten virkamiesten kohdalla heikosti tunnetut.

Hovioikeus totesi, että ohjeiden noudattamisesta tai sivuuttamisesta saatavalla selvityksellä voikin olla oikeuskäytännöstä (KKO 1997:33) ilmenevin tavoin merkitystä lähinnä muun todistelun ohessa arvioitaessa muun muassa väitetyn virkamatkan tarpeellisuutta tai väitetyn lahjuksen ottamisen tahallisuutta.

7.1.5.4 Pitkäaikainen käytäntö

Toisinaan esimerkiksi kestitseminen on päässyt muodostumaan pitkäaikaiseksi käytännöksi. Virkamiesten näkökulmasta sen voidaan ajatella hämärtävän kielletyn ja sallitun rajaa.

KKO 2000:40 (ään.). Tapauksessa korkein oikeus on hyväksynyt asiassa hovioikeuden näkemyksen siitä, että yhtiön tarjoama kestitseminen on ollut pitkäaikainen ja laaja-alainen käytäntö, mikä osaltaan muodostaa erityispiirteen käsiteltävässä asiassa. Asiassa on kuitenkin katsottu, ettei sillä ei kuitenkaan ole sanottavaa merkitystä arvioitaessa kestitysten mahdollista vaikutusta sitä nauttineita virkamiehiä tai viranomaisia kohtaan tunnettavan luottamuksen kannalta.

Toisaalta tapauksen perusteluissa on myönnetty, että pitkäaikainen ja yleiseksi tullut ”joskin tuomioistuimeen kohdistuva täysin epäterve käytäntö”, on saattanut vaikeuttaa insinöörijäsenten kykyä nähdä asian mahdollista merkitystä heihin tai vesioikeuteen tunnettavan luottamuksen kannalta.

Huomioon otettava seikka on, että esimerkkitapauksessa on ollut kyse tuomioistuimen jäsenistä. Viljanen on perustellusti katsonut, että kyseisenlaisen aseman luulisi tekevät asianomaiselle selväksi, että tilanteessa vaaditaan erityistä pidättyvyyttä kanssakäymisestä asianosaisten kanssa. Tuskin kukaan yleisenkään tuomioistuimen jäsenistä suostuisi käsittelypäivän aikana tai sen jälkeen lähtemään asianosaisten kanssa tämän tarjoamalle lounaalle tai päivälliselle. Epätodennäköistä, että kukaan asianosaista edes ehdottaisi sellaista.²⁴⁸

Tapauksessa vastaajat vetosivat siihen, että he olivat mieltäneet vesioikeuden toimivan ensisijaisesti hallinnollisena lupaviranomaisena. Tällöinkin kyse olisi siitä, myönnetäänkö lupaa ja millaisia ehtoja hankkeelle asetetaan, eikä asia muutu ratkaisevasti, sillä luottamus virkamieheen ja viranomaiseen voi heiketä myös, jos syntyy sellainen kuva, että lupahakemusta voi edistää erilaisia etuja tarjoamalla.²⁴⁹

---

²⁴⁸ Viljanen (2000)

²⁴⁹ Viljanen (2000)

7.2 Tuottamus ja vähäisyys

Rikoslain kokonaisuudistuksen myötä tuottamuksellisina tehdyt teot tulivat rangaistaviksi vain, jos siitä on nimenomainen maininta rikossäännöksen sanamuodossa.²⁵⁰ Virkatoiminnassa on kysymys niin merkittävästä julkisen vallan käytöstä, joka kohdistuu välittömästi kansalaisiin, että huolimattomuudesta tehdyn virkavelvollisuuden rikkomisen rangaistavuus on perusteltua. Esimerkiksi poliisit, tuomarit, syyttäjät ja vanginvartijat käyttävät työssään tällaista valtaa.²⁵¹ Tästä syystä lahjusrikoksissa rangaistavuus on haluttu ulottaa myös tekijän huolimattomuudesta aiheutuneisiin tekoihin. Niissä lahjontatapauksissa, jossa tahallisuustunnusmerkistön katsotaan jääneen täyttymättä, tulee pohdittavaksi, onko teko kuitenkin rangaistavissa tuottamuksellisena virkavelvollisuuden rikkomisena.²⁵²

Tuottamus on synonyymi huolimattomuudelle. Huolimattomuudessa tekijän suhtautuminen on toisenlainen kuin tahallisissa teoissa. Huolimattomuus ilmenee kahtena muotona, tiedostettuna ja tiedostamattomana tuottamuksena. Tietoisessa tuottamuksessa tekijä toimii tietoisena siitä, että teosta saattaa aiheutua tietty seuraus ja seuraukseen liittyvä riskinotto on kielletty. Tekijä niin sanotusti ”kokeilee kepillä jäätä”²⁵³. Tiedostamattomassa huolimattomuudessa tekijä puolestaan ei lainkaan havaitse tai tajua toimivansa huolellisuusnormien vastaisesti. Tämä saattaa johtua siitä, että hän suhtautuu täysin välinpitämättömästi riskeihin.²⁵⁴ Tiedostamattoman huolimattomuuden rangaistavuus perustuu sosiaaliseen todellisuuteen ja yleisiin käyttäytymismalleihin. Taustalla on ajatus siitä, että ihmisellä on kyky ennakoida ja kontrolloida tekojensa seurauksia. Tiedostetun ja tiedostamattoman tuottamuksen erottaminen ei konkreettisissa tapauksissa ole useinkaan selvää. Rikosoikeudellisen vastuun kannalta ei kuitenkaan ole merkityksellistä, kummasta tuottamuksen muodosta on kyse.²⁵⁵ Tuottamuksellisesti toiminutta virkamiestä moititaan siitä, ettei hän toiminut tarpeeksi huolellisesti. Virkamies ei ottanut etuja vastaanottaessaan huomioon sitä, millaisia ajatuksia toiminta voi ulkopuolisessa tarkkailijassa herättää. Jos kyseessä olisi tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen, voitaisiin tuomiossa käyttää sanamuotoa ”olisi pitänyt ymmärtää”, kun kyse on huolimattomasta toiminnasta.²⁵⁶

---

²⁵⁰ Tapani – Tolvanen (2013) s. 197

²⁵¹ HE 77/2001 vp s. 13

²⁵² Viljanen (2008) s. 500

²⁵³ Nuutila (1997) s. 266

²⁵⁴ Tapani – Tolvanen (2013) s. 259; Duff (1983) s.77: Kyseessä on niin sanottu couldn't care less –asenne.

²⁵⁵ Nuutila (1996) s. 563

²⁵⁶ Frände (2012) s. 121

Rangaistuksen tuomitseminen rikoslain 40 luvun 11 §:n perusteella ei edellytä haitan tai vahingon syntymistä. Tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistön katsotaan täyttyneen, jos vastaajan katsotaan huolimattomuudesta tai varomattomuudesta rikkoneen valtion virkamieslaissa ilmenevän virkavelvollisuutensa siten, että edun vastaanottaminen on jo itsessään voinut heikentää luottamusta virkamieheen tai viranomaiseen. Lisäksi menettely ei saa olla kokonaisuutena arvioiden vähäinen, kun otetaan huomioon sen haitallisuus, vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat. Menettelyn haitallisuuden ja vahingollisuuden tarkastelu kuuluu siis menettelyn mahdollista vähäisyyttä koskevaan kokonaisarviointiin.²⁵⁷

Tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen ei siis ole rangaistavaa, jos teko on huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat, kokonaisuutena arvioiden vähäinen. On katsottu, että asianmukaisen virkavelvollisuuden hoidon kannalta ei ole tarvetta, eikä myöskään suotavaa, että vähäisimmätkin rikkomukset saatettaisiin tuomioistuimiin. Myöskään ei ole lain esitöiden mukaan ollut järkevää säätää rangaistavaksi sellaista tekoa, jonka johdosta ei kuitenkaan ryhdyttäisi syytetoimenpiteisiin.²⁵⁸

KKO 2000:40 (ään.). Korkein oikeus katsoi tapauksessa, että sillä kysymyksellä, kuinka pitkäaikaista, laajamittaista ja hyväksytyä tarjoilun vastaanottaminen oli ollut, voi olla merkitystä ensinnäkin siltä kannalta, oliko se voinut heikentää heitä ja vesioikeutta kohtaan tunnettavaa luottamusta. Toisaalta sanotulla seikalla saattoi olla merkitystä etujen vastaanottamisen moitittavuuden mielletävyyden kannalta sekä myös menettelyn vähäisyyden arvioinnissa ja rangaistusseuraamuksen ratkaisussa.

Tapauksessa katsottiin olevan kyseessä vähäistä merkittävämpi teko. Tapauksen olosuhteissa katsottiin olleen korostunut tarve voida luottaa vesioikeuteen ja sen jäsenten puolueettomuuteen. Kun kysymyksessä on tuomioistuinta kohtaan tunnettava luottamus ja tärkeä kysymys liittyen tuomiovallan käyttöön, ei kyseisten seikkojen voida katsoa puoltavan virkavelvollisuuden vastaisen menettelyn katsomista vähäiseksi.²⁵⁹

KKO 1997:33. Yhdistys oli kustantanut opetusministeriön osastopäällikölle kahden vuoden aikana kolme jalkapallo-ottelujen seuraamiseksi järjestettyä matkaa. Etujen arvoa ei voitu pitää vähäisenä.

---

²⁵⁷ KKO 2000:40 (ään.)

²⁵⁸ HE 58/1988 vp s. 65

²⁵⁹ KKO 2000:40 (ään.)

Hallituksen esityksessä ei ole kuitenkaan määritelty, mikä olisi katsottava vähäiseksi menettelyksi. Teon vähäisyysarvio on tehtävä kokonaisarvioinnin perusteella.²⁶⁰ Vähäisyysarvioinnissa otetaan huomioon teon haitallisuus, vahingollisuus sekä muut tekoon liittyvät seikat.²⁶¹ Lain esitöistä käy ilmi, ettei rangaistavuutta ole haluttu ulottaa sellaisiin tekoihin, jotka vähäisiä ja määrättyä menettelytapaa koskevia rikkomuksia ja joilla ei ole viran asianmukaisen hoidon tai yksityisen etujen kannalta mainittavampaa merkitystä.²⁶² Arviointi on jätetty syyttäjän ja viime kädessä tuomioistuimen harkittavaksi.

---

²⁶⁰ HE 58/1988 vp s. 65

²⁶¹ Viljanen (1990) s. 54

²⁶² HE 58/1988 vp s. 19: ”Luonnollisempaa on, että mainitunlaiset rikkomukset käsitellään, jos siihen katsotaan olevan aihetta, kurinpitomenettelyssä. Vähäisten rikkomusten rikosoikeudellisesta rangaistavuudesta voidaan näin ollen luopua.”

8 Lopuksi

Tämän tutkielman tarkoituksena on ollut selvittää, millaisia etuja vastaanottaessaan ja missä tilanteessa virkamies voi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen toiminnastaan. Tutkimusaihetta on rajattu virkamiesten tekemiin lahjusrikoksiin ja näin ollen lahjonta elinkeinotoiminnassa tai lahjuksen ottaminen kansanedustajana on jätetty tutkimuksen ulkopuolelle. Myöskään lahjuksen antajan toimintaa ei ole tutkimuksessa tarkasteltu.

Tutkielman tehtävänä on ollut erityisesti selvittää rajanvetoa kielletyn ja sallitun toiminnan välillä. Merkittävänä osana tutkimusta on ollut lähes kaikkien 2000-luvulla annettujen lahjustuomioiden läpikäynti. Rikosnimikkeinä tuomioissa on ollut lahjuksen ottaminen, törkeä lahjuksen ottaminen, lahjusrikkomus ja tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen. Tuomiota, joissa kyse olisi ollut tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen ja kyseessä nimenomaan lahjuksen tai kielletyn edun vastaanottamiseen liittynyt toiminta löytyi vain muutama. Näyttäisi siis siltä, että lahjusrikkomus-rikosnimikkeen ottaminen rikoslakiin on toteuttanut hallituksen esityksessä virkarikoslainsäädännön uudistamiseksi (58/1988 vp s. 58) lausuttua tavoitetta siitä, että lahjuksen ottamista ja lahjusrikkomusta koskevilla säännöksillä on pyritty sääntelemään lahjusrikollisuuden ala mahdollisimman laajaksi.

Virkamies ei palvelussuhteessaan saa ottaa vastaan muita etuja kuin, joihin hänellä on lakiin perustuva oikeus, kuten palkka. Kielletty etu voi olla esimerkiksi rahaa, huomattavan hintainen lahja, epätavallinen alennus tai seksuaalinen kanssakäyminen. Huomattavasti yleisin vastaanotettu etu on oikeustapausten perusteella kestitys, kuten tarjotun ruuan ja juoman vastaanottaminen, erilaiset urheilutapahtumat tai ulkomaan matkat. Kestitys voi liittyä pyyteettömään tarkoitukseen tutustua, luoda suhteita tai vain yleiseen kohteliaisuuteen. Kuitenkin harvoin tosiasiallisesti varsinkaan merkittävää tarjoilua annetaan ilman, että taustalla on ajatus tai pyrkimys vaikuttaa virkamiehen toimintaan.

Yhtenä keskeisimpänä tutkimustuloksena pidän havaintoa siitä, että arvioinnissa itse edun arvolla tai tyypillä ei ole niinkään merkitystä, vaan merkittävämpää on edun antamisen ja vastaanottamisen tarkoitus sekä olosuhteet edun vastaanottamisen ympärillä. Lahjus voi olla muodoltaan mitä tahansa kaljakorista Karibian-risteilyyn, mutta jos edun antajalla on vireillä, on ollut vireillä tai tulee olemaan vireillä hakemuksia tai muuta asiointia virkamiehen edustamassa viranomaisessa tai jos muuten edun antaminen on yhteydessä virka-

miehen palvelussuhteeseen, on se lähtökohtaisesti aina kiellettyä. Tällöin edun arvolla ei ole niinkään merkitystä, jos katsotaan vain sitä, onko toiminta ollut rangaistavaa. Rangaistusta mitattaessa myös edun arvo otetaan huomioon.

Toisena havaintona pidän on omiaan -arvioinnin merkitystä arvioitaessa sitä, onko kyseessä ollut kielletty toiminta. Lahjusrikosten rangaistavuuden ensisijaisena tarkoituksena on turvata virkatoimintaa kohtaan tunnettua luottamusta. Lahjusten ottaminen on hyvin laajalti kriminalisoitu ja ulotettu koskemaan niitäkin tapauksia, joissa lahjuksilla ei ole ollut todellista vaikutusta virkatoimien kannalta, mutta jotka ovat olleet omiaan luomaan ulkopuoliselle asiaa objektiivisesti arvioivalle tarkkailijalle käsityksen siitä, ettei virkatoiminnan tasapuolisuus ole riippumaton ulkopuolisista vaikutteista. Mitään konkreettista suosimista edun antajaa kohtaan ei vaadita tapahtuneen tai näytetyn toteen, vaan riittävää on se, että toiminta ja olosuhteet ovat olleet sellaiset, että etu olisi voinut vaikuttaa virkamiehen toimintaan tai olisi voinut heikentää virkatoimintaa kohtaan tunnettua luottamusta. On omiaan -arviointi viittaa usein abstraktiin vaarantamiseen. Nähdäkseni lahjuksen ottamisessa ei kyse ole abstraktista vaarantamisrikoksesta, eikä sen arvioinnissa näin ollen tule ottaa huomioon abstraktille vaarantamisrikokselle tyypillisiä näkökulmia. Sen sijaan lahjusrikomuksessa kyseeseen tulee abstraktille vaarantamiselle tyypilliset näkökulmat.

Kolmas havaintoni koskee teon tahallisuusarviointia. Lahjusrikokset tuottamuksellista virkavelvollisuuden rikkomista lukuun ottamatta ovat rangaistavia vain tahallisina. Todennäköisyystahallisuus määrittää tahallisuuden alarajan ja todennäköisyystahallisuutta arvioitaessa punnittavaksi tulee usein, onko kyseessä ollut tahallinen vai tuottamuksellinen teko. Arvioinnissa merkittävintä on todennäköisyysarvioinnin ja tekijän asennoitumisen tarkastelu. Todennäköisyysarvioinnissa punnitaan, onko tekijällä ollut tieto siitä, että teko, joka tullaan tekemään, merkitsee toiminnan ja seurauksen välisen mahdollisuussuhteen luomista. Tahallisuuden vähimmäisedellytykseksi on oikeuskäytännössä katsottu, että tekijä on pitänyt tunnusmerkistöön kuuluvien seikkojen läsnäoloa varsin todennäköisenä. Nykyään virkamiehiä ohjataan välttämään kiellettyä ja moitittavaa toimintaa erilaisten ohjeistusten avulla kuten vuosittain päivitettävällä ja julkaistavalla valtion matkustusohjeella. Lisäksi laajaa julkisuutta saaneet tapaukset ovat varmasti osaltaan herättäneet virkamiehiä kiinnittämään huomiota omaan toimintaansa. Näin ollen vetoaminen siihen, ettei virkamies ole pitänyt lahjusrikkomuksen tunnusmerkistöön kuuluvien seikkojen läsnäoloa varsin todennäköisenä ei ole uskottava. Myös tuomioistuimet ovat olleet ratkaisukäytännössään samalla

linjalla. Tapauksissa, joissa kielletty etu on ollut yhteydessä virkamiehen palvelussuhteen, on todettu, että tekijän olisi vähintään täytynyt ymmärtää, ettei etujen vastaanottaminen ole ollut sallittua.

Lahjusrikoslainsäädäntöä on kritisoitu siitä, että sen voidaan katsoa jääneen osittain avoimeksi sekä jättäneen lainsoveltajille liialti liikkumavaraa. Lisäksi se on kohdannut kritiikkiä siitä, ettei lainsäädännön tai oikeuskäytännön avulla ole käynyt riittävän selväksi, minikälaisten etuuksien ottaminen on laitonta, varsinkin silloin kun arvioidaan lahjusrikkomuksen tunnusmerkistön täyttymistä. Tällöin harkinta on käytännössä jätetty yksin virkamiehelle.²⁶³ Myös Euroopan neuvoston korruptionvastainen toimielin GRECO on suositellut, että Suomi selkeyttäisi, mitä lahjontarikosten yhteydessä tulisi pitää, niin aineellisten kuin aineettomienkin etujen kohdalla, oikeutettuina ja oikeudettomina etuina. Näiden ohjeiden pohjalta Suomessa ei ainakaan vielä ole ryhdytty muutoksiin ja lain esitöissä on todettu kyseisenlaisten selvennysten laatimisen olevan ongelmallista, sillä yksityiskohtaisten ohjeiden luominen on tarpeetonta ja mahdotonta. Lisäksi esitöissä on kommentoitu liian tarkkojen ohjeistusten loukkaavan tuomioistuinten riippumattomuutta.²⁶⁴

Harkintaan olisi myös syytä ottaa lainsäädännön yhtenäistäminen julkisella ja yksityisellä sektorilla tapahtuvien lahjomien välillä. Aihe on muuttumassa entistä merkittävämmäksi, koska yksityiset toimijat hankkivat kasvavissa määrin julkisia palveluita²⁶⁵. Yhtenäisten säädösten avulla voitaisiin unohtaa rajanveto siitä, onko lahjonta kohdistunut virkamieheen vai elinkeinotoiminnan edustajaan. On tärkeää, että voidaan selkeästi määrittää millainen yhteistyö on sopivaa yksityisten ja julkisten sektorien toimijoiden välillä.²⁶⁶ Lahjusrikkomukset ovat myös siitä ongelmallisia, että niiden yhteydessä harvemmin tuomitaan ketään lahjuksen antamisesta, ja tämä puolestaan antaa ulkopuolisille, epäasiallisia vaikutteita tarjoaville osapuolille liikkumatilaa tarjota lahjuksia pelkäämättä itse kiinni jäämistä. Lisäksi toiminta on yrityksen kannalta verovähennyskelpoista, mutta voi johtaa virkamiehen osalta syytteeseen ja oikeudenkäyntiin.²⁶⁷ Myös se, että eräissä laajaa julkisuuttakin saaneissa tapauksissa lahjusrikokseen syyllistyneet ovat saaneet jatkaa tehtävissään vielä langettavan tuomion saamisen jälkeen, on omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoi-

---

²⁶³ Kts. Mansikka 2013 s. 193. Mansikka näkee ongelmana, että erityisesti kuntapuolella virkamiesten erityisosaamisalue voi olla niin rajattu, ettei niillä jotka käsittelevät lahjusrikoksia tuomioistuimissa, ole tarpeeksi kykyä arvioida näiden tehtävien sisältöä ja niihin sopivaksi katsottavaa suhdetoiminnan ylläpitoa.²⁶³

²⁶⁴ HE 79/2010 vp s. 26.

²⁶⁵ Kts. Mansikka (2013) s. 173 mm. kuntien tehtäviä ulkoistetaan ja omaa toimintaa yhtiötetään

²⁶⁶ Kts. Kimpimäki (2017) s. 18

²⁶⁷ Kts. Mansikka (2013) s. 196

mintaa kohtaan. Esimerkiksi kuluttajariitalautakunnan puheenjohtaja²⁶⁸ ja Espoon teknisen toimen johtaja²⁶⁹ saivat jatkaa tehtävissään rangaistuksista huolimatta.

Medialla ja kansalaisten havainnoilla on merkittävä rooli lahjusrikosten havainnoinnissa. Riittävää ei kuitenkaan ole kiinnijääminen ja epäilysten herääminen, vaan lahjonnan torjumiseksi myös syytteeseen joutumisen riskin tulee olla korkea. Ajan henki vaikuttaa siihen, millaiseksi syytekynnys nousee tiettyjen rikosten osalta. Yhteiskunnan suhtautuminen ulkopuolisten tarjoamiin etuihin näkyy myös syyttäjien aktiivisuudessa nostaa syytteitä lahjusrikoksista.²⁷⁰ Lahjusrikosten lainsäädännön tarkentamisen ja virkamiesten aktiiviseen valistamisen avulla lahjusrikollisuutta voidaan torjua sekä osaltaan edistää sitä, että Suomi pysyy jatkossakin korruption ja lahjonnan vähäisyyden suhteen mallimaana.

---

²⁶⁸ Yle 29.10.2013 Oikeusministerin kanta ei muutu: Kuluttajariitalautakunnan puheenjohtaja voi jatkaa. ”Lahjustuomion jääminen pysyväksi ei muuta oikeusministeri Anna-Maja Henrikssonin (r.) harkintaa. Kuluttajariitalautakunnan puheenjohtajan voi jatkaa tehtävässään. ”Uskon, että [nimi poistettu] on läksynsä oppinut”, sanoo oikeusministeri.

²⁶⁹ Yle 14.6.2011. Lahjustuomio ei vaikuta Espoon teknisen toimen johtajan töihin. ”Espoon teknisen toimen johtaja [nimi poistettu] voi jatkaa tehtävässään saamastaan sakkorangaistuksesta huolimatta. Espoon kaupunginvaltuusto päätti maanantaisessa kokouksessaan ettei sakkorangaistus anna aiheutta jatkotoimenpiteille.”

²⁷⁰ Mansikka (2013)

Liite 1

Luettelo tutkimusaineiston oikeustapauksista

Korkein oikeus

KKO 1996:67

KKO 1997:33

KKO 2000:40

KKO 2002:51

KKO 2006:37

KKO 2016:39

KKO 2017:67

Helsingin hovioikeus

17.10.2001 T 2745 (R 99/3069)

29.8.2003 T 2516 (R 02/4247)

20.7.2006 T 2216 (R 05/1074)

25.6.2009 T 1719 (R 08/3016)

7.6.2013 T1681 (R 11/2264)

27.6.2013 T.1904 (R 12/1702)

27.8.2013 T 2274 (R 12/2341)

31.10.2013 T 2873 (R 13/781)

10.6.2015 T 15/125783 (R 14/2469)

30.9.2016 T 16/139427 (R 15/2302)

25.1.2019 T 19/103506 (R 16/2192)

6.3.2019 T 107334 (R 17/2013)

Itä-Suomen hovioikeus

3.11.1994 T 2042 (R 94/715)

16.3.2000 T 313 (R 99/77)

31.10.2013 T 100 (R 06/506)

Kouvolan hovioikeus

4.9.2013 T 729 (R 12/249)

Vaasan hovioikeus

16.5.2007 T 668 (R 06/1095)

Käräjäoikeudet

Helsingin KO 23.10.2002 T 11288 (R02/4036)

Helsingin KO 18.2.2005 T 05/987 (R04/7723)

Helsingin KO 29.6.2007 T 07/6395 (SO07/4229)

Helsingin KO 3.10.2008 T 08/9031 (R08/5295)

Helsingin KO 18.6.2009 T 09/6054 (R08/10314)

Helsingin KO 21.6.2017 T 17/125823 (R15/4612)

Helsingin KO 14.6.2019 T 19/127873 (R17/6127)

Hämeenlinnan KO 6.5.2005 T 05/462 (R05/155)

Kajaanin KO 22.11.2005 T 05/1118 (R04/850)

Kanta-Hämeen KO 31.5.2016 T 16/123480 (R15/1038)

Kemi-Tornion KO 26.1.2006 T 06/46 (R05/701)

Kymenlaakson KO 13.9.2017 T 17/508 (R17/1267)

Lappeenrannan KO 14.7.2008 T 08/886 (R08/344)

Orimattilan KO 14.12.2000 T 00/299 (R00/461)

Pirkanmaan KO 27.1.2015 T 15/104001 (R15/56)

Pohjanmaan KO 18.4.2018 T 18/116861 (R17/ 889)

Raaseporin KO 2.7.2006 T 06/133 (R05/958)

Tampereen KO T 08/2051 (R08/387)

Turunseudun KO 22.10.2001 T 01/970 (R01/599)